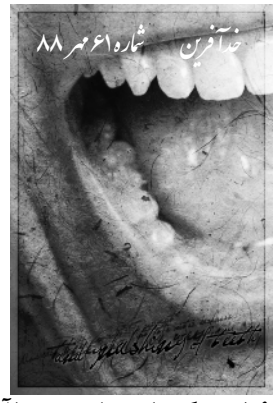
بسم الله الرحمن الرحیم

خداآفرین ۶۱

ایچینده کیلر

سوروملو مودیر	۲
شرح غزلی از سیدعظیم شیروانی	۴
کتابشناسی آثار دکتر صدیق	۸
ماماغان فولکلوروندان	۱۱
اسکی تورک الیفباسی	۱۲
اویغور تورکلری‌نین تاریخی	۱۵
نام‌آوران آذربایجان	۱۹
قاراداغ ادبییاتیندان سئچمه‌لر	۲۵
اوزان صنعتی – بورچالی آشیقلاری	۲۹
آذربایجان شخصییت‌لری – صمد معلم	۳۳
عتبه‌الحقایق	۴۱
جزا	۴۵
شئعریمیز (سوی‌تورک، آتیلا کیشی‌زاده و ...)	۴۹
آشنایی اجمالی با مدارس دوستی	۵۷
حئکایه - بیچاق	۵۹

ماهنامهٔ فرهنگی اجتماعی خداآفرین
سال هفتم، شماره ۶۱ مهر ۱۳۸۸ ۶۰ صفحه ۱۰۰۰تومان

مدیرمسئول، سردبیر و صاحب‌امتیاز :
دکتر حسین شرقی دره‌جک

مدیر داخلی: علی محمدنیا
تایپ و صفحه‌آرایی: کاوه فضلی خلف

نظارت چاپ و لیتوگرافی : ندا ۷۷۵۲۳۱۶۹
چاپ: ارسباران تهران خیابان ظهیرالاسلام چهارراه خانقاه پاساژ گوهری‌نصب طبقه زیرزمین شماره ۳ – تلفن: ۷۷۵۲۲۴۳۰

زمینه مجله : فرهنگی، مسایل اجتماعی، معلومات عمومی، طنز و سرگرمی سالم
روش مجله : آموزشی ، تحقیقی، خبری، اطلاع‌رسانی، پژوهشی
گستره توزیع : استانهای آذربایجان شرقی، آذربایجان غربی، اردبیل و تهران

Khudafarin
Cultural & Social Monthly Magazin
Managing Director, concessioner & chief Editor:
Dr,Hossein Sharghi Darejak (soy türk)

Xudafərin
Aylıq mədəni, elmi, ictimai dərgi
Təsisçi, məsul müdür və baş redaktor:
Dr. Hüseyn Şərqi (Soy Türk)
İl:7, sayı: 61, yer: Tehran
Tel: (+98) 9192281916

آثار ارسالی به صورت زیر باشد:
بر روی یک صفحه A4 باشد/ از ارسال مطالب تکراری خودداری شود/ نشانی دقیق پستی، تلفن، درجه علمی، عکس و بیوگرافی خود را ضمیمه مقاله کنید/ برای معرفی آثار هنری و کتاب دو جلد برای مجله ارسال کنید./ زبان مجله ترکی- فارسی است.

Adress: 131145-147, Tehran, P.o. Box:Iran
Email : xudafarin_ar@yahoo.com

نشانی مجله :
تهران، خیابان انقلاب، ابتدای وصال شیرازی، پلاک۹، طبقه سوم، واحد۵
Tel: 66460895 – Fax: 66493084
صندوق پستی: تهران ۱۴۷-۱۳۱۱۴۵

سوروملو مودیردن...

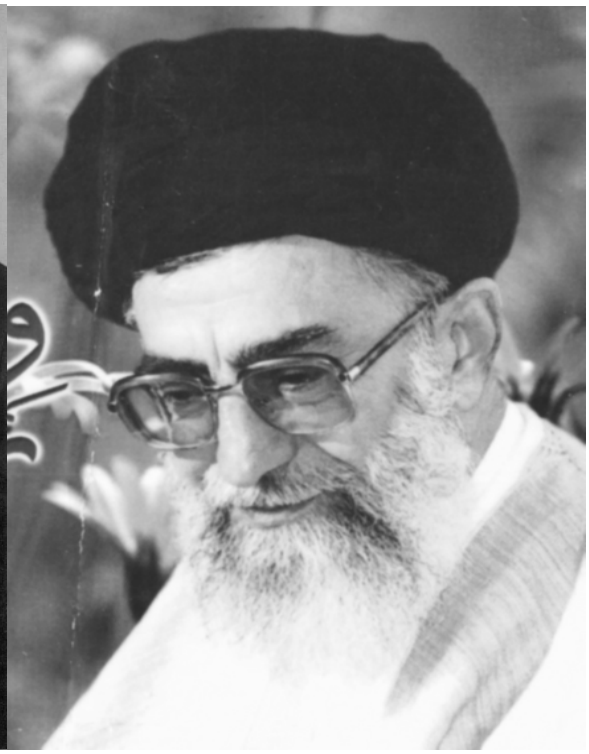
زامان گلیر شهرییار اولور

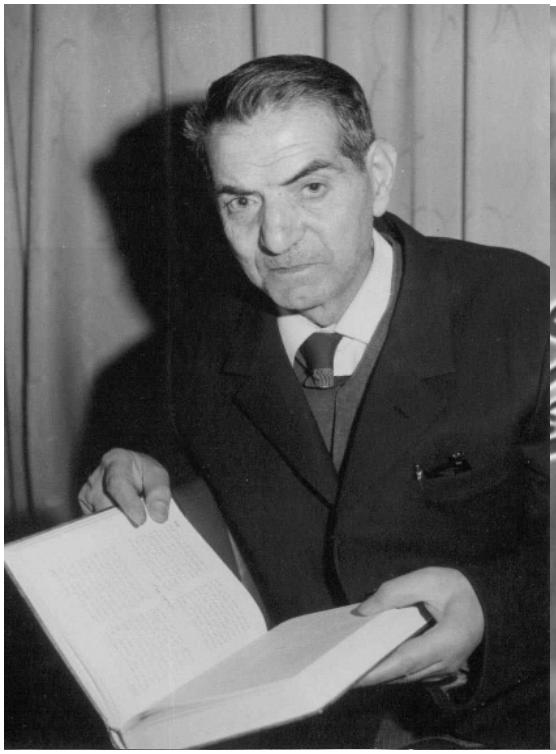
دکتر حسین شرقی

ایچینی عئشق اودو یاندیرانلاردان بیری ده شهرییاردیر. او تانری‌نین نورلو یارادیلیشلارییندان بیری، خالقین ایسه سئوگیلیسی ایدی. شهرییاریمیز سوز مولکونون پادیشاهی، آنا دیلیمیزین پوسکورن یانار داغی، حئیدربابا زیروه‌سی دوز ۱۰۳ ایل اونجه یعنی ۱۲۸۵ شمسی ایلینده باشی اوجا قوجامان تبریزده آنادان اولدو. بلی آنادان اولدو کی آناسینی یاشاتسین، یاخشی اوغلان اولسون، آنادیلینی اوجا توتسون، اونا سئوگی پایینی قاتسین. یانلیش دویمادینیز، او تبریزده دوغولدو کی، تبریز بیر داها آنادیلینی اونوتماسین. باشین اوجا توتسون، اونون دیلینه قنیم کسیلن‌لره گوزداغی وئرسین.

شهرییار (سیدمحمدحسین بهجت تبریزی) تانری طرفیندن وار اولدو کی وارلیغیمیزین نیگهبانی اولسون، او اوز جسارتی‌یله، شاعیر روحو و باجاریغی ایله یاراتدیغی اولمز و ابدی «حئیدربابایا سالام» اثری ایله پاس توتموش دیلینی، یاس توتموش ائلینی جانلاندیرسین. او هم ده، اینسانا اولان سئوگیسی، معنوییات دولو بیلگی‌سینی خالقی‌نین توتاناغینا چئویرسین. او «علی ای همای رحمت» دئیه‌رک درین کوکلره اوزاناراق ایچینده حاق و عدالت سسینی ترننوم ائتمیش قوتسال معنوی دونیامیزین قهرمانی اولان علی (ع)دان تجللایا اوزانماق ایسته‌میشدیر.

سرحد تانیمایان شهرییار شئعری، شهرییار سوزو، هم ده فردی حودودلاری دا فتح ائتمیشدیر. ایندی اونو هر تورلو اندیشه صاحیبی سئویر و اویور و اوخویور. سهندین-ساوالانین هاواسییلا قیدالانان ائل‌اوغلو شهرییار دئمک اولار کی عومرونون هر بیر آنینی بئله وطن سئوگیسی ایله دولو کئچیرمیشدی. او آیریلیقلارا ائعتیراض ائتمیشدیر. خالقی‌نین ازیلمه‌سینه دوزمه‌یه‌رک سسینی اوجالتمیشدی. زامانین قددار حاکیم‌لرینه تورش صیفت گوسترمیشدی. آنجاق موقددس

یولوندان ساپمامیش و اینامالا ایره‌لی دوغرو آددیم‌لامیشدی. شاعیر ایبتیدایی (ایلک) و اورتا تحصیلینی تبریزده و دانیشگاهی ایسه تئهراندا اوخوموشدور. او عاییله مسلکینه یوخ بلکه طیب یولو سئچمیشدی آنجاق شهرییارین ایچینده اولان سوز فیرتیناسی اونو باشقا یونه آپارمیشدی. آتالار دوز دئمیشدی: «طالئعیندن آرتیق یئیه‌نمزسن». ۱۲۹۹-جو ایلده تبریزدن تئهرانا گلن شاعیر شهرییار واختین ان ساییلیب-سئچیلن عئلم اوجاغی اولان دارالفنون‌دا بئش ایل طیب تحصیلی آلسا دا آنجاق او سوزون سئحری ایله موقددس سوز و روح یولونو سئچمیشدی. سورگونلره حاقسیزلیقلارا سینه گرن شاعیر نهایت کی سئوگی قوربانی اولموش و عممه‌سی قیزی ایله ائولنه‌رک دورد اوولاد صاحیبی اولموشدور. شهرییار هم آتا، هم ده بویوک اینسان اولاراق گوزل و دونیا شوهرتلی شاعیر ایدی. آنجاق تانری‌سینین اونا وئردییی عومور پایی نهایت کی ۱۳۶۷-جی ایلده سونا چاتمیشدی.

اوزون ایللر تانری‌نین و خالقی‌نین سئوگیسینی قازانان شاعیر نهایت کی آغ جییر خسته‌لییینه دوچار اولاراق تئهراندا مئهر خسته‌خاناسیندا اولکه‌نین جومهور باشچیسی اولان آقای خامنه‌ای طرفیندن اوزل تداوی باخیمینا آلینماسی امری وئریلمیشدی و حتتا تداوی زامانی آقای خامنه‌ای (ایندی اولکه‌نین عالی دینی رهبری آیت‌الله خامنه‌ای) اونو زییارت ائده‌رک الله-دان اونا شفا دیله‌میشدی. بو مسله‌ده اوز اوزلویونده شاعیرین نه قدر عالیقدر اولدوغونو ثوبوت ائدیر. رهبرین بیر شاعیرین گوروشونه گئتمه‌سی شاعیرین نه قدر موتواضئع و روحن پاک اولماسینی گوستریر. دئمک اولار کی رهبرین و خالقین سئوگیسینی قازانان شاعیر آرامیزدان کوچسه ده روحلاریمیزدا، قلبیمیزده و دیلیمیزده یاشاماقدادیر. «الله رحمت ائیله‌سین» (۲۱ ایل شاعیرین وفاتیندان کئچدی)

ادبی آراشدیرما

شرح غزلی از

سید عظیم شیروانی

سید احسان شکرخدایی

مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن.

U U U . U U U . U U U . U U U .

۱ **گدای کوی یارام تخت و تاجا احتیاجیم یوخ،**
سیوای درد و محنت،فقر مولکوندن خراجیم یوخ.

•معنا:
•گدای کوی یارم، به تخت و تاج احتیاجی ندارم،
•به جز درد و محنت، در ملک فقر، خراجی ندارم.

•شرح:
•عاشق را به معجزه‌ی عشق، چنان سعادت و نشاطی فرا می‌گیرد که در آن مقام، سلطانی پادشاهان عالم را وبال و بندگی درگاه محبوب را آزادگی و سعادت عظیم می‌داند:
•به ولای تو که گر بنده‌ی خویشم خوانی،
•از سر خواجگی کون و مکان برخیزم.
– حافظ
• این قوم در گدایی درگاه دوست چیزی یافته‌اند که تمامی قدرت‌ها و سلطنت‌ها – که کنایه‌ای از خودخواهی، خودبرتر بینی، منفعت‌پرستی، سودجویی و غیره می‌باشد– در مقابلش رنگ می‌بازد. آن گونه که در ادبیات عرفانی به «سرمه‌ی مازاغ» معروف شده است. و این اشارتی است به آیه‌ی هفدهم از سوره‌ی نجم که: مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغَي . مقصود این است که پیامبر اسلام در شب معراج که از طبقات مختلف آسمان (عالم اسرار) عروج می‌کرد آن چنان محو جمال و جلال الاهی بود که چشمش را به این سوی و آن سوی نچرخانید. به عبارتی، هیچ چیز جز محبوب در چشمش جلوه نکرد. او به چیزی جز حق، عنایت نداشت:
•ز سلام پادشاهان به خدا ملول گردد،
•چو کسی شنیده باشد ز تو سرسری سلامی.
– مولوی
•عجب اینجاست که محبوب را ناز فراوان است و عاشق به همه نوع درد و محنتی تن درمی‌دهد. محبوب می‌خواهد که عاشق به غیر از او، حب همه چیز را از دل بیرون کند لاجرم او را در کوره‌ی حوادث و دشواری‌های راه عشق فرو می‌اندازد و می‌آزماید. آن کس را که هوای غیر یار در دل باشد، از ادامه‌ی راه باز ماند و آن کس که مرد میدان است، به مدد آن دشواری‌ها، مرحله به مرحله از مرتبه‌ی کثرت به مرتبه‌ی وحدت سوق داده می‌شود:
•نشانی داده‌اندت از خرابات،
•که از التوحیدْ اِسْقاطُ الاِضافات.
– شیخ محمود شبستری

۲ **سبای مسکنتده هدهد مولکِ سلیمانام،**
اگر چه هدهد آسا فقر اقبالیندا تاجیم یوخ.

•معنا:
•در سرزمین فقر، هدهد ملک سلیمانم،
•اگر چه همچون هدهد از فقر، تاجی ندارم.

•شرح:
•در آن منزل که سالک استغنای یار را می‌بیند، به فقر خود و تمامی کائنات پی می‌برد:
•دولت فقر خدایا به من ارزانی دار،
•کاین کرامت سبب حشمت و تمکین من است.
– حافظ
•مقام فقر، مقامی است که آدمی از قید تمامی تعلقات و دلبستگی‌ها رسته است. زیرا که آن تعلقات برای بشر،

حکم دارایی و ثروت را دارد و زمانی که عارف، از قیود آزاد شد به او فقیر می‌گویند:

•آن فقر که مصطفی بر آن فخر آورد،
•آنجا نرسی تا جگرت خون نشود.
– ابوسعید ابوالخیر

•در میان صوفیه به کلاه درویشی، تاج می‌گویند. اگرچه به ظاهر، کلاه درویشی و مسکنت است لیکن در معنا تاج سلطنت است. آن کس که از قید تعلقات رسته است، پادشاه عالم معناست اما آن کس که گرفتار هوای نفس است حتی اگر پادشاه عالم ظاهر باشد، باز گداست:

•خشم بر شاهان، شه و ما را غلام،
•خشم را من بسته‌ام زیر لگام.
– مولوی

•تعرف پادشاهی و گدایی در عالم معنا و عالم ظاهر متفاوت است. پادشاه راستین، فی الواقع پادشاه و سرور وجود خویشتن است:

•سرور خویش است «رها»، زین سبب،
•هست شه و سرور این خانقاه.
– رها

• کسی که نه از روی رسم و رسوم بلکه به راستی آن کلاه را بر سر داشته باشد، تاج پادشاهی بر سر دارد. معشوق را آن چنان سربلندی‌یی هست که دست التماس هر گدایی به دامان او نرسد:

•بر آن کمر نرسد دست هر گدا، «حافظ»،
•خزانه‌ای به کف آور ز گنج قارون بیش.
– حافظ

•اینجاست که گنج‌های عالم را فایدتی نیست. ناز درگاه کبریایی که جلوه کند، به پیشش نیاز می‌باید و بندگی. بندگی و نیاز آن گنجی است که دست سائل را به کمر یار سرو قامت می‌رساند:

•من گدا هوس سرو قامتی دارم،
•که دست در کمرش جز به سیم و زر نرود.
– حافظ

۳ روخ زردیمده نقش بوریا ظاهیر دورور، امّا، طلای سکّه‌دارام، سوق عزّتده رواجیم یوخ.

•معنا:
•در رخ زردم، نقش بوریا ظاهر است، اما،
•(اگرچه) طلای سکه‌دار هستم لیکن در بازار عزت (هنوز) رواجی ندارم.

•شرح:
•باز سیّد سخن از مرتبه‌ی فقر می‌گوید. از رنج و دشواری راهی می‌گوید که رویش را همچون بوریا زرد و نخ‌نما کرده است. روی عاشق در فراق یار و دشواری‌هایی که به جان می‌خرد و اشک‌هایی که چون گوهر، نثار قدم دلدار می‌کند، اندک اندک به زردی می‌گراید و نشان ریاضت در آن آشکار می‌شود:

•سخن عشق تو بی‌آنکه بر آید به زبانم،
•رنگ رخساره خبر می‌دهد از حال نهانم.
•گاه گویم که بنالم ز پریشانی حالم،
•باز گویم که عیان است، چه حاجت به بیانم.
– سعدی

•اما درگاه یار را چنان، عزّت و استعلایی هست که با تمامی رنج‌هایی که عاشق متحمل می‌شود و تمامی مراتبی که طی می‌کند، آن گاه که خویشتن را صاحب ارزشی می‌بیند، باز سکه‌ی خود را در بازار عزّت، فاقد رونق و ارزش می‌یابد. اینجاست که فریاد بر می‌آورد:

•هر خدمتی که کردم بی‌مزد بود و منّت،
•یارب مباد کس را مخدوم بی‌عنایت.
•این راه را نهایت صورت کجا توان بست،
•کش صدهزار منزل بیش است در بدایت.
– حافظ

۴ چیراغِ آهدان روشندی هر شب کولبه‌ی تاریم، بو ظلمت‌خانه ایچره بوندان اؤزگه بیر سیراجیم یوخ.

•معنا:
•کلبه‌ی من هر شب از چراغ آهم روشن است،
•در این ظلمت‌خانه غیر از این چراغی ندارم.

•شرح:
•مسیر سلوک، مسیری است که تاریک است و این تاریکی کنایه از این دارد که سالک را در سرزمین ناشناخته‌ها، چیزی از پیش معلوم و تعریف شده نیست. او باید در سرزمین عجایب گام بگذارد. جایی که از قواعد مرسوم خبری نیست. جایی که از پیش درباره‌اش دستورات دیکته شده‌ای وجود ندارد. این مجهول بودن و ناشناخته بودن به تاریکی و ظلمات تشبیه شده است. و از این روست که آب حیات را در ظلمات می‌جویند. ظلماتی که بدون دستگیری خضر راهنما، وارد شدن در آن میسر نیست:
•طی این مرحله بی همرهی خضر مکن،
•ظلمات است بترس از خطر گمراهی.
– حافظ
•سالک را جز از دل به دریا زدن چاره نیست:
•تشنگان، آب اگر از چشمه‌ی حیوان جویند،
•فرض عین است که چون خضر به ظلمات آیند.
– خواجوی کرمانی
•از سوی دیگر، دنیای ظاهر – که محل ظهور هوای نفسانی آدمی است– نماد ظلمت است. عاشق که در این دنیای تاریک زندگی می‌کند برای نجات از این تاریکخانه، چراغ آه خود را روشن می‌کند. تا راه به فراسوی آن ببرد که می‌گویند:«پایان شب سیه، سپید است.»
•«صائب» از دل زنگ ظلمت را زدودن سهل نیست،
•صبح صادق قدر آه سرد می‌داند که چیست.
– صائب
• آه و زاری، موجب صیقلی دل و زداینده‌ی غبار نفسانی است. بدین سبب دل سالک روشن و مستوجب نظر می‌شود و در آیینه‌ی دل او اسراری از سرزمین ناشناخته‌ها رخ می‌نماید که او را به پیش می‌برد و شهامت کافی را برای ادامه‌ی راه به او می‌دهد.
•سالک در این راه با آتش آه، خرقه‌ی سالوس و ریا را می‌سوزاند تا بتواند با عصای صدق و اخلاص قدم به قدم پیش برود. خصوصیات نکوهیده‌ی بشری را با سوز دل، اشک روان، آه سحر و ناله‌ی شب از خود می‌راند. در غیر این صورت در این راه پر پیچ و خم که به ظلمت‌خانه تشبیه شده است، سقوط می‌کند زیرا که در تاریکی، روشنایی اهل دل لازم است:
•عاقبت بر روی، آب آورد راز بیدلان،
•گرچه گریه در شب تاریک، پنهان ریختند.
– امیر خسرو دهلوی

۵ دئیرلر کیم غم اولماز، اولسا بیر کسده فرح، امّا، منیم عالمده بیرگون درد و غم‌سیز ابتهاجیم یوخ.

•معنا:
•می‌گویند: در آن کسی که فرح باشد، غم نیست، اما،
•من در عالم یک روز بدون درد و غم، فرحی ندارم.

•شرح:
•غم عشق علیرغم نامی که دارد موجب شادی و ابتهاج دل عاشق است. این غم مایه‌ی سرور کسی است که عشق در خانه‌ی دلش میهمان است. زیرا که غم و شادی عالم تضادها گرچه در پی همدیگرند لیکن غم که هست شادی نیست، شادی که هست غم نیست به همین دلیل می‌گویند اگر در کسی فرح باشد، در او غمی نیست اما غم عشق مایه‌ای از جهان وحدت دارد و در این وحدت، غم و شادی توأمان با یکدیگرند:
•عاشقم بر لطف و بر قهرش به جد،
•ای عجب من عاشق این هر دو ضد.
– مولوی
•زمانی که سلطان عشق در دل آدمی میهمان شود، با خود هم غم می‌آورد و هم شادی. به ظاهر اشک می‌ریزد و به باطن سرمست از شراب وجد و سرور است:
•حلاوت‌های جاویدان، درون جان عشاق است،
•ز بهر چشم زخم است این فغان و این همه زاری.
– مولوی
•غم عشق چنان است که عاشق، در پی آن می‌گردد زیرا که روشنایی دل خود را در این ناله‌های شبانه می‌یابد:
•بعد از این انبان بادم، نیستم انبان نان،

•زان که زین ناله است روشن این دل بینای من.

– مولوی

•غمی که دستمایه‌ی هزار شعر و غزل و ترانه و الهام‌بخش تمامی عارفان دل‌سوخته و شاعران رخ افروخته می‌شود:

•عالم از ناله‌ی عشاق مبادا خالی،

•که خوش آهنگ و فرح بخش نوایی دارد.

– حافظ

۶ **شراب ناب بیر جؤهردی، بو عالم عرض، سیّد!**
منیم آیریلماغا اول جؤهر تردن علاجیم یوخ.

•معنا:

•شراب ناب، جوهر و این عالم عرض است، ای سید!

•برای من در جدایی از آن جوهر تر علاجی نیست.

•شرح:

•این عالم، عرضی است. یعنی این که در آن تغییر، حرکت و دگرگونی وجود دارد و قائم به ذات نیست بلکه وجودش وابسته به چیزی است که آن را جوهر می‌نامند. صوفیان گویند، جوهر اصل هر چیز است، آن که به خود قایم است. و اما سیّد، شراب ناب را جوهر این عالم می‌داند. مقصود او از شراب ناب، آن شرابی است که ذره‌ای ناخالصی ندارد. ناب بودن موجب می‌شود این شراب، جوهر باشد. و ناخالصی را موجب عرضی بودن می‌داند به همین دلیل عالم در نظرش عرضی است. ناخالصی موجب تغییر و از حالی به حال دیگر در آمدن است. خلوص کامل همان چیزی است که حقیقت یا حق نام دارد و حق آن چیزی است که اندکی ناخالصی در آن نیست. حق نیز جوهر است و قائم به ذات و دگرگونی و از حالی به حالی درآمدن در آن راه ندارد. از این روست که حقیقت فی نفسه مطلق است و بسیط، اگر چه در صورت و شکلِ تجلیات گوناگون ظهور می‌کند. آن کس که از چشم کثرت بین به دیده‌ی وحدت گزین رسیده باشد می‌تواند از می خالص وحدت بنوشد:

•می صرف وحدت کسی نوش کرد،

•که دنیا و عقبا فراموش کرد.

– نظامی

•چنین کسی همان است که از صفات بشری فانی، و به صفات الاهی باقی می‌شود:

•چو باطن پاک کردی در فنا کوش،

•شراب صرف وحدت را تو کن نوش.

– عطار

•جام شراب وحدت، نوشیم عاشقانه،

•شادی روی رندی کز خویش باز رسته.

– شاه نعمت‌الله ولی

•از سوی دیگر، سید این شراب را علاج درد خودبینی و خودمحوری بشری می‌داند:

•زان می عشق، کز او پخته شود هر خامی،

•گر چه ماه رمضان است بیاور جامی.

– حافظ

•در عرفان از شراب برای انتقال مفاهیم گوناگونی بهره جسته‌اند زیرا آن کس که این شراب را نوشید، به هوشیاری بازگشت نمی‌کند. در دنیای ظاهر، کسی که شراب انگوری می‌خورد از مرحله‌ی زوال عقل به هوشیاری بازمی‌گردد و باز محتاج جرعه‌ی بعدی است لیک در عرفان آن کس که شراب معنوی در جامش کنند، دیگر بازگشت نمی‌کند زیرا که این شراب، شراب آگاهی است. او را از غفلت و نادانی به هوشیاری و آگاهی سوق می‌دهد و آن کس نیز که آگاه شد دیگر به جهل بازگشت نمی‌کند:

•چون که مستم کرده‌ای، حدّم مزن،

•شرع مستان را نیارد حد زدن.

•چون شدم هشیار آن‌گاهم بزن،

•که نخواهم خود شدن هشیار، من.

– مولوی

کتابشناسی آثار دکتر صدیق (۲)

معصومه غلامنژاد بازکیایی

الف. تصحیح و تحشیه

۱. آل محمد (ص) تاریخینده تشریح و محاکمه

بهجت، قاضی بهلول. **آل محمد (ص) تاریخینده تشریح و محاکمه**؛ به اهتمام حسین سرخابلی؛ چاپ اول؛ تهران: بعثت قورولوشو، ۱۳۷۱؛ تک جلدی؛ **۱۹۲** ص.؛ رقعی.

کتاب حاضر، از قاضی بهلول بهجت به زبان ترکی است که در حق پیغمبر و ائمه‌ی معصومین نگارش یافته است. استاد متن اصلی کتاب را به همراه ترجمه‌ی ترکی از مقدمه‌های فارسی شهاب‌الدین الحسینی المرعشی النجفی، میرزا مهدی ادیب و سید محمود طالقانی – که بر ترجمه‌ی فارسی این کتاب نوشته شده بود – در این مجموعه به زیور طبع آراسته است.

۲. امثال لقمان

رشدیه، حسن. **امثال لقمان**؛ به اهتمام حسین محمدزاده صدیق؛ چاپ اول؛ تهران: زوفا؛ ۱۳۷۹؛ تک جلدی؛ **۷۲** ص.؛ رقعی.

کتاب حاضر، کتاب درسی است که توسط مرحوم حاج میرزا حسن رشدیه در زمان ناصرالدین شاه قاجار برای تدریس در دوره‌ی ابتدایی مدارس رشدیه به زبان ترکی تألیف شده بود که استاد ضمن تصحیح آن، مقدمه‌ای مبسوط و جامع به زبان ترکی بر آن نوشته و در آن به معرفی متون درسی مکاتب اسلامی در دوران قاجار پرداخته است.

۳. پنج نمایشنامه

تبریزی، میرزا آقا. **پنج نمایشنامه**؛ به کوشش: ح. م. صدیق؛ چاپ دوم؛ تهران: نشر آینده، **۲۵۳۶** (۱۳۵۶)؛ تک جلدی؛ بیست و چهار + **۲۵۶**ص.: عکس، نمونه؛ وزیری.

بخش پایانی کتاب شامل کتاب‌نامه‌های فارسی، روسی، فرانسوی، آذربایجانی می‌باشد.

چاپ اول این کتاب در سال ۱۳۵۵ توسط انتشارات طهوری در تهران صورت گرفته است.

کتاب حاضر شامل پنج نمایشنامه از میرزا آقا تبریزی است که به زبان فارسی نگارش یافته است. و به زبان طنز و به طریق مکالمه، صحنه‌هایی از استبداد و بی‌قانونی عهد ناصری را به تصویر می‌کشد. این نمایشنامه‌ها عبارتند از:

۱. سرگذشت اشرف خان، حاکم عربستان در چهار مجلس.

۲. طریقه‌ی حکومت زمان‌خان بروجردی، و سرگذشت آن ایام، در چهار مجلس.

۳. حکایت کربلا رفتن شاهقلی میرزا و سرگذشت آن ایام در چهار مجلس.

٤. حاجی مرشد کیمیاگر.

۵. حکایت آقا هاشم خلخالی.

این کتاب علاوه بر متن نمایشنامه‌ها، شامل ٤ پیوست می‌باشد که عبارتند از:

۱. نامه‌ی آخوندزاده به میرزاآقا؛ **۲**. مقدمه و مؤخره‌ی میرزاآقا در سبب و نتیجه‌ی نگارش کتاب به همراه مقدمه‌ی چاپ برلین؛ ۳. نمونه‌ها؛ ٤. کتاب‌نامه.

گفتنی است که استاد، نمایشنامه‌ی چهارم، یعنی: «حاجی مرشد کیمیاگر» را از فصل سیزدهم نسخه‌ی خطی «رساله‌ی اخلاقیه» محفوظ در کتابخانه‌ی دانشگاه تهران، اثر همو بیرون کشیده و برای اولین بار چاپ کرده است.

٤. تمثیلات تماشاخانه (۲- موسیو ژوردان)

آخوندزاده، فتحعلی. **موسیو ژوردان**؛ برگردان فارسی از میرزا محمدجعفر قراجه‌داغی؛ مقدمه و تصحیح از حسین محمدزاده صدیق؛ [بی‌جا]؛ تهران: نمایش (وابسته به انجمن نمایش)، **۱۳۸۲**؛ (تمثیلات تماشاخانه، ج. **۲**)؛ ۱۲٤ ص.؛ رقعی.

عنوانِ صفحه عنوان: تمثیلات تماشاخانه - ۲: موسیو ژوردان

عنوانِ پشت جلد و صفحه آخر کتاب به انگلیسی:

Play Monsieur Jordan

مجموعه‌ی حاضر شامل کتاب‌نامه‌ی فارسی، ترکی و انگلیسی است.

نمایش‌نامه‌ی «موسیو ژوردان»، دومین اثر کمدی آخوندزاده از مجموعه‌ی تمثیلات تماشاخانه است که وقایع اجتماعی عصر نویسنده و مناسبات حاکم بر روابط انسان‌ها را به زبان طنز ذکر می‌کند، و به لحاظ ژرف اندیشی، و تصویر تابلوهایی واقعی از زندگی مردم، قوی‌تر از نمایشنامه‌ی «کیمیاگر» می‌باشد. این مجموعه در سال **۱۳۸۲** به کوشش استاد در تهران چاپ شده است که مشتمل بر سه فصل است:

در فصل اول، محتوای نمایشنامه مورد تحلیل و بررسی قرار گرفته است.

در فصل دوم، برگردان فارسی نمایشنامه‌ی مذکور است که توسط میرزا محمد جعفر قراجه‌داغی صورت گرفته است.

فصل سوم، اصل متن ترکی نمایشنامه را شامل می‌شود که در چهار مجلس نوشته شده است.

۵. تمثیلات تماشاخانه (٤- خرس قولدورباسان)

آخوندزاده، فتحعلی. **خرس قولدورباسان**؛ برگردان فارسی از میرزا محمدجعفر قراجه‌داغی؛ مقدمه و تصحیح از حسین محمدزاده صدیق؛ [بی‌جا]؛ تهران: نمایش (وابسته به انجمن نمایش)، ۱۳۸۳؛ (تمثیلات تماشاخانه، ج. ٤)؛ ۱۳٦ ص.؛ رقعی.

عنوان صفحه عنوان: تمثیلات تماشاخانه - ٤: خرس قولدورباسان

عنوان پشت جلد و صفحه‌ی آخر کتاب به انگلیسی:

THIEF DEFEATER BEAR

مجموعه‌ی حاضر شامل کتاب‌نامه‌ی فارسی، ترکی و انگلیسی است.

نمایشنامه‌ی «خرس قولدورباسان» چهارمین نمایشنامه از مجموعه‌ی تمثیلات تماشاخانه است که آخوندزاده در ابتدا، آن را در چهار پرده و به زبان روسی نوشته، و بعدها توسط شخص ایشان در سه مجلس به زبان ترکی بازنویسی شده بود و موضوع آن در عشق و جوانی است. این مجموعه در سال ۱۳۸۳ به کوشش استاد در تهران منتشر شده است که مشتمل بر سه فصل است:

فصل اول، محتوای نمایشنامه را مورد تحلیل و بررسی قرار می‌دهد.

فصل دوم، برگردان فارسی نمایشنامه‌ی مزبور است که توسط میرزا محمدجعفر قراجه‌داغی صورت گرفته است.

و فصل سوم، متن ترکی نمایشنامه را شامل می‌گردد.

٦. تمثیلات تماشاخانه (۱- کیمیاگر)

آخوندزاده، فتحعلی. **کیمیاگر**؛ ترجمه و نگارشِ میرزا محمد جعفر قراجه‌داغی؛ تصحیح و تنقیح: حسین محمدزاده صدیق؛ [بی‌جا]؛ تهران: نمایش (وابسته به انجمن نمایش)، **۱۳۸۲**؛ (تمثیلات تماشاخانه، ج ۱)؛ **۱۵۲**ص.؛ رقعی.

عنوان صفحه عنوان: تمثیلات تماشاخانه - ۱: کیمیاگر.

عنوان پشت جلد به انگلیسی:

Play Alchemist

عنوان صفحه‌ی آخر کتاب به انگلیسی:

KIMIYAGAR (Alchemist)

در فصل‌های هشت و نه، کتاب‌شناسی نمایشنامه‌های آخوندزاده به زبان فارسی، و همچنین کتاب‌نامه‌ی فارسی، ترکی استانبولی و انگلیسی آمده است. منابع و مآخذ مورد استفاده‌ی استاد در تدوین کتاب حاضر به صورت پانویس در پایان هر فصل آمده است.

اصل نمایشنامه‌ی مذکور به زبان ترکی است که در سال ۱۲۷٦ هـ . توسط میرزا فتحعلی آخوندزاده در چهار مجلس نوشته شده، و میرزا محمدجعفر قراجه‌داغی در سال ۱۲۸۸ هـ . آن را به زبان فارسی ترجمه کرده است. آخوندزاده در این نمایشنامه، وقایع تلخ اجتماعی عصر خود را به زبانِ کمدی به تصویر می‌کشد و به بیداری و انتباه مردم می‌پردازد. این مجموعه در سال **۱۳۸۲** به

کوشش استاد در تهران چاپ شده که مشتمل بر نه فصل است:

در فصل‌های اول و دوم از مجموعه حاضر، زندگینامه، و آثار و اندیشه‌های مؤلف و مترجم آمده است.

در فصل سوم، محتوای نمایشنامه مورد تحلیل و بررسی قرار گرفته است.

فصل چهارم: شامل افزوده‌های قراجه‌داغی به برگردان فارسی آن است.

در فصل‌های پنجم و ششم، برگردان فارسی نمایشنامه‌ی مذکور با ویرایش جدید و اصل متن ترکی آن آمده است.

در فصل هفتم، متن سه نامه از آخوندزاده در باب نشر آثار نمایشی‌اش به زبان فارسی در ایران، و همچنین مضامین چند نامه‌ی دیگر آمده است.

۷. چهار تئاتر و رساله‌ی اخلاقیه

میرزا آقا تبریزی (منشی باشی). **چهار تئاتر و رساله اخلاقیه**؛ به اهتمام حسین محمدزاده صدیق؛ چاپ اول؛ تهران: نمایش (انجمن نمایش)، **۱۳۸۲**؛ تک جلدی؛ ۳۱۰ ص.: نمونه؛ رقعی.

عنوان صفحه آخر کتاب:

CHAHR TEATR AND RESÂLEYE-E AKHLÂGIYE

کتاب در انتها شامل کتاب‌نامه است همچنین به صورت زیرنویس.

کتاب حاضر مشتمل بر پنج بخش است که عبارتند از:

بخش اول: پیشگفتار که مشتمل بر سخنانی از استاد به زبان فارسی، پیرامون نمایشنامه‌نویسی فارسی و خلاقیت میرزا آقا تبریزی و نمایشنامه‌ی «حاجی مرشد کیمیاگر» و «رساله‌ی اخلاقیه» است.

بخش دوم: چهار تئاتر که مشتمل بر چهار نمایشنامه به زبان فارسی از میرزا آقا می‌باشد که به طریق مکالمه، صحنه‌های تاریک و وحشتناکی از استبداد و بی‌عدالتی عهد ناصری را به تصویر می‌کشد و زبان آن طنزآلود و تلخ است. این چهار تئاتر عبارتند از:

۱. اشرف خان، حاکم عربستان در چهار مجلس.
۲. زمان خان بروجردی در چهار مجلس.
۳. کربلا رفتن شاه‌قلی میرزا در چهار مجلس.
٤. آقا هاشم خلخالی در چهار مجلس.

بخش سوم: رساله‌ی اخلاقیه که مشتمل بر یک مقدمه، چهارده فصل و یک مؤخره در علم اخلاق است و به صورت مجموعه‌ای از چند داستان و وقایع تاریخی، یک نمایشنامه‌ی تک‌پرده‌ای بلند و چند تمثیل کوتاه به شیوه‌ی پرسش و پاسخ تدوین یافته است.

بخش چهارم: نمایشنامه‌ی «حاجی مرشد کیمیاگر» در چهار مجلس که به سبک و طریقه‌ی چهار تئاتر، به زبان فارسی نگارش یافته است.

بخش پنجم: پیوست‌ها که مشتمل بر نامه‌ی آخوندزاده به میرزا آقا، مقدمه و مؤخره‌ی میرزا آقا بر چهار تئاتر، مقدمه‌ی چاپ برلین و نمونه‌ها می‌باشد.

۸. حضرت پیغمبر (ص) دن قیرخ حدیث

فضولی، ملامحمّد (مترجم و سراینده.) **حضرت پیغمبر (ص) دن قیرخ حدیث**؛ به اهتمام حسین محمدزاده صدیق؛ چاپ اول؛ تهران: بعثت قورولوشو، ۱۳۷۰؛ ج.۱؛ **۳۲** ص.؛ رقعی.

کتاب حاضر برگردان ترکی چهل حدیثِ منتخب جامی از احادیث پیغمبر اکرم (ص) می‌باشد که حکیم فضولی هر کدام از آن‌ها را در دو بیت شعر به نظم کشیده است. استاد بر این اثر مشهور که به همت ایشان برای نخستین بار در ایران چاپ شده است، مقدمه‌ای به ترکی نوشته‌اند که در آن پیرامون چهل حدیث سخن می‌گویند.

۹. دو سهندیه

شهریار، سید محمدحسین. **دو سهندیه**؛ مقدمه، تصحیح و تدوین: حسین محمدزاده صدیق؛ چاپ اول؛ تهران: تکدرخت، ۱۳۸۷؛ تک جلدی؛ ۱۳٦ ص.: عکس؛ رقعی .

عنوان صفحه‌ی آخر کتاب به ترکی:

İKI SƏHƏNDİYYƏ

بخش ششم کتاب حاضر، شامل نمایه‌ها و منابع و مآخذ می‌باشد.

کتاب حاضر که به کوشش استاد چاپ شده است، مشتمل بر ۶ بخش است:

بخش اول: سهندیه‌ی فارسی اثر شهریار که آن را در سوک «بولود قاراچورلو» متخلص به سهند سروده است و «مقامه» نامیده است.

بخش دوم: برگردان فارسی مکتوب منظوم بولود قاراچورلو (م. به سهند) خطاب به شهریار است که توسط استاد به زبانی شعرگونه ترجمه شده است.

بخش سوم: متن ترکی مکتوب منظوم سهند خطاب به شهریار است.

بخش چهارم: منظومه‌ی سهندیه اثر شهریار به زبان ترکی را شامل می‌شود.

بخش پنجم: برگردان فارسی منظومه‌ی سهندیه‌ی شهریار است که توسط مهندس محمدباقر باقری صورت گرفته است.

۱۰. دیوان اشعار ترکی بایرک قوشچو اوغلو

قوشچی اوغلی. **دیوان ترکی بایرک قوشچو اوغلو با کشف‌الأبیات**؛ تصحیح، مقدّمه و توضیحات: حسین محمدزاده صدیق؛ چاپ اول؛ تبریز: ندای شمس، ۱۳۸۵؛ تک جلدی؛ ۱۸۶ص.: نمونه، عکس؛ وزیری.

کتاب حاضر، دیوان اشعار ترکی بایرک قوشچو اوغلو – شاعر عارف قرن دهم هجری – است که مشتمل بر صد و یازده قطعه‌ی عرفانی از او است. این اثر با استناد به بیاض استنساخ شده در قرن یازدهم هجری و با مقابله با چند بیاض دیگر از جمله بیاض «سید کاظم»، بیاض «پیرداوری»، بیاض «سید فتاح» و بیاض «گولدورلو» توسط استاد تصحیح و تدوین شده است. گفتنی است که نسخه‌های خطی موجود از اشعار بایرک قوشچو اوغلو در بین اهل حق به «بیاض» معروف است.

بعد از شعرها، بخش ضمایم آمده است که شامل کشف‌الأبیات، فهرست لغات شرح شده در پاورقی، فهرست اسماء خاص و نمونه‌ها می‌باشد.

ماماغان داکئ خالق فولکلوروندان

توپلایان:عزت اله دلالی ممقانی

آدی ایدی،هودی ایدی،بیرده من ایدیم
گئتدیک تبریز حامامینا،اوچ بیستی[1] تاپدیق
پول،نه پول!
ایکیسی سینیق،بیری نین سکّه سی یوخ.
سکّه سی یوخو وئردیک اوچ توفنگه
توفنگ،نه توفنگ!
ایکیسی سینیق،بیری نین قونداغئ یوخ.
قونداغئ یوخ اینن اوچ اوْو ووردوق
اوْو،نه اوْو!
ایکیسی اؤلو،بیری نین نفسی یوخ.
نفسی یوخو آپاردیق اوچ کنده
کند،نه کند!
ایکیسی ییخیق،بیری نین دیوارئ یوخ.
دیوارئ یوخدان اوچ قارئ چیخدئ
قارئ،نه قارئ!
ایکیسی کوْر،بیری نین گؤزو یوخ.
گؤزو یوخدان اوچ کوپ آلدیق
کوپ،نه کوپ!
ایکیسی سینیق،بیری نین دیبی یوخ.
دیبی یوخدا اوْولارئ بیشیردیک،یئدیک
قارنیمیزین خبری یوخ.

گئدیردیم قوما
ایکی ائششه گی چاتدیم بیر خوما
دره،دوْوشانانان چیخدئ
خوم اولکدی،ائششه ک جالاندئ
گؤردوم آدام باشیندا بیر قیه اوتوروب
دئدیم:آی آدام باشینداکئ قیه
گل بورا،یاغدان یئر ییغیشدیراق!
دئدی:رحمتلیگین اوغلو
منیم سیغیریمئ دلیب لر،طؤوله می آپاریبلار
من گلیم سننن یاغدان یئر ییغیشدیراق؟!

[1] بیستی پول واحیدی‌دیر

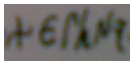
عئلمی دوشونجه

اسکی تورک الیفباسی

دوکتور نامیق اورخون

کوچورن: دوکتور حسین شرقی (سوی‌تورک)

اسکی تورک یازیلاری مئیدانا چیخاندان سونرا بو یازیلارین اصیل متین‌لری بیر طرفدن فینلاند عالیم‌لری و باشقا طرفدن ده روس عالیم‌لری طرفیندن نشر ائدیلدی.[1] عئینی یازیلار ۱۸۸۹–دا ایدرینتسئف[3] طرفیندن بیلدیریلن ۱۸۹۰–دا موسکودا توپلانان کونقره‌یه تانیدیلان اورخون یازیلارینین چینجه بولوملری ده واردیر. بو چینجه متنی قابئلئنتز[4] فین سفر هئیتی‌نین اتکده آدینی یازدیغیمیز اثرینده [S. XXV. XXVI] ترجومه ایله نشر ائتمیشدی. داها سونرا اشلگئل[5] ده عئینی یازینی داها اطرافلی بیر صورتده آراشدیراراق هئلسینکی ده چاپدان چیخارمیشدی کی بو اثر (Memoiresde la Societe Finno - Ougrienn)نین اوچونجو جیلدینی تشکیل ائدیردی.[6] درنهایت بو ترجومه‌لردن آنلاشدی کی بیرینجی یازی گوی‌تورک حوکومداری کی‌وئه [Kiueh]، تی، ک [ti (k)]، کین (kin)نین ایکینجیسی ده مئه–کی–لین [Me-ki-Lien] و یا موگلیان آدینا تیکیلمیشدی.

بو خاص آدلار معلوم اولونجا بو چینجه تلففوظه اویدورولموش کلمه‌یه تورکجه تلففوظو بیلینه‌رک یازیلاردا بو آد اولماسی لازیم گلن حرف گوروهونو بیلمک و الیفبانین آچارینی الده ائتمک ایجاب ائدیلیردی. الیفبانی تحلیله مووفق اولان دانمارکلی عالیم تامسئن[7] ده بو طرزده چالیشمیش و حل ائتمیشدیر. اوولن سطیرلرین هاردان باشلاندیغی مسئله‌سینی تدقیق ائدن بویوک عالیم ایکی اورخون یازیسینداکی بیر–بیرینده‌ن آیری اولان سطیرلری بیر–بیری ایله موقاییسه ائتمیش و بو موقاییسه‌دن آچیق بیر شکیلده سطیرلرین ساغدان–سولا اوخونماسی لازیم گلدییینی گورموشدو. بوندان سونرا بیر–بیرینه موشابیه ایکی حرفین اورتاسینداکی ایشاره‌نین هر حالدا سسلی حرف اولدوغونو تخمین ائتمیشدی. بو شکیلده () سسلی حرفلر بیلینمیشدی. بو اوچ حرفدن یالنیز بیرینجیسی اوولن یانلیش اولاراق فرض ائتمیشدی. آنجاق سوزلر بو سهوینی دوزلده‌رک بونون ö، ü اولدوغونو ظن ائتمیشدی. داها سونرا سسلی حرفین ده بیله‌رک تامسئن آرتیق یازیلاردا خاص آدلاری آراماغا باشلامیشدی. ایلک اونجه تورک خاقانلارینین عونوانی اولماسی لازیم گلن کلمه‌نی آرامیش، کلمه‌سینی بیلمیشدیر. بورادا کلمه سونوناکی سسلی حرفلرین داها دا اوول i اولدوغونو کسدیردییندن بئله‌جه بیر تورکجه کلمه‌نی آرامیش و بیلمیشدی: تانری. بو وجه ایله ایره‌لیله‌ین تامسئن سوزونو اله آلمیش بوندان اوولجه اوخودوغو و اوزوجه معلوم اولان کلمه‌لردن دوردونجو و بئشینجی حرفلری بیلدییندن تی ایله باشلایان بیر کلمه‌نی آراماغا باشلامیشدی و یازینین چینجه‌سیندن بو یازینی کوک تیگین (گوی تگین) آدلی بیر شاهزاده‌یه عاییید اولدوغو معلوم اولدوغوندان بو سوز گوروهونو «تیگین» دئیه اوخوموشدور. باشداکی اوچ حرفدن عیبارت اولان کلمه‌یه گلدیکده: بونون کوک اولماسی

[1] Inscription de l’ cenisseei recueilles et publiees par la societe finlandaise darch o logie. Helsingfors 1889./ o Donner worterverzeichniss zu den Inseriptionde l, Ienisseĭ Helsingfors. 1892. Inscriptions de l’orkhon? Recueilles par Iexpedition 1890 etpubliees par La societe finno – ougrienne. Helsingfors 1892 Radloff; Atlas der Alter thumer dermongolei; sent Petersburg.
[3] Iadrintseff
[4] Gabelentz
[5] Schlegel
[6] La stele Funeraire du Teghin Giogh, 1892.
[7] Thomsen

حتمی ایدی. چونکو بیرینجی حرف ایله اوچونجو حرف بیر-بیرینه بنزه‌ییردی. اورتاداکی ایشاره‌نین ö و یا ü اولدوغو معلوم و باشداکینین دا چینجه شکلینی گوز اونونده توتاراق هر حالدا k اولماسی لازیم گلدیییینه گوره سون یعنی اوچونجو حرفی ده I تلقی ائتمیشدیر. کلمه‌نی کول تگین دئیه اوخوموشدور. اوچونجو اولاراق اله آلدیغی کلمه گوروهو دیر. بو گوروهو دا اوول‌کیلرین یاردیمی ایله معلوم اولان کلمه‌لری گوز اونونده توتاراق یازی صاحیبی‌نین آدینی آرامیش و آدی چین قاینا‌قلاری پیت-کیا Pit-Kia شکلینده قئید ائتدیییندن بونو بیلگه دئیه اوخوموشدور. بوندان سونرا دا کلمه گوروهونو آراشدیران ده‌یرلی عالیم بونو دا تورک اولاراق اوخوموشدور و آرتیق بو قدر حرف معلوم اولونجا بونلارین یاردیمی ایله دیگرلرینی بیلمک ساده‌لشمیشدیر.

تامسئن ۱۸۹۳-جو ایلده بو موهوم کشفین نشر ائتدیکدن سونرا بیلگی عالمی‌نین باخیشی یازیلارین اوزه‌رینه چئویریلمیشدی. بیر چوخ عئلم آداملاری طرفیندن تورک یازیلاری آراشدیریلماغا باشلانمیشدی و بو خوصوصداکی لیتراتور او قدر زنگین‌لشمیشدیر کی نهایت بونون دا بیبلیوقرافیسی آچیقلانمیشدی. بو ائحتیاجی روس عالیم‌لریندن «ساموییلوویچ» قارشیلامیشدیر. یازیلاری آراشدیرانلارین آراسیندا تامسئن‌دن سونرا رادلو ف[8] ، مئلیورانسکی[9] ، مالوف[11]، بانگ[11] مارقوراتدان[13]، آشاغیدا آدی گئدنلر تورک یازیلارینی آرامیشلار. یالنیز اونلارین فقط آدی گئدیر و اونو گوستریر کی بو اهمییتلی مسه‌له‌یه نه قدر بیلگین‌لر طرفیندن گئنیش فیکیر وئریلیب. تورک یازیلاری ایله، هوت[14]، بلوشت[15]، دئنیکئر[16]، دئوئرییا[17]، دونر[18]، ک.فوی[19]، قرانو[20]، ایسپئرسئن[21]، هیکئل[22]، راسنن[23]، لاکوپئرییه[24]، بارتولد[25]، اسمیرنوف[26]، آرانت[27]، آبئرکرومبی[28]، وامبری[29]، دئوری[30]، نئمئت[31]، آسپلئلین[32]، و سایر عالیم‌لر مشغول اولوب و آراشدیرمالارینی نشر ائتدیرمیشلر. بو عالیم‌لر تورک یازیلارینین گئنیش بیر بیبلیوقرافییایا مالیک اولدوغونو گوسترمیشلر. آراشدیرمالار ایره‌لی گئتدیکجه او واختا قدر حک ائدیلدیییینی بیلدییمیز بو الیفبانین کاغیذلار اوزه‌رینه ده یازیلدیغی الده ائدیلن اثرلردن آنلاشیلمیشدی. بو شکیلده حرفلرین داها باشقا صورتده یازیلدیغی مئیدانا چیخمیشدیر. اگر تامسئن بو الیفبانی چوزمه‌یه مووفق اولانماسایدی و یازیلار مجهول قالسایدی آلمانلارین تورفانا ائتدیکلری سفر هئیت‌لرینین آراشدیرمالاری دا بو جهدی تمامی ایله آیدینلاتمیش اولاجاقدی. بو آراشدیرمالار اثناسیندا بو حرفلرین بیر الیفباسی اولموشدور. بونو ۱۹۰۹-جو ایلده له‌کو ق[33] نشر ائتمیشدیر.

الیفبا معلوم اولوب بو خوصوصدا آراشدیرمالار ایره‌لیلرکن تامسئن یئنی سئی یازیلاری ایله مشغول اولدوغو زامان بیر حرفین اوخونماسی دیققتینی جلب ائتمیش و نهایت بو حرفین ده e سسینی ایفاده ائتدییی بیلینمیشدیر. بونو (journal dela societe finno – ougrienneint xxx) اوچونجو جیلدینده (unelette

[8] Radloff
[9] Melyoranski
[10] Samoiloviç
[11] Maloff
[12] Bang
[13] Marquratdan
[14] Huth
[15] Blochet
[16] Deniker
[17] Deveria
[18] Donner
[19] K.Foy
[20] Grono
[21] İespersen
[22] Heikel
[23] Rasanen
[24] Lacouperie
[25] Bartholdt
[26] Smirnoff
[27] Arent
[28] Abercromby
[29] Vambery
[30] Thury
[31] Nemeth
[32] Asplelin
[33] Lecoq

me commue des Inscriptionsde L'İenissei)
آدی ایله نشر ائتمیشدیر.

تورک الیفباسینین حرفلری ۳۸ دنه‌دیر. حرفلرین بو قدر چوخ اولماسی بعضی سسلرین بیر نئچه حرفله ایفاده ائدیلمه‌سیندن ایره‌لی گلمکده‌دیر. بالاخره تورک الیفباسی تورک دیلینه اویغون بیر شکیلده تورکلر طرفیندن سون درجه گلیشدیریلمیشدی. بو ائعتیبار ایله بو یازیلارین نه روس عالیم‌لریندن بارتولد و نه ده دیگرلری ۸-جی یوز ایلدن بیر نئچه عصیر اونجه‌لره دئییل بوندان چوخ اوولکی چاغلارا قدر چیخارماغیمیز لازیم گورونوردو. الیمیزده‌کی صریح وثیقه‌لره گوره تورکلر داها دوغو-هونلارین یولونو گئتمه‌دن الیمیزده‌کی یازیلارین یازیلدیغی تاریخدن ایکی اوچ عصیر اوووله گئدیب چیخا بیله‌ریک.

بوتون تورک یازیلاریندان عوموميتله کلمه‌لری بیر-بیریندن آییرماق اوچون اوست-اوسته دوشموش ایکی نوقطه آشکارلانمیشدی. بو ایکی نوقطه داییمن کلمه‌لرین سونونا یاپیشماقدادیر، بالاخره سطیرلرین سونونا داها چوخ یاپیشا بیلیرلر. هر هاردا کلمه دورار ایسه بو ایکی نوقطه‌نی قویماق عادتدیر. آنجاق بو نوقطه‌لرین هر کلمه‌نین سونوندا یوخ بعضن بیر نئچه کلمه‌دن سونرا دا قویولدوغو واردیر. اگر کلمه‌لرین بیرینجیسی و یا ایکینجیسی داها قیسسا هیجالی یعنی بیر و یا ایکی هیجالی کلمه‌لردن عیبارت اولور ایسه او واخت ایکی نوقطه ایکی اوچ کلمه‌دن سونرا قویولماقدادیر. هله بیرینجی کلمه تک حرفله ایفاده ائدیلمیش و یا تک هیجالی اولور ایسه اوندان سونرا گلن دیگر کلمه یازیلدیقدان سونرا ایکی نوقطه قویولور.

یئنی سئی و تالاس یازیلاریندا ایکی نوقطه یئرینه (a=) حرفی ده ایشله‌نمیشدی. داش اوزه‌رینه یازیلی اولان یازیلارین هامیسیندا بیر کلمه‌یه عاییید اکلر (شکیلچی‌لر) و اکثرییت فئعل‌لر هامیسی بیرلیکده تلاقی ائدیله‌رک بونلاردان سونرا ایکی نوقطه قویولموشدور. اوغوزکه alp^{e}rm^{i}ş (=جسور ایمیش) ŭğ^{ŭ}zke (=نهره) کول تکین کلمه‌لر هامیسی بیر آرادا یازیلدیقدان سونرا ایکی نوقطه قویولموشدور. حال بوکی کاغیذ اوزه‌رینه یازیلمیش و داها سونراکی دوورلره عاییید اولان دیگر اثرلرده وضعییت بئله دئییلدیر. اورادا بو مسه‌له‌نین داها موکمل اولدوغو گوزه چارپیر. هر کلمه و حتتا هر شکیلچی بیر-بیریندن ایکی نوقطه ایله آیریلمیشدیر. کوتلوقو: ka (kutluğa=)؛ beğ: اوندان سونرا گلن شکیلچی ایله برابر یازیلدیغی داییمن عوموميدیر: ^{a}t^{ı}g، ^{a}bka و باشقا...

بو ایکی نوقطه‌نین ایزلری سئکئل Sekel یازیلاریندا داها گورونمکده‌دیر آنجاق بورادا سونرا تک نوقطه و یا ایکی‌دن چوخ نوقطه قویماق روشلری ده واردیر.

ناقی Nagy، سزئنت Szent، میکلوش Mikloş، دفینه‌سینده کلمه‌لری + ایشاره ایله آییرماقدادیر.

دونیا موسلمان تورک‌لری

اویغور تورکلری‌نین تاریخی

بابک دلالی ممقانی

شرقی تورکوستان اراضیسی ۱.۶ میلیون (بعضی رقم لره گؤره ۱.۸) کیلومئتر مربع اولان،شیمالدان آلتای،جنوبدان پامیر داغلارئ ایله احاطه لنمیش،تام مرکزینده ایسه تانرئ داغلارئ نین اوجالدیغئ،تورک تاریخی نین موقدّس ایزلرینی اؤزونده داشییان بیر بؤلگه دیر.باشکنتی اورومچی،رسمی دیللری اویغور و چین دیللری دیر.

تانرئ داغئ شرقی تورکوستانئ ایکی حیصّه یه بؤلور- شیمالدا جونقاریا،جنوبدا ایسه تاریم حؤوزه سی یئرله شیر.تاریم ۹۰۰ مین کیلومئتر مربع لیک ساحه سی ایله بؤلگه نین یاریسیندان چوخونو توتور.حؤوزه نین گئنیش حیصّه سی تک لامکان صحراسینا دوشور.تانرئ داغلارئ ایله آلتای داغلارئ آراسیندا قالان جونقاریا حؤوزه سی ایسه داها الوئریشلی بؤلگه ساییلیر.شرقی تورکوستانین پایتاختئ اورومچی ده بو بؤلگه ده یئرله شیر.

چین منبع لرینده موختلیف شکیل لرده (hoei-ho,vei-ho s.) راستلانان اویغور آدئ نین معناسئ «شاهین صورتده دولاشان و هوجوم ائدن» کیمی گؤسته ریلیب.آمما تورک تاریخچیلر بونون دوغرو اولمادیغینئ،اویغور آدئ نین اوی (اقربا،موتّفیق) و قور ایفاده لری نین بیرلشمه سیندن یاراندیغینئ دئییرلر.بو باخیمدان تاریخده اورتایا چیخان «اون اویغور» آدئ نین «اون موتّفیق» معناسیندا ایشله دیلمه سی ائحتیمالینا اوستونلوک وئریلیر.بعضی منبع لرده ایسه اویغور کلمه سی تعقیب ائدن،ایزله ین کیمی گؤسته ریلیر.

شرقی تورکوستان تاریخی تورک تاریخی ایله باشلاییر.تاریخی سندلره گؤره،شرقی تورکوستانداکئ یئرلی حؤکمدارلار ایلک دفعه بؤیوک هون ایمپراتورلوغونون ترکیبینده بیرله شیبلر.امپراتورلوغون ضعیف لنمه سی ایله چینلی لرین شرقی تورکوستان تورپاقلارینا هوجوملارئ باشلاییب.چین له هون دؤولتی آراسیندا توققوشمالار اوزون مودّت داوام ائدیب و بو زامان شرقی تورکوستان اوزه ریندکی حاکیمیّت ده گاه چینده،گاه هون دؤولتینده اولوب.نهایت،۱۰۳ اونجو ایلده چین مغلوب اولاراق گئری چکیلیب و گؤک تورک دؤنه مینه قدر شرقی تورکوستان موختلیف تورک قوهوملارئ نین ایداره چیلیگینده قالیب.

۵۵۱اینجی ایلده گؤکتورکلر اؤتوکه نی پایتاخت اعلان ائده رک دؤولتلرینی قوروبلار.موستقیل گؤکتورک دؤولتی ۶۳۰اونجو ایله دک داوام ائدیب.او واختدان تورک تاریخینده آغریلئ دؤنم باشلاییب.چین شرقی تورکوستاندا چینلی لشدیرمه سیاستی حیاتا کئچیرمه یه چالیشیب.۶۶۰اینجئ ایلده بؤلگه نی ایشغال ائدیب.۱۰ایل سونرا اونلارین یئرینی «تیبت» لیلر آلیب.۶۸۱اینجی ایلده ایکینجی گؤکتورک دؤولتی قورولوب و بؤلگه گؤکتورک لرین نظارتینه کئچیب.آنجاق اونلار دا اویغور بؤلگه سی اوزه ریندکی نظارتی ساخلایا بیلمه ییب و حاکیمیّت باشقا تورک بویو اولان تورگیس‌لره کئچیب. اونلارئ ایسه «کارلوک»لار عوض ائدیب.مشهور تالاس نئیدان موحاریبه سینده کارلوک لار چین اوردوسونو مغلوب ائدیب و بوندان سونرا چینلی لر ۱۸اینجی عصره قدر شرقی تورکوستان تورپاقلاریندان اوزاق قالیبلار.

کارلوک لار شرقی تورکوستانین غربده کی بؤلگه لرینی ده اؤتوکنده کی اویغور خاقانلیغینا

باغلاییبلار.اویغور خاقانلیغئ ییخیلدیقدان سونرا کارلوک لار دیگر تورک بویلارئ ایله بیرلیکده قاراخانلئ دؤولتی نین تملینی قویوبلار.قاراخانلئ حؤکمدارئ سالتوک بوغارا خانین دؤورونده ایسلام رسمی دین اعلان ائدیلیب.قاراخانلئ دؤولتی نین ایکی یه بؤلونمه سی ایله شرقی تورکوستان شرقی قاراخانلئ نین ترکیبینده قالیب.

١٠٩٠اینجئ ایلده شرقی قاراخانلئ سلجوق لارلا بیرله شیب.١٥ایل سونرا ایسه یئنیدن موستقیل لیگینی قازانیب.آمما بو دفعه قاراهیتایلار و نایمانلارین هوجوملارینا معروض قالیب.مونقول(مغول) طایفالارئ اولان قاراهیتای و نایمانلارین ایقتیدارئ ١١١٨اینجی ایله چینگیز خان اوردولارئ نین ایستیلاسینا قدر داوام ائدیب.چینگیز خان شرقی و غربی تورکوستانئ دا ایشغال ائدیب.اونون اؤلوموندن سونرا ایسه ایمپراتولوق دؤرد اوغلو آراسیندا بؤلونوب و تورکوستان چاغاتایین پایینا دوشوب.

تئیمورون غربی تورکوستانئ اله آلماسیندان سونرا چاغاتایلارین الینده یالنیز شرقی تورکوستان قالیب.تئیمور بورانئ اله کئچیرمه یی باجارماییب و صولح ایمضالاماغا مجبور قالیب.١٣٥٧اینجی ایلده چاغاتای خاندانئ تابع چیلیگینده کی بوتون مونقول به یلری موسلمانلیغئ قبول ائدیب و تورکله شیبلر.١٧اینجی عصرین سونلاریندا هیدایت الله خوجانین عوصیانئ چاغاتای دؤولتینی سارسیدیب و بوندان یارارلانان مونقول کالمیکلار شرقی تورکوستانین شیمالینئ ایشغال ائده رک دؤولت قوروبلار.

١٧٦٠اینجئ ایلده داخیلی قاریشیقلیغا سون قویا بیلمه ین کالمیک به یی چین دن یاردیم ایسته ییندجه تاختدا اولان مانجورلار بو فورصتی الدن قاچیرماییب.کالمیک به یی چین لیلرله ساواشدان قورخوب روسیایا قاچیب،تورپاقلارئ قوروماق ایسه برهان الدین خوجا ایله قارداشئ خوجا جیهانین اوزه رینه دوشوب.اوزون موباریزه دن سونرا مغلوب اولان بو ایکی قارداش قونشولوقداکئ بئداهشاها پناه آپاریبلار،لاکین امیر اونلارئ اعدام ائتدیره رک باشلارینئ چین ژنرالینا گؤنده ریب.چین ژنرالئ خوجا جیهانین آروادئ دیلشاد سولطانئ دا ایسته ییب.امیر اؤلکه سینی ایشغال دان قورتارماق اوچون بو امری ده یئرینه یئتیرمه لی اولوب.لاکین زورلا چینین پایتاختینا گؤنده ریلن دیلشاد سولطان چین ایمپراتورونون ائولنمه تکلیفینی ردّ ائدیب و ایمپراتورون آناسئ اونو بوغدوروب.بو سبب دن ده دیلشاد سولطان تورکوستاندا ناموس سیموولو سایبلیر.

مانجورلار ١٧٦٣اونجو ایلده شرقی تورکوستاندا والی لیک قوراراق اورومچی و بارکؤل بؤلگه لرینی چینه عائد اولان قانسو بؤلگه سینه بیرلشدیریبلر.مانجور ایستیلاسیندان قورتولماق اوچون شرقی تورکوستاندا آیرئ – آیرئ زامانلاردا قورتولوش حرکاتلارئ اولوب. ١٧٦٣اونجو ایلده حمدالله به ی حرکاتئ،١٨١٩– ١٨١٦اینجئ ایللرده جهانگیرخان حرکاتئ،١٨٣٠دا یوسیف خان خوجا حرکاتئ،١٨٤٦اینجئ ایلده محمّد امین خوجا حرکاتئ،١٨٥٥اینجی ایلده ولی خان تؤره حرکاتئ بونلارین ان مشهورلارئ دیر.

١٨٦٣اونجو ایلده شرقی تورکوستاندا آزادلیق حرکاتئ اوغورلا یئرینه یئتیشیب و ایشغالچئ چین بیرلیک لری اؤلکه دن قووولوب.حرکاتا باشچیلیق ائدن یعقوب به ی عوثمانلئ حؤکمدارئ سولطان عبدالعزیزدن کؤمک ایسته ییب.سولطان عبدالعزیز تورکوستانا حربی هیأت و سیلاح گؤنده ریب.عوثمانلئ ایمپراتولوغوندان گلن تورک عسگرلری نین یاردیمئ ایله یعقوب به ی ٨٠مینلیک اوردو قوروب.اینگیلتره و روسیا شرقی تورکوستان دؤولتینی رسمأ تانییب.لاکین عوثمانلئ نین ضعیفلنمه سیندن و

یاردیملارینئ کسمه یه مجبور قالماسیندان سونرا اینگیلتره و روسیا چینلی لرین تورکوستانئ ایشغال ائتمه سینه گؤز یوموب.

۱۸۷۵اینجی ایلده یعقوب به یین اؤلمه سی شرقی تورکوستان اوچون بؤیوک ضربه اولوب.بوندان یارارلانان چین ۱۸۷٦اینجئ ایلده شرقی تورکوستانئ بیر داها ایشغال آلتینا گتیردیلر.اون مین لرله تورک،او جومله دن یعقوب به یین بوتون عاییله سی قیلینج دان کئچیریلیب و بؤیوک سوْی قیریمئ چینلی لر طرفیندن ایجرا اولونوب.۱۸۸٤اونجو ایلده بوتون شرقی تورکوستان چینه قاتیلیب.چینین بیر ویلایتینه چئوریلن بو تورک یوردونا شین چیانگ (یئنی تورپاق) آدئ وئریلیب.

اویغورلارلا یؤنه لیک سوی قیریم باشلاییب،تورک معمارلیق اوسلوبوندا تیکیلن بوتون بینالار سؤکولوب،یئرینده چین اوسلوبوندا بینالار تیکیلیب،شرقی تورکوستان شهرلری نین آدلارئ ده ییشدیریلیب،تورکلری چینجه اوخوماغا و چینلی لرله ائولنمه یه مجبور ائدیب لر.

ایکینجی مانجور ایستیلاسئ ۱۹۱۱اینجی ایله قدر داوام ائدیب.همین ایلده مانجور ایمپراتورلوغو دئوریلیب و یئرینده رئسپوبلیکا قورولوب.۱۱ایل یئرلی ایداره چیلر شرقی تورکوستانئ تالاییب،اویغورلارا ظولم ائدیبلر.

۱۹۳۱اینجی ایلده شرقی تورکوستانین شرقینده یئرله شن کومول ویلایتینده خوجا نیاز حاجئ و صالح دورگانین لیدئرلیگینده قیام باشلاییب و سورعتله یاییلیب.بوتون شرقی تورکوستانا یاییلان عوصیان ایکی ایل داوام ائدیب و گئنیشله نیب.۱۹۳۳اونجو ایل نویابرین ۱۱سینده شرقی تورکوستاندا – کاشقاردا ایستیقلال اعلان ائدیلیب.خوجا نیاز حاجئ اؤلکه نین پرزدئنتی سئچیلیب.

بوندان سونراکئ دؤورده اویغورلار چینلی‌لرله یاناشئ روسلارلا موباریزه آپارماق مجبوریّتینده قالیبلار. روسلار شرقی تورکوستانین پرزدئنتینی زورلا دئویریب یئرینه بیر چینلینی گتیریبلر. شرقی تورکوستاندا خوجا نیازخان دا داخیل اولماقلا ۳۰۰ مین نفر حبس اولونوب، مین‌لرله اینسان اؤلدورولوب. روس ایشغالئ ۱۹٤٤–جو ایله قدر داوام ائدیب.

اویغور تورک‌لرینین اؤنده‌ری – رابیعه قدیر

ایکینجی دونیا موحاریبه سی دؤورونده شرقی تورکوستانا باشچیلیق ائدن چینلی «شئن» روسلارئ قووب.بوندان سونرا ایسه میللیّتچی چین بیرلیک لری شرقی تورکوستانئ ایشغال ائدیبلر.اونلارین ایلک ایشی بؤلگه نی چینلی لشدیرمک اولوب.بؤلگه یه چین دن چوخ سایدا اینسان گتیریلیب،چین دیلی مجبوری حالا گتیریلیب،تورکلر چینلی لرله ائولنمه یه مجبور ائدیلیب.ضیالئ تورکلر حبسه آتیلیب.کومونیست چین بیرلیک لری ۱۹٤۹اونجو ایله قدر اویغور تورکلرینه ظولم لر ائدیب.

۱۹٤۹اونجو ایلده چین خالق جومهوریّتی قورولوب.٦ایل سونرا سینجان موختار ویلایتی یارادیلیب.لاکین بو دؤنمده ده اویغورلارین حاقلارئ تاپدانیب و میللی آزلیق اولاراق حوقوقلارئ تأمین

ائدیلمه ییب.یا شرقی تورکوستان دؤولتی نین یئنی دن قورولماسیئ،یا دا داها یوکسک موختاریّت طلب ائدن اویغورلار ایسه حبس خانالارا سالینیب،سورگون ائدیلیب،ایشگنجه لره معروض قالیب.

۱۹۳۳اونجو ایلین رسمی معلوماتینا گؤره،شرقی تورکوستان اهالیسی نین سایئ ۱٦میلیون دور.بونون ٤۷فاییزی یئرلی خالق اولان موسلمان اویغورلار تشکیل ائدیر.ایکینجی بؤیوک چوخلوق ایسه ۳۷فاییزله خان میللتیندن اولان چینلی لردیر.اؤلکه نین اوچونجو بؤیوک خالقئ سایئ بیر میلیوندان چوخ اولان قازاخ تورکلری دیر.شرقی تورکوستاندا چین موسلمانلارئ،قیرغیز تورکلری،موغول لار،تاجیک لر،مانجورلار ،اؤزبک لر،روسلار،داغورلار و تاتار تورکلری ده یاشاماقدادیر.

خان میللتی نین بو بؤلگه ده یاشاماسیئ و آرتماسیئ چینلی لشدیرمه سیاستی نین ترکیب حیصّه سیدیر و سایلارئ شیشیردیلیر.اویغورلارین سایئ ایسه،شرقی تورکوستاندان اولانلارین ایدّعاسینا گؤره،آزالدیلیر.بئله کی،شرقی تورکوستاندان اولانلار بو بؤلگه ده ان آز ٤۰میلیون اینسان یاشادیغینئ و اونلارین ۳۰میلیونونون موسلمان تورکلردن عیبارت اولدوغونو دئییرلر.چین ایقتیدارئ موسلمان تورکلرین بیر – بیری لرییله یاخینلیقلارینئ آرادان قالدیرماق اوچون بؤلگه لری ائتنیک قورولوشلارینا گؤره موختار قصبه،موختار بؤلگه کیمی پارچالارا آییریب.ان محصولدار تورپاقلار چینلی لره وئریلیر،بوتون فابریک لر شرقی تورکوستانا یئرلشدیریلن چینلی لرین یاشادیقلارئ اراضی لرده قورولوب.

اویغورلار ۱۹٤۹اونجو ایلدن سونرا دا موستقیل لیک و حاقلارئ اوغروندا موباریزه لرینی داوام ائتدیریبلر.لاکین شرقی تورکوستانین آزادلیق ایسته ین ضیالیلارئ یا حبسه ،یا دا سورگونه گؤنده ریلیب.سون ۵۰ایلده شرقی تورکوستانین مسأله لرینی دونیایا چاتدیرماغا چالیشان ان مشهور آدلاردان بیری عیسی یوسیف آلپ تکین ۱۹۰۱اینجی ایلده کاشقاردا آنادان اولوب.۱۹۳٦اینجئ ایلده چین رئسپوبلیکا مجلیسینه سئچیلیب.۱۹٤۷اینجی ایلده شرقی تورکوستان حؤکومتی نین باش کاتیبی اولوب.ایکی ایل سونرا چین خالق قورتولوش اوردوسونون شرقی تورکوستانا یئرلشدیریلمه سیندن سونرا هیندیستانا و کئشمیره سیغینیب.۱۹۵٤اونجو ایلده تورکیه یه کؤچوب و اورادا شرقی تورکوستان سورگون لر جمعیّتینی قوروب و شرقی تورکوستانین سسینی دونیایا چاتدیرماغا چالیشیب.۱۹۵۵اینجی ایلده دونیاسینئ ده ییشیب.اوغلو ارکین آلپ تکین ده شرقی تورکوستان آزادلیق حرکاتئ نین ایشتیراکچیلارییندان دیر.

نئچه هفته بوندان اوّل چینلی لر قدیم سیاستلری کیمی شرقی تورکوستاندا اویغور و موسلمان تورکلری ایله ارومچی و سایر بؤلگه لرده ووروشماغا باشلادیلار.شرقی تورکوستانئ چینلی لشدیرمه سیاستی اوزره میلونلار چینلینی اؤز دوغما ماحاللارییندان آییریب ،شرقی تورکوستاندا یئرلشدیریبلر.طبیعی کی بو چینلی لر و اونلارین اؤولادلارئ اویغور تورکلرین اراضیلرینده یئرلشدیریلیبلر.بو مسأله ایللر قاباق دان یئرلی اویغورلارین اعتیراضینا سبب اولماغا رغمأ چینلی مأمورلارین طرفیندن تاپدالانیب و اونلارا طبیعی اینسان حاقلارینئ وئرمه ییبلر.بو زاماندا شرقی تورکوستان تورکلرینه مسجیدلرده ایسلام مراسیمینی یئرینه گتیرمک ایجازه سی وئریلمیر.یئرلشدیریلمیش چینلی لر قارشیلارئ آلینمادان اویغور موسلمان تورکلرینه آزادلیقلا هوجوم ائدیب اونلارین مین نفردن چوخونو اؤلدوروبلر.چین دؤولتی هئچ بیر موخبیره ارومچی و سایر ووروشماق اولان شهرلره داخیل اولماغا ایجازه وئرمیر.بو زاماندا موسلمان،اویغور تورکلر،شرقی تورکوستاندا ان چتین دورواملارینئ کئچیریرلر.

کیم کیمدیر؟

نام‌آوران آذربایجان (اورمیه)

علی بابایی نیولویی

آخوند، ملا محمد حسین

یکی از علمای ربانی و فقها و روحانیون بنام اورمیه بوده است که اجدادش از اوایل صفویه در مسجد جامع اورمیه شغل قضاوت و پیشنمازی داشته‌اند.

در نامه‌ای که از این عالم ربانی به دست آمده است مریدان از وی پرسیده‌اند:«کامل‌ترین چیزی که باید ازخدا خواست چیست؟»

شیخ درجواب گفته:«ازخدا سه چیز طلب کن: ۱- سلامتی،۲- امنیت، ۳- بی نیازی.»

پرسیده‌اند:«آنچه را که شایسته و زینت دوران جوانی و پیری است چیست؟»

شیخ فرموده: در جوانی دانش اندوز و در پیری به کارگیر.

در سؤال دیگر پرسیده‌اند:«کدام صفت نا پسندیده است که بیش از همه به دارندهٔ آن صدمه می‌زند؟» شیخ جواب داد:«رشک، آز، تکبر.»

ملا محمد حسین عالمی بود که در انجام فرائض دینی بسیارسخت‌گیر بود و ذره‌ای از جاده شریعت و کتاب مبین و گفتار پیامبر اعظم تجاوز نمی‌کرد. وی شخص عادل وعارف و امانتدار بود و مردم در دعاوی بزرگ به قول و حکم او اعتماد می‌کردند.

منابع:

- سرزمین زرتشت، ص ۲۳۵
- بزرگان و سخن سرایان آذربایجان غربی، ص ۳
- نگاهی به آذربایجان غربی، جلد دوم، ص ۷۳۴
- اورمیه در گذر زمان، ص ۷۹۸

آخوند، ملاعلی

(متوفی ۱۲٦۵ هجری قمری)

علی بن محمد باقر که پدر و پسر پیشنماز و صاحب مسجد و منبر بودند. تاریخ ولادت ملاعلی معلوم نیست ولی تاریخ رحلت وی به سال ۱۲۶۵ قمری است. آخوند ملاعلی بواسطه فقر و پاکی طینت در میان مردم و صاحبان قدرت مقام و مورد احترام و اعزاز بود. پس از فوت وی عسگر خان سرتیپ که از مریدان این پیر روشن ضمیر بود بر سر مزارش مقبره‌ای ساخت و حجراتی دور آن پرداخته بود که به هنگام ساختن خیابان امام فعلی (پهلوی سابق) تخریب شده است. به روی سنگ مزار ملاعلی یک بیت که توسط شادروان میرزاعلی منشی سروده شده بود، حک شده بوده است.

از ولی کلّ همّت خواست کلکم تا نوشت
عالم عادل علی با اولیا محشور شد

این مادّه تاریخ هم که گوینده آن مشخص نشد در تاریخ وفات مرحوم ملاعلی دیده شده است:

حیف ازآن دریای فضل و علم کو را زیبدی
در طریقت رهبری و شرع صاحب مسندی
سال تاریخ وفاتش خواستم انشا کنم
تا کند تحسین وتصدیقم روان اوحدی
هاتف غیبی سرود این مصرع نیکو نفز

یافت مولانا علی حقّا بقای سرمدی[۳۴]

آخوند ملاعلی شیفته عرفان و حکمت بود، ازمطالعه دیوان ملای رومی و دیوان غزلیات شمس تبریزی حالی به وی نسبت داد و به خانگاه صوفیان روی آورد وعارفی پاکدل گردید و مریدان زیادی دوراوجمع شدند.

منابع:

- سرزمین زرتشت، ص ۲۳۵.
- بزرگان وسخن‌سرایان آذربایجان غربی، ص ۲، ۱.
- نگاهی به آذربایجان غربی، جلد دوم، ص ۷۳۴.
- اورمیه در گذر زمان، ص ۷۹۸.
- تذکره شبگرد، ص ۱.

آشیق فرهاد

(۱۳٤۱ – ۱۲۷۳ هجری شمسی)

آشیق فرهاد فرزند سلیم ازهنرمندان بنام درصنعت موسیقی آذربایجان دردوم مرداد ماه سال ۱۲۷۳ درمحال دوْل اورمیه درروستای « ثمرتو[۳۵]» متولد شده این هنرمند بی همتا با داشتن صدای فوق العاده جذاب و قوی ونواختن سازبا مهارت کافی به آوازه رسید. او درشناساندن صنعت آشیقی ازجهت ساز و آواز درحد کمال و با تربیت ومعرفی کردن صنعتگران ارزنده چون مرحوم آشیق درویش، آشیق دهقان و آشیق عزیز خدمت شایانی به صنعت موسیقی سنتی آذربایجان کرده است. مرحوم آشیق فرهاد در بهمن ماه ۱۳۴۱ شمسی دارفانی را وداع گفت ودرآرامگاه مرحوم عرب باغی به خاک سپرده شد که به هنگام بازسازی آرامگاه قبروی در ورودی ضلع غربی آرامگاه زیردیوار مانده است. روحش شاد.

منابع:

- تحقیقی درموسیقی سنتی آذربایجان، ص ۲۴.
- مصاحبه مؤلف با آشیق دهقان.

آق اولی، اسدالله خان

خاندان اسدالله خان که دراصل ساکن اورمیه بوده‌اند ولی در زمان شاه اسماعیل صفوی به خراسان کوچ ودرآنجا سکنی گزیده‌اند. جد وی آقالاربیک پیشوای طایفه ازسرکردگان نامی سپاه نادرشاه بوده است. آق اولی ازجمله شاگردانی است که درقالب دسته سوم به تعداد چهل و دو تن درسال ۱۲۷۵ قمری پس ازعزل میرزا آقاخان نوری از صدارت برای تحصیل در اروپا به سرپرستی عبدالرسول خان نواده صدر اصفهانی عازم شدند. او در رشته و صنعت کاغذ سازی مشغول به تحصیل ودر این فن

مهارت یافت و پس از برگشتن از اروپا به علت کارایی کم صنعت و رشته تحصیلی از معلومات و هنر او استفاده کافی برده نشد و با ماهی یکصد ریال حقوق به سمت منشی پستخانه منصوب شد.

اسدالله خان دو پسر و دو دختر داشت که یکی از پسران به نام امان الله خان تحصیل طب کرد و طبیب بانوی عظمی خواهر ظل السلطان شد و «نصیر خان» لقب یافت وی پدرکلنل فضل الله خان و سپهبد فرج الله آق اولی در رژیم منسوق پهلوی بوده است. پسر دیگر اسدالله خان به نام تقی بینش ازکارمندان عالی مقام، درستکار، وارد، پرکار و رشید وزارت دارایی بود.

منابع:

- شرح حال رجال ایران، جلد پنجم، ص ۲۵
- تاریخ رجال ایران، جلد ششم، ص ۶۲

آق اولی، تقی

(۱۲٦٤ – ۱۳۲۵ هجری شمسی)

تقی آق اولی متخلص به « بینش » اصلاً از اهالی اورمیه بوده، وی فرزند و پسر کوچکتر اسدالله خان است که درسال ۱۲۶۴ شمسی درتهران متولد شده است. آق اولی پس ازفارغ شدن ازتحصیل ازمدرسه «ادب» برای تأسیس مدرسه آصف اعظم « میرزا علی آصف اعظم » به کردستان رفت. او پس ازمدیریت مدارس و تدریس به تهران بازگشت و به خدمت فرهنگی مشغول شد. وی در زمان وزارت دارایی مرتضی قلی صنیع الدوله وارد وزارت دارایی شد و تا آخرعمر با شایستگی تمام ادامه خدمت داد.

---

[۳۴] ۱۲۶۵.

[۳۵] ثمرتو به مختصات طول جغرافیایی ´۱۹ ، °۴۵ وعرض جغرافیایی ´۱۳ ، °۳۷ وارتفاع متوسط ۱۳۳۰ متر که در ۴۲ کیلومتری جنوب شرق شهراورمیه قرارگرفته است.

مرحوم تقی خان جزو مشروطه خواهان و از افراد فعال آن به شمار می‌آمد و درآغازمشروطیت روزنامه «بهلول» را تأسیس کرد. او اهل قلم بود و شعر هم می‌سرود و حتی خود نیز گاهی مقالاتی را در روزنامه ارائه می‌داد. تقی آق اولی از مخالفان سرسخت قرارداد ۱۹۱۹ میلادی (۱۲۹۸ شمسی – ۱۳۳۸ قمری) وثوق الدوله که طی آن با گرفتن پولی، ایران را به تحت الحمایگی انگلستان درآورده بود و به سبب همین جریانات تبعید و حتی مورد سوء قصد جان وی نیز شدند ولی جان سالم به در برد. وی در نهایت در سال ۱۳۲۵ شمسی در سن ۶۱ سالگی در تهران درگذشت.

منابع:

– تاریخ رجال ایران، جلد ششم، صص ۶۳ ، ۶۲.

– زندگی نامه رجال و مشاهیرایران، جلد اول، صص ۴۹ ، ۴۸.

آقازاده، میرزا حبیب الله

(۱۳۳۹ – ۱۲۶۲هجری شمسی)

میرزا حبیب الله آقازاده فرزند آقا میرزا بیک ایمانلوی افشار و مادرش از طایفه گوندوزلو بود. وی از ارباب قلم و سیاست بوده که در سال ۱۳۰۱ قمری در اورمیه متولد شده و پس ازکسب علوم متداول به نهضت مشروطه خواهان پیوست و درسال۱۳۲۸ قمری با عده‌ای از روشنفکران اورمیه از قبیل میرزا محمود غزنوی، محمود اشراف زاده، صادق زاده و مؤید زاده هیأتی به نام «نشرمعارف» تشکیل داد و در همین زمان بود که مدیریت داخلی روزنامه فریاد را که پس ازآن به «فروردین[۳۶]» تغییر نام داد به عهده گرفت. این روزنامه پس از مدتی توقیف و نویسندگان آن از جمله حاج مؤید التجار، حاج محمد زهتاب، حاج ناظم قره باغی، میرزاعلی عسگر آبادی و ابوطالب علیزاده که همگی از روشنفکران بودند تحت تعقیب و آزار و اذیت قرارگرفتند. پس از ورود قوای روسیه به اورمیه شادروان صادق الملک ریاست معارف اورمیه به دار آویخته شد و مرحوم غزنوی و اشراف زاده به اروپا رفتند و آقازاده به کنسولگری عثمانی پناه برد و پس ازمدتی به کمک حاکم وقت به تهران عزیمت و درآنجا خدمات مطبوعاتی و ملی را ادامه داد. او در سال ۱۳۳۶ قمری با دموکراتهای تبریزکه عضو کمیته مرکزی آن بود با پانصد نفر فدایی به بندر شرفخانه حمله برد و این بندر را ازدست بقیهٔ السیف قوای تزاری پس گرفت و انبارآذوقه و مهمات آن را به تبریز فرستاد و مردم توانستند تا شش ماه با این مهمات شهر را اداره کنند و تا ورود ارتش عثمانی از پیشروی پطرس به صفحات خوی و توابع جلوگیری کنند.

مرحوم آقازاده در سال۱۳۰۷ شمسی ازطرف اهالی تبریز نمایندهٔ مجلس مؤسسان شد وروزنامه شاهین را درسال ۱۳۰۸ در تبریز منتشرکرد.

آقازاده درسال ۱۳۳۹ شمسی در تبریز فوت کرد و جنازه آن مرحوم در میان حزن و اندوه مردم در قبرستان طوبائیه به خاک سپرده شد. روحش شاد.

منابع:

– نگاهی به آذربایجان غربی، جلد دوم، ص ۷۴۸.

– اورمیه در گذر زمان، ص ۷۹۹.

– تذکره شبگرد، صص ۸ ، ۷.

– سرزمین زرتشت، ص ۲۴۱.

– مشاهیر علمی و فرهنگی آذربایجان غربی، صص ۱۰۰ – ۹۸.

– بزرگان و سخن سرایان آذربایجان غربی، صص ۳۲۹ ، ۳۲۸.

آقاسی بیک افشارآذربایجانی

(نیمه دوم قرن۱۲ هجری قمری)

در فارسنامه آمده است که حاج آقاسی بیک افشار از مردم آذربایجان بوده و در اردوی نادرشاه افشار سرکرده عده‌ای سوار بود. در زمان حکومت کریم خان زند چون سابقه دوستی با یکدیگر داشتند، آقابیک را از آذربایجان به شیراز طلب کرد و او از راه شام به مکه و مدینه رفت و به عتبات عالیات مشرف شد و از راه بصره به شیراز رسید و

[۳۶] روزنامه فروردین درسال ۱۳۲۹ قمری تأسیس و به طورهفتگی به زبان ترکی منتشر می‌شده است. این روزنامه ارگان فرقه دموکرات اورمیه بوده و مندرجاتش عبارت از مظالم روسها در ایران بخصوص آذربایجان بوده است. (صدرهاشمی ، محمد، جلد چهارم ۱۳۶۳، ص۷۰)

مورد احترام کریم خان قرار گرفت و خانه بزرگ و مجللی در محله میدان شاه برای وی ساخت و مایحتاج وی را پرداخت. آقا بیک مردی دارای کمالات آراسته بود، خط نستعلیق را نکو می‌نوشت و کتیبه سنگ مرمر خواجه حافظ شیرازی به خط اوست. از آثار خیر او تکیه حاج آقاسی است که به تکیه نواب هندی مشهور است که مرکب ازخانه و باغچه است.

منابع:

- دایرهٔ المعارف تشیع، جلد دوم، ص ۱۲۶.
- مشاهیر علمی و فرهنگی آذربایجان غربی، ص ۲۱۱.

ابوعبدالله

(متوفی ۴۹۰ هجری قمری)

ابو عبد الله حسین بن عبد الله بن حسین بن محمد بن حسین...

از اهالی اورمیه بود و به مصرسفر کرده و درآنجا سکنی گزیده است و از علمای معروف مصرومحدثان مذهب شافعی بود. این عالم به سال ۴۹۰ قمری دار فانی را وداع گفت.

منابع:

- دانشمندان آذربایجان، ص ۲۰۸.
- اورمیه در گذر زمان، ص۸۰۰.
- تذکره شبگرد، ص ۳۴.

ابوالبررضی، شیخ نجم الدین

(متوفی ۷۰۱ هجری قمری)

از علما وعرفای قرن هفتم قمری اورمیه است به طوری که از نوشته‌های سنگ قبر وی استنباط می‌شود، عالمی جامع در فضل و تقوا بوده و در فصاحت کلام و خط زیبا وعلوم عقلی و نقلی شهرت فراوان داشته است ولی متأسفانه در هیچ یک ازکتب تذکره نامی از ایشان برده نشده است مزار این عالم هنرمند هم اکنون جنب مسجد حاج ابوطالب در خیابان مدنی واقع در کوچه‌ای به نام «اولیا» در یک بن بست می‌باشد. اهالی محل حتی نام کامل و صحیح این مرد بزرگ را نمی دانند ولی مزار وی به زیارتگاه تبدیل شده و مردم اهالی آن را «اوجاق» می‌نامند و در آن محل شمع روشن می‌کنند. مزار این عالم دریک حیاط کوچک قدیمی است که انتهای این حیاط به اتاق کوچکی تمیز و سفید کاری شده و مفرش ختم می‌شود. به نوشته مؤلفین تذکره بزرگان و سخن سرایان آذربایجان غربی چندین دهه قبل مالک خانه نزدیک مقبره مزبور درنظرداشت که قبر را خراب و محوطه آن را جزو خانه خود کند که به وسیله یکی از مؤلفان کتاب ذکر شده در بالا ممانعت به عمل آمده است. تنها معرف صاحب قبر سنگ مزار اوست که بر دیوار نصب شده این سنگ از مرمر قدیم بوده و به شکل زیبایی به صورت قوس و طاق حجاری شده است و روی آن شعر و نوشته‌های عربی به خط ثلث نقش بسته است که به علت گذر زمان و فرسایش و ساییدگی سنگ ناخوانا است.

روی سنگ قبر این چنین نوشته شده است:

ضریح امام الجامع الشیخ ذوالفضل

امام التقی والنقی و تاج فی وصفه عقل
سعید «شهید» سالک ناسک
فنون علوم العرف و العقل و النقل
فصاحهٔ سبحان و خط ابن مقله

و خلق..... بالاصل
وذاهو نجم الدین ابوبرالرضی
..... بالرحمت الجزل
و فی سنهٔ احدی و سبع مأ
.....

صاحب مزار بدون شک مردی فقیه و دارای فضل و کمال بوده است ولی معلوم نیست به دست چه کسی و به چه علت به شهادت رسیده است.

منابع:

- تذکره شبگرد، صص ۲۰ ، ۱۹.
- اورمیه در گذر زمان، ص ۸۰.

– بزرگان و سخن‌سرایان آذربایجان غربی، ص ۱۶۶.

احمدلوی افشار، لطفعلی خان

(متوفی ۱۱۶۰ هجری قمری)

لطفعلی خان احمد لوی افشارفرزند باباعلی بیک کوسه احمد لوی افشار و برادر مادری [۳۷] نادرشاه افشار، بوده و از ارکان معتبر دولتی نادری بوده است. وی در سال ۱۱۴۲ قمری که نادرشاه سمت سپهسالاری را داشت لطفعلی خان را (درآن زمان لطفعلی بیک بود) مأمور نمود معادل دوازده هزار خانوار از ایل افشار اورمیه و اطراف آنرا به دره گز خراسان کوچانیده و در آنجا ساکن کند. دو هزار خانوار از دوازده هزارخانوار را طایفه قرخلو (قرقلو) تشکیل می‌دادند که نادر شاه خود نیز از آن طایفه بود و برای هزینه انتقال عده مزبور صد هزارتومان پرداخت کرد.

درسال ۱۱۵۵ قمری وقتی نادرشاه در داغستان شکست خورد پس از بازگشت رضاقلی میرزا فرزند ارشد خود و حاکم ری (تهران) و لطفعلی خان دایی وی را نیز از هر دو چشم کور کرد.

در سال ۱۱۶۰ قمری پس از کشته شدن نادرشاه و به روی کار آمدن برادرزاده وی علیقلی خان ملقب به «عادل شاه» وارد مشهد شده و برسلطنت نشست. در این زمان لطفعلی‌خان و بستگان اطراف وی و نادرشاه را کشت.

منبع:

– تاریخ رجال ایران، جلد ششم، ص ۱۸۲

ادیب الشعرا

میرزاعبدالرشید بن میرزامحمد شفیع [۳۸] محمود لوی افشار مشهور به میرزا رشید و متخلص به «رشید» و ملقب به «ادیب الشعرا» بدون تردید یکی از قدیمی‌ترین و پرکارترین شاعران اورمیه در اواسط قرن سیزدهم و اوایل قرن چهاردهم قمری است که در اورمیه متولد شده است. مقدمات تحصیلات عربی و فارسی را نزد استاد رضا مفتی فرا گرفت و در نتیجه تلاش‌های شخصی به مقام ارجمندی در نویسندگی رسید. از تألیفات وی می‌توان به کتاب « تاریخ افشار» که در سال ۱۲۸۳ قمری بنا به دستور و تشویق یوسف خان شجاع الدوله پسر لطفعلی خان بیگلربیگی در طول سه سال نوشته اشاره کرد. از دیگر آثار وی دیوان و غزلیات اوست که متأسفانه در بلوای عمومی سال ۱۳۳۶ قمری اورمو دست به دست افتاده است و فعلا محل قطعی آن روشن نیست. میرزا رشید معلم اشراف زادگان افشار نیز بوده و از این طریق امرار معاش می‌کرده است. مؤلف کتاب المآثر و لآثار در ذیل نام میرزا رشید این چنین نوشته است: « وی به ترکی و فارسی اشعار ملیح و فصیح دارد.»

یک نمونه از اشعار ترکی ادیب الشعرا:

«بهارسیرداغی اورمی»

داغه گلدیم که گوگول داغنی بیرآز قیلوم
ئوزومه داغ گورن لاله‌نی دمساز قیلوم
نه بیلوم لاله گوگول داغینه مین داغ قویار
باشمه گلدی هوا بس هارا پرواز قیلوم
تا گؤروم یار نیشانین ویررى داغ نشان
هو چکیب قلّه‌لر اوستنده من اواز قیلوم
سنی صید ایتمگه ای کبک دری چارم یوخ
تا گیدوب بیر نئچه ایل خدمت شهباز قیلوم
ایندی بیلدیم که بو عالمده فنا در انجام
دولی ویر جامی که اندیشه آغاز قیلوم
داغله باغی گوروب اولما چوخ آواره رشید
گل خراباته سنی عارف هر راز قیلوم

قسمتی از منظومه مثنوی ادیب الشعرا که در آغاز کتاب « تاریخ افشار» به سبک فردوسی سروده است:

کنون مستمع ای خداوند هوش
به گفتار منظوم من دار گوش
در این کشور نظم نامی منم

[۳۷] امام قلی بیک افشار پدر نادرشاه درسال ۱۱۱۳ قمری درگذشت وبابا علی بیک کوسه احمدلوی افشار حاکم ابیورد و دره گز، زن او و مادر نادرشاه را به همسری گرفت و لطفعلی خان و فتحعلی خان از او می‌باشند.

[۳۸] میرزامحمد شفیع نیز طبع موزون داشته و خط را نیکو می‌نوشته است. او در سال ۱۲۸۳ بر اثر شیوع بیماری و با در اورمیه دارفانی را وداع گفته است.

اورمی است گنجه نظامی منم
بسی سالها بگذرد تا چو من
رشیدی پدید آید اندر سخن

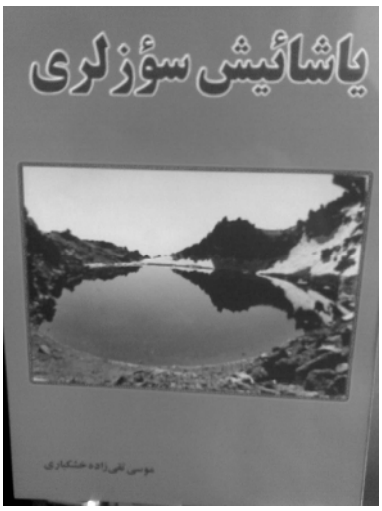
گفتنی است اولین خط تلگراف که در اورمیه تأسیس شد تلگرام منظومی از رشید را به امیر نظام گروسی که حکومت کرمانشاه را بر عهده داشت مخابره کرد که در زیرآمده است:

ای سیم برق سیر که از غرب تا به شرق
حاجت روا و واسطه‌ای مرا ثام را
گر بگذری به ساحت کرمانشهان ببوس
خاک در امیر فلک احتشام را
آن گاه حسب حال ز قول رشید خوان
این طرفه بیت حافظ شیرین کلام را
«ما را بر آستان تو بس حق خدمت است
ای خواجه باز ببین به تفقّد غلام را »

منابع:

- تاریخ افشار، میرزا رشید ادیب الشعرا
- سخنوران آذربایجان، جلد اول، صص ۱۲۴، ۱۲۳.
- بزرگان وسخن سرایان آذربایجان غربی، صص ۲۱۰ – ۲۰۲.
- تذکره شبگرد، صص ۲۸ - ۲۶.
- نگاهی به آذربایجان غربی، جلد دوم، صص ۷۹۲، ۷۹۱.
- اورمیه در گذر زمان، ص ۸۳۴.
- سرزمین زرتشت، ص ۲۳۹.

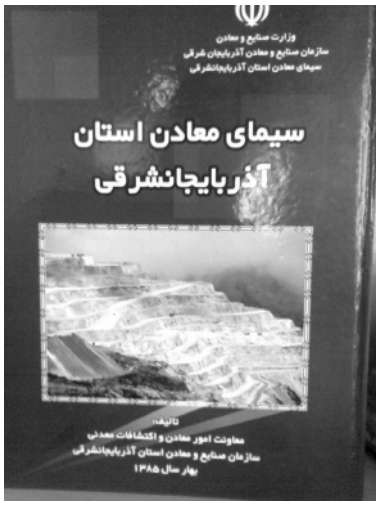

یازان: موسی تقی‌زاده خشکباری
انتشارات: عطار – قیمت: **۱۰۰۰** تومان

دئین: تیلیم‌خان - چئویرن: امیر سهرابی
چکن: شیرین فرساد
انتشارات: اندیشه نو – قیمت: **۲۲۰۰** تومان

مولف: معاونت امور معادن و اکتشافات معدنی
سازمان صنایع و معادن آذربایجان شرقی
گونه‌رن: مهندس عبداللهی

قاراداغ

ادبییاتیندان سئچمه‌لر (۳)

اوستاد حسین دوستی

خوش خبر

کاظیم خوش خبر – عباسعلی اوغلو ۱۳۰۹ – نجی گونش ایلی «اهر»ده آنادان اؤلدو. ایلک تحصیلاتین اهرده، اورتا تحصیلینی ده «تبریز»ده باشا وئردی. خوش‌خبر اوتوز ایل آستارا، مرند و تبریزده، وطنداشلارین تربیه‌سینده، معلیم‌چیلیک ائدیب، چالیشدی و بو یولدا عؤمرون صرف ائتدی. خوش خبردن ایندی یه‌ده‌ک ۳ جلید کیتاب، چاپدان بوراخیلیب و «شمشیر آتشین = اؤدلو قیلینج» اونون تورکجه و فارسیجه شعرلرین احتوا ائدیر. خوش خبر، بو زمینه ده فضولی و صرّافین داوامچیلاریندان ساياگلیر.

وطن عشقی

تشنه‌دیر گؤزلرینین غمزه‌سی چوخدان قانیما
قصد ائدیر قاشلارین، ای آفت دووران، جانیما
نئیه کم فورصت اولوبسان گؤزه‌لیم عاشیقینه؟
دردی سندن چکیره‌م، قوی چاتیم اؤز درمانیما
سوروشور سان‌کی: نه اندازه سنی من سئویره‌م؟
نیگران سان‌کی وفا ائتمه‌یم اؤز پیمانیما؟
هانی بوتخانه‌لر ایچره صنما سن کیمی بوت؟
بوت پرستلیکده چاتان یوخدو منیم ایمانیما
آمما وار عشقیده چوخ مرحله‌لر، مرتبه‌لر
قاریشیب عشقلرین هر بیری بیر جور جانیما
فی المثل عشقِ وطن، قلبیمی تسخیر ائله‌ییب
گیره بیلمز وطن عشقینده بیری مئیدانیما
جاندان آرتیق سئویره‌م من سنی آمما بونو بیل
لازیم اولدوقدا، فدا اولمالیسان ایرانیما
یاشاسین دوغما مقدس، آنالار یوردو وطن
وطن عاشیقلری قورباندی آذربایجانیما
بو فضاده سنه من عشق و وفا بسله‌میشم
دوز سوزوم دور بو منیم آند ایچره‌م ویجدانیما
دلبرین وئر جوابین «خوش خبر»ا، خوشلاماسا
تانیمیر پس او سنی، سنده اونو هئچ تانیما

ناز – نیاز

چوخالدیقجا نیازیم، دیلبر طنّاز ناز ائیله‌ر
وفاسین گون به گون ایظهار عشق ائتدیکجه، آز ائیله‌ر
چالیشدیم سیریمی پونهان ائدیم اغیاردن،آمما
سارالمیش رنگ روخساریم، یئنه ایفشای راز ائیله‌ر
غم هجرانه قاتلاشدیم، جفا و جورونه دؤزدوم
بو اومّیده‌کی، آللاه یاریمی عاشیق نواز ائیله‌ر
خالی بسم اللاها نوقطه، قاشی معبدلره محراب
گؤره‌ن او طاقِ ابروسون، خلوصیله ناماز ائیله‌ر
گولورمن آغلادیقجا، اینکیساریمدان اولور خوشحال
ترحّوم یوخدو قلبینده، گؤزوم یاشین آراز ائیله‌ر
موراعات ائیله‌مز حالِ ضعیفی شهسوار عشق
باجاردیقجا ووجودوم عرصه‌سینده تاخت و تاز ائیله‌ر
چتین‌لیکله نیگارین دامنین سالسام اله بیر گون

اویاندان روزگارِ دون، موخالیف نغمه ساز ائیله‌ر
گریبان فلک گر چنگیمه دوشسه، سؤزوم چوخدور
کی هر نه بیزلره ائیله‌ر، بو چوخ حوققه‌باز ائیله‌ر
یامان درده دوشوبسن «خوش خبر» آمما ملول اولما
کی هر درده دوا بیر گون، خودای چاره‌ساز ائیله‌ر

وقاریم وار!

آلوولانیر اوره‌گیم، سینه‌ده شراریم وار
گل! ای گولوم، کی نه آرام و نه قراریم وار
شیکایت ائیله‌میرم روزگاردن، آمما
یاریمدان آیریلالی، قاره روزگاریم وار
بو حوققاباز فلکدن توقّعوم یوخدور
سنین عنایت و لطفوندن انتظاریم وار
یئنه کؤچوبدو یاریم هیجرت ایختیار ائله‌یب
منیم‌ده کؤچمک ایچون بوردان ایختیاریم وار
فرحلنیر هامی، دونیاده جاه و شوکتینه
فرح بودور منه کی مهربان نیگاریم وار
اگر وصالینا لاییق یوخدومدو گولگون مئی
فراق گونلرینه چشم اشکباریم وار
جلال و جاه جهان سیزلرین، نیگار منیم
نیگاریم اولماسا، جان و جهاندان عاریم وار
صبا یئلی بو سؤزو یاریمه یئتیر مندن
کی گر یولوندا فدا اؤلسام، ایفتیخاریم وار
خومار گؤزلرینین نشئه‌سی چؤکوب جانیما
نه‌خوم گره‌کدی، نه خمّار، نه خوماریم وار
طریقت ایچره سولوک ائتدیییم محبّت‌دیر
کی شهر عشقیده، میلیونلار اعتیباریم وار
یئرین – گویون غمی سالماز وجودیمه رخنه
سنین‌تکین که منیم یار غمگوساریم وار
منی شیکار ائده‌بیلمز هر اویناندان آتینی
بیلر که سن کیمی دونیاده شهسواریم وار!
هنوزدا دئییلم روزگاردان مأیوس
بو قیش چیخارسا، قاباقدا گؤزه‌ل باهاریم وار
رقیبه «خوش خبر»ا، سؤیله بو سؤزومندن
باش آیمه‌رم سنه من، داغ کیمی وقاریم وار!

بی‌وفا

من بیلیردیم قویاجاقدیر منی سرگشته وحئیران
او ساری تئللی، اوجابویلو، آلا گؤز، ده‌لی جئیران
او کامان قاشینا باخدیقجا ده‌ییر سینه‌مه بیر اوخ
اولورام زولفِ پریشانینی گؤردوکجه پریشان
من جوانلیق‌کیمی سرمایه اودوزدوم بو قوماردا
آمما کیمدیر بو عملدن اولا بیر لحظه پشیمان؟!
گؤزیاشی، ناله سه‌سی، سینه کؤزو اولدو نصیبیم
بئله یازمیشدی منیم سهمیمی اول آفت دووران
آختاریردیم او یوخ‌ایدی، گه‌لر اونداکی یوخام من
مئیدان اولدوقدا آت اولماز، آت اولدوقدادا مئیدان
بی‌وفالیقدا عجب آد چیخاریب نازلی نیگاریم
دئییره‌م بس که سینیب باغلادیغی عهد ایله پیمان
بیلمیرم کیم آرالیق وورمادادیر «خوش خبر»، آمما
قیسمت اولسا چاتارام وصلینه، قویسا نئچه شیطان!

☼☼☼

خاور

شاعیره خانیم «خاور قهرمانی»، امیر اصلان-قیزی، قاراداغ ماحالیندادیر. خاورین اوشاقلیغی‌نین ان شیرین خاطیره‌لی گونلری، آسلاندوز، اهر، کلیبر، ارؤشه، قالاکندی، قالالی، سوره‌جر، موتاللیق و... دا باشا چاتیب. لکن دائیمی یاشاییش یئری، آسلاندوز اولوب. ۱۳۲۵ – انجی گونش ایلی (۱۹۴۶ م) عایله-سیله باکی یاکوچوب ایلک تحصیلی و اورتا مکتبی اوردا آلیر و ۱۹۷۰ م‌ده باکی اونیوه‌ر سیته‌سیندن فیلولوگییا فاکولته‌سین بیتیریر. خاور اورتا مکتب‌ده اوخویارکن، شعر یازماغا باشلیوب و قازه‌تلرده چاپا

وئریب. خاور خانیمدان نئچه جیلد کیتاب یاییلیب. اوجمله‌ده‌ن: «دونیا یاخشیلارین‌دیر»، «تله‌س کاروانیم، تله‌س»، «ستارخانین نوه‌سی‌یم».

گؤزله‌ییر منی

وطن تورپاغیندا، گوللر اکمیشم
عطیرلی گوللریم، گؤزله‌ییر منی
ووصال حسرتینی، خئیلی چکمیشم
سونالی گؤللریم، گؤزله‌ییر منی

داغلارمی، دوزلرمی، هئی یاشیل‌لاشان
آرازمی، سئوینج‌ده‌ن، بوقده‌ر داشان
ای وطن، حوسنونه، نغمه‌لر قوشان
آزاد بولبوللریم، گؤزله‌ییر منی

دردیمه مرحم‌دیر، او دوغما تورپاق
گزیدیم قوینونو، کاش اویماق – اویماق
او یارپیز عطیرلی، نغمه‌لی بولاق
او دوغما چوللریم، گؤزله‌ییر منی

هر چمن باشینا، گولده‌ن، تاج قویور
حوسنونو گؤرمکده‌ن، نه گؤزوم، دویور
نه‌ده سینه‌مده‌کی، اودوم سویویور
آلوولو ایللریم – گؤزله‌ییر منی

«خاور»ی گؤزله‌ییر، چیچکلی چمن
نرگیزیم، بنؤوشم، ظریف یاسمن
قلبیمین همدمی، سئوگیلیم وطن
نیگران ائللریم، گؤزله‌ییر منی

باغلی‌دیر

باهارین فصلینده، بولبولون عشقی
گولشنه باغلی‌دیر، گوله باغلی‌دیر
داغلارین گلینی، نازلی جئیرانی
اوره‌یی چمنه، چؤله باغلی‌دیر

آچیلسین باهاریم، قوی چیچک – چیچک
اسمه‌سین یوردومدا، بیرده سرت کولک
سینه‌مده چیرپینیب، دؤیونن اوره‌ک
وطنه باغلی‌دیر، ائله باغلی‌دیر

آزادلیق ای منیم، خوش گله‌جه‌ییم
سنه قووشماسام، یانار اوره‌ییم
«خاور»م هر آرزیم، عشقیم، دیله‌ییم
سنین گله‌جه‌یین، ایله باغلی‌دیر

ستارخانین، نوه‌سی‌یم

سَرت کولک‌لر، کَهَر آتیم
پولاددداندیر، قول قانادیم
سوروشمایین، نه‌دیر آدیم
یا کیمم من، یانچی‌یم
آزادلیغین تشنه‌سی‌یم
ستارخانین، نوه‌سی‌یم

آزادلیغین جارچی‌سی‌یام
حاق یولونون، یولچوسویام
ایگیت‌لییین – جساره‌تین
خوش نییه‌تین – سعاده‌تین
آلوو – ساچان، کوره‌سی‌یم
ستارخانین نوه‌سی‌یم

حاققیمیزی یادلار یئدی
وطنینین اول، ایگیدی
بابام وئره‌ن، بو اؤیودو
اونوتمارام بیر آن، بئله
«خاور» دئیه‌ر، دوغما ائله
سون بورجومو، وئره‌سی‌یم
ستارخانین نوه‌سی‌یم

تله‌سن کاروانیم تله‌س

زامان چاتیب، دوش یولا
تله‌س کاروانیم، تله‌س.
کیمسه‌دەن قالما دالا
تله‌سن کاروانیم، تله‌س.

یولچو یولوندا، هر گون
حسرت‌دیر، غم‌دیر یوکون
تبریزه چاتماق ایچون
تله‌س کاروانیم، تله‌س.

تله‌س یئتیش، تبریزه
خوش موژده‌لر، وئر بیزه
«خاور» قوربان‌دیر سیزه
تله‌س کاروانیم، تله‌س.

قوناق کیمی‌یم

توخونما اینجی‌میش، سینیق کؤنلومه
یاتاغیندان کوسموش بولاق کیمی‌یم.
سنین فراقیندان، سنین غمیندن
تیترەین دیل‌کیمی، دوداق کیمی‌یم.

جسارت گؤستریب، ائتسه‌ده عیناد
منزیله چاتمایيب هر قارتال قاناد
عشقیمی وعده‌سیز سؤلدوردو حیات
غنچه‌سی سارالمیش، بوداق کیمی‌یم.

هونر تکان وئره‌ر عقله، کمالا
عیصمت شعله ساچار حوسنه، جمالا
طالع منی سالیب هامیدان دالا
یول اوسته، تک بیتمیش قوواق‌کیمی‌یم.

جلّادین کسدیيی، قانان باش اولوب
اوره‌کلر آغلاییب، گؤزلر یاش اولوب
گلمه‌لر یوردومدا، وطنداش اولوب
من اؤز وطنیمده قوناق‌کیمی‌یم.

بایاتیلار

من عاشیق دوزلریمه
دولان گل، دوزلریمه
تبریزه قدم قویسام
نور گلر گؤزلریمه

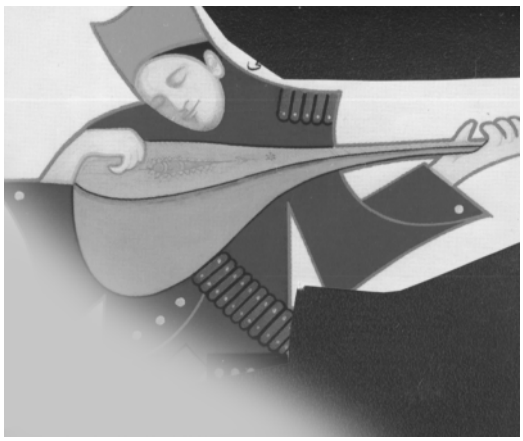
من عاشیق اَهَریم وار
اَهَرده‌ک، شَهَریم وار
اولسادا گئجه‌م اوزون
گوندوزلو، سَحَریم وار

کلئیبرین داغلاری
مئیوه‌لیدیر باغلاری
یاخین‌لاشیر او یئره
ائلین، گؤزه‌ل چاغلاری

من عاشیغام ناچارام
قوش‌ده‌ک قاناد، آچارام
اوچود سالار، یووامدان
وطن، سنه اوچارام

اوزان صنعتی بورچالی آشیقلاری

ایسماعیل عومرووو
موشفیق چوبانلی

آشیق صادیق سولطانوو
(۱۸۹۳—۱۹۶۵)

عصریمیزین اوللرینده بورچالیدا یئتیشمیش بیر سیرا ایستعدادلی آشیقلارین سوراغی آذربایجانین، گورجوستانین و ائرمنیستانین معتبر مجلیسلریندن، گونسئرت سالونلاریندان گلیردی. اونلارین آراسیندا اؤز ایفاچیلیق سونتی، ملاحؤتلی سسی، مجلیس آپارماق مهارتی ایله اؤزونه مخصوص یئر توتموش آشیقلاردان بیری د آشیق صادیق سولطانوو ایدی.

صادیق سولطانوو یارادیجی آشیق اولموشدور. اونون بیر سیرا قوشمالاری اوزون مودت دیللردن دوشمه میش، سئویله سئویله اوخونموشدور. بو ایستعدادلی ائل صنعتکاری نین شعرلری گورجوستاندا آذربایجان دیلینده نشر اولونان دؤوری مطبواتدا مونتظم چاپ ائتدیریلمیشدیر.

آذربایجان آشیق پوئزییاسی‌نین، خوصوصیله بورچالی آشیق مکتبی‌نین اینکنشافیندا مهم خیدمتلری اولان بو صنعتکار حاقیندا او دوورون مطبوعاتیندا درج اولونموش مقاله‌لرده اونون یارادیچیلیغینا یوکسک قییمت وئریلمیشدیر. «دان اولدوزو» ژورنالی‌نین ۱۹۲۷جی ایل ۸جی نؤمره‌سینده درج ائدیلمیش «ائل ادبیاتی» سرلؤوحه‌لی یازیدا، «یئنی کند» قزئتی نین ۸ مای ۱۹۳۷جی ایل تاریخلی سایینیدا وئریلمیش «آشیق صادیق سولطانوو» مقاله‌سینده بو ائل صنعتکاری بارسینده اطرافلی صؤحبت آچیلمیش، او، دؤورونون قودرتلی گنج آشیغی کیمی تقدیم ائدیلمیشدی.

مطبوعاتدا چیخمیش مقاله‌لردن بللی اولور کی، آشیق صادیق ایروان ماحالی‌نین نوروبییزئت قزاسی‌نین قاراچالا کندینده آنادان اولموشدو. آتاسی حسن سولئیمانوو رنجبر اولسا دا، اوغلونو اوخوتماق ایسته‌میشدی. صادیق ۹ یاشینا چاتاندا آتاسی اونو ایروانا آپاریب، مشهور گؤی مسجیده بیر موللانین یانینا شاگیرد قویموشدو. ایکی ایل اورادا آزچوخ ساواد اؤیرندیکدن سونرا صادیق کئری قاییتمیش و آشیق آلی‌نین یانیندا شاگیردلیک ائتمیشدیر. اوزون مودت آشیق آلی‌نین شاگیردی اولان صادیق بو قوجامان، اوستاد آشیقدان اولو صنعتین سیرلرینی سعیله اؤیرنمیش، آز سونرا اؤزو ده شعر یازماغا باشلامیشدی. کامیل آشیق کیمی یئتیشن صادیق اوستادی ایله کندبکند گزمیش، مجلیسلارده هم اؤزونون، قدیم اوستادینین، هم ده باشقا آشیقلارین شعرلرینی شؤوقله اوخوموشدو.

آشیق صادیغین اؤزونون یازدیغینا گوره، کنجلیگینده اونون گوزرانی یاخشی کئچمه میشدی. اونا گؤره ده آشیغین ایلک شعرلرینده مشققتلی گونلر، چتین مقاملار اؤز عکسینی تاپمیشدیر:

آخ، فلک، سنین الیندن گؤزلریم قان آغلادی،
گؤزلریم یالقیز دئییلدی، چسدیم قان آغلادی.
ایسته دیم قلم آلیب بیر کاغیذ یازیم،
کاغیذیم اودلا را یاندی، قلمیم قان آغلادی.

عزیز شوری یفین یازدیغینا گؤره، بو شعر آشیق صادیقین ایلک بدیعی اثریدیر («دان اولدوزو» ژورنالی، ۱۹۲۷،.نو ۸). شعرین ضعیف اولماسینا، وزنلری نین پوزولماسینا باخمایاراق، تجروبلی تدقیقاتچی ایلک بدیعی اثر کیمی اونو ژورنالدا چاپ

ائتدیرمیی لازیم بیلمیشدی.

همین یازیدان اویره نیریک کی، ۱۹۱۸—۱۹۱۹جو ایللرده ائرمنی تورک موناقیشه سی زامانی آشیغین دوغما کندی تامام تالان و قارت اولونموشدو. آشیق صادیق عاییله سی و همکندلیلری ایله بیرلیکده قارس شهرینه قاچمیش، بیر مدت اورادا یاشامیشدیر. لاکین قریبلیک آشیقین قلبینی برک سیخمیش، وطنی نین، ائلی نین حسرتی اونو یاندیرمیش و او، کئری قاییتماق آرزوسو ایله یاشامیشدیر:

ظالیم فلک، هئچ کیم قریب اولماسین،
قریبین قوربتده یئری دار اولار.
قریب دینسه، ائل به ئللدن قینارلار،
ائللی دینسه، ائللرینه جار اولار.

قریبین اوزونه قاپی آچیلماز،
یوز خان اولا، قیراق یئرده سئچیلمز.
اصلا اوزو گولمز، قلبی آچیلماز،
همیشه ایشلری آه و زار اولار.

آشیق صادیق، بو دونیادان کوچ ایندی،
دؤوردان کئچیب وطنینه کئچ ایندی.
یاپالاقلار وطنینده لاچیندیر،
تولک ترلان قریب ائللده چاپ اولار.

۱۹۲۰جی ایلده آشیق صادیق اون دؤرد نفرلیک عاییله سی قارسدان گورجوستانا گلمیش و بورچالی قزاسی نین کورآرخی کندینده مسکن سالمیشدی. لاکین آران یئری نین ایستیسینه دؤزه بیلمیب کؤچگونلرین اکثریتی بورادا تلف اولموش، اون دؤرد نفرلیک عاییله دن آشیغین اؤزو و ایکی قارداشی قالمیشدی. آمانسیز دؤورانین آجیسینی آشیق سؤزله بئله ایفاده ائتمیشدی:

ظالیم فلک، دؤورونده خانخوان قالمادی،
منه بلی دئییب، مطلب قانان اولمادی.
نه خسته لر شفا بولدو، نه ده لوغمان قالمادی،
ایختییار کئتدی الدون، داحا دین ایمان قالمادی،
نئچه لری ناکام اؤلدو، اهلی- جاوان قالمادی.

آشیق صادیق ین شعرلری تیفلیسده چیخان «یئنی کند»، «سووئت گورجوستانی» قزئتلرینده، «دان اولدوزو» ژورنال ایندا، ائلجه ده ساروواندا چاپ اولونان «پامبیقچی» («ستالین یولو») قزئتینده مونتظم چاپ اولونموشدور.

پئشکار صنعتکار کیمی شهرت قازانان آشیق صادیق کنچ آشیقلارا، خوصوصیله اؤز شاگیردلرینه بؤیوک قایغی ایله یاناشمیش، اونلارین خالق آراسیندا حؤرمت قازانماسی اوچون الیندن گله نی اسیرگه میشدی. ائل صنعتکاری ایسته ییردی کی، اونون یئتیرملاری ناموسلو، غئیرتلی، وتون قایغیسی چکن شخصیت کیمی یئتیشسینلر. بو مزیتلرینه گوره شاگیردلری ده اونو سئویر، حؤرمتینی ساخلاییردیلار. (شاگیردله اوستاد آراسیندا اولان مهربان اونسیت آشیق صادیغین شاگیردی آشیق ایسکندرله دییشمه سینده تام آیدینلیغی ایله اوزونو بوروزه وئریر. آشیق صادیق حربی خیدمتده اولان شاگیردینه شرفله خیدمت ائتمگی، وطنین کئشییننده سایق دورماغی توصییه ائتمکله یاناشی، هم ده اونو بدیعی یارادیجیلیقلا مشغول اولماغا، یازیب - یاراتماغا هوسلندیرمیشدی:

آشیق صادیق:

بیر مکتوبونو آلدیم، کؤنلوم آچیلدی،
اونوتما، هر زامان یاز تزه تزه.
ساندیم کی، اوستومه گوللر ساچیلدی،
محبت شئعرلری دوز تزه- تزه.

آشیق ایسکندر:

دوباره بیر نامه یازارام سنه،
اینانما کی، یازام آز تزه - تزه.
محبتیم واردی سن تک اوستادا،
باش اوسته، یازارام یوز تزه تزه...

یوخاریدا قئید ائدیلدیگی کیمی، آشیق صادیق ائل آراسیندا، بایرام و شنلیکلرده یالنیز اؤز قوشدوغو شعرلری ایله دئییل، اوستادی آشیق آلی نین، ائله جه ده باشقا آشیقلارین شعرلرینی ده شؤوق ایله اوخوموشدور. لاکین چوخ تأسوف کی، آشیق صادیغین اوخودوغو بو شعرلرین بعضیلری مطبوعات

صحیفه لرینده اونون خبری اولمادان آشیغین اؤز شعرلاری کیمی چاپ اولونمامیشدور. «سووئت گورچوستانی» قزئتینین ۱۲ اوکتیابر ۱۹۴۰چی ایل تاریخلی نؤمرسینده آشیق صادیغین ایمضاسی ایله «گؤزلله مه» و «کوراوغلو» باشلیغی ایله ایکی گرایلی درج ائدیلمیشدی. فاکتلار تصدیقله یر کی، بو گرایلیلارین هئچ بیری آشیغا مخصوص دئییل. «گؤزللمه» باشلیغی ایله درج ائدیلمیش گرایلینی ۱۶ عصرین اوللرینده یاشامیش، زمانسی نین آدلی سانلی شاعیرآشیغی اولموش دده قوربانی نین «دیلبر» گرایلیسی ایله توتوشدوردوقدا معلوم اولور کی، بو گرایلیلارین جه می بیر نئچه سؤزو ایستیثنا اولماقلا تامامیله عئینیدیر.

آشیق صادیق ایمضاسی ایله چاپ ائدیلمیش «کوراوغلو» گرایلیسی حاققیندا دا عئینی فیکری سؤیلماق اولار. آشیغین بو شعری کوراوغلونون «دورنا تئلی» قولوندا دلیلرینی خیلاص ائتمک اوچون آسلان پاشانین مجلیسینده اوخودوغو «اوستونه» ردیفلی گرایلیسی ایله تامامیله عینیدیر. فیکریمیزی ثوبوتا یئتیرمک اوچون هر ایکی گرایلیدان بیر بند وئریریک:

«کوراوغلو» داستانیندا:

کوراوغلو چکر حاشانی،
بیلر ائلدر تاماشانی،
من اؤزوم آسلان پاشانی.
هرنیز بیر خان اوستونه.

«سووئت گورجوستانی» قزئتیندە:
«کوراوغلو چکر حاشانی،
ایندی ائلدر تاماشانی،
من اوزوم آسلان پاشانی،
هرنیز بیر خان اوستونه.

فیکریمیزجه، بو بندلرین شرحینه هئچ بیر ائحتییاج یوخدور. مطبوعاتدا گئدن بو سهولر هئچ ده آشیق صادیغین نوفوذونا خلل گتیرمیر...

۱۹۶۵جی ایل سئنتیابرین ۴ده دونیاسینی دییشمیش مرحوم صنعتکاریمیز آشیق صادیق حاققیندا فیکریمیزی فیلولوکییا علملری نامیزدی راضیم مممودلی نین بو سؤزلری ایله بیتیرمک ایسته‌ییریک:

«ماراقلی و چوخ فایدالی بیر یارادیجیلیق یولو کئچمیش آشیق صادیق آذربایجان آشیق پوئزییاسی نین گؤرکوملی نومایندە لریندن بیریدیر. او. اوزون مودت بورچالی آشیقلاری نین آغساققالی اولموش، ایستعدادلی خالق صنعتکاری کیمی هامی طرفیندن سئویلمیش و بو گون ده سئویله سئویله، حورمت و ائحتیراملا یاد ائدیلیر...».

آشیق امراه (۱۹۱۴—۱۹۸۷)

آشیق امراه گولممدوو ۱۹۱۴جو ایلده بورچالی ماحالیندا آنادان اولموش، ساز چالماغی ۸—۱۰ یاشلاریندان آتاسی پاشا گولممد اوغلوندان اؤیرنممش، ۱۵ یاشیندان بورچالی آشیق مئسیم یادیکاروا شاگیرد اولموشدور. اوستادی نین اؤیرتدیگی ساز هاوالارینی، موختئلیف ماحنی و روایؤتلئری، قاراوللی و داستانلاری تئزلیکله سینه سینه کؤچورن امراه پوخته لشدیکجه آشیق سوننتی نین سیرلرینه داها یاخیندان بلد اولماقلا یاناشی، هم ده بو سوننتی اینکیشاف ائتدیره رک اونو یوکسک زیروه یه قالدیرمیشدیر.

۱۹۳۴چو ایلده ایلک دفعه بورچالی رایون مدنیت ائوینده چیخیش ائدن آشیق امراه ین سئسی ۱۹۵۷جی ایلدئ باکیدا رادیو دالغالارینداو گونسئرت سالونلارینداسسلنمه یه باشلامیشدیر. او، ۱۹۵۹جو ایلده موسکوادا کئچیریلئن آذربایجان ادبیاتی و اینجه صنعتی اون گونلوگونده ایشتیراک ائتمیش، ۱۹۶۱جی ایلده آذربایجان آشیقلاری نین ایی قورولتاییندا، ۱۹۶۶جی ایلده آشیق علعسکرین یوبیلئییندە، ۱۹۸۴چو ایلده آذربایجان آشیقلاری نین قورولتاییندا... کورولتولو آلقیشلار آلتیندا، اوستاد آشیق کیمی چیخیش ائتمیشدیر.

آشیق امراه ۱۲ آشیق یئتیرمیشدیر. اونلاردان آشیق امراه مکتبینی تامامیله ییلنمک ایستعدادلی

آشیق کاماندارا نصیب اولموشدور.

آشیق امراه ایلک دفعه تئللی سازین سیملرینی ۱۱ه قالدیرمیش، سازینا ۴ پردهعلاوه ائتمیشدیر. صادیقجانین تاردا یاراتدیغی یئنیلیکلری آشیق امراه سازدا یاراتمیشدیر.

آشیق امراه صنعتکارلیغی نین بیر جهتی ده بودور کی، اونون یارادیچیلیغی چوخ رنگارنگدیر. آشیق سونوتی نین تدقیقاتچیلارینا ۷۲ ساز هاواسی معلوم اولدوغو حالدا، آشیق امراه ۸۱ ساز هاواسی چالیب اوخووردو. قدیم بورچالی هاوالاری «یورد یئری»، «سوسنبری»، «توراجی»، «گولانار» و س.نی ایلک دفه آشیق امراه دیللندیرمیشدیر (ه. آبباسوو. آشیق سوننتی نین ماهیر اوستاسی. «گورجوستان» قازئتا، ۱۴ یانوار، ۱۹۷۱). «قارا قافیی»، «قازاخ سبزه سی»، «کوللو قافیی»، «اورتا ساریتئل»، «ساریتئل» و س. هاوالاری آشیق امراه یاراتمیشدیر (م. حکیموو. آشیق شعری نین نؤوعلری. ب.، ۱۹۸۷).

آشیق امراح حله یازییا آلینمامیش نئچه نسچه ائل شاعیری نین شعرلرینی بیلیر، نئچه نئچه داستانلار سؤیله ییردی. واختیله آذربایجان رادیوسونون «بولاق» وئریلیشینده ایلک دفعه سسلنمیش کؤرکملی ساز اوستاسی قاراجاوغلانین شعرلرینی آراشدیریجی عاریف آچالوو محض «قاراجاوغلان شعرلری نین، اونون آدی ایله باغلی اولان داستانلارین بیلیچیسی» آشیق امراه کولممدووودان یازمیشدیر (ک. ولییئو. سوزون سئحری. ب.. «یازیچی». ۱۹۸۶، ص .۱۹۷).

آشیق امراه ۸۱ ائل هاواسینی مهارتله چالدیغی کیمی، اونلارجا قوشما، تجنیس، موخممس و اوستادنامه نین ده مؤلیفیدیر. اونون شعرلری «چئشمه» (۱۹۸۰)، «دان اولدوزو» (۱۹۸۷، ۱۹۸۹، ۱۹۹۰)، «آغیر ائللی بورچالی» (۱۹۹۰) ادبی مجموعه لرینده، دؤوری مطبوعات صحیفه لرینده درج ائدیلمیشدیر.

آشیق امراه گولممدووون «گؤرموشم» سرلؤوحلی شعرینی سیزلره ارمغان ائدیریک، ایستکلی اوخوجولاریمیز:

گؤز آچیبان بو دونیایا گله لی،
باشی قارلی اوجا داغلار کورموشم.
بوز بولاقلی، یاشیل دونلو مئشه لر،
بول نعمتلی گؤزل باغلار کورموشم.

خوش گونومده منیمله تن دورانلار،
دار آیاقدا یاخاسینی جیرانلار،
خلوتلرده دوستا تله قورانلار،
اوزلرینی چوخ واخت آغلار کؤرموشم.

آشیق امراه، مئیلین ندی، دوز دانیش،
توتان توتار، ایستر اللی، یوز دانیش،
عاریفلره بیر قییمتلی سؤز دانیش،
تمیز قلبین سنه باغلار کورموشم.

قدیربیلن خالقیمیز تئللی سازی ایله کؤنوللری فتح ائدن آشیق امراه ا یوکسک قییمت وئریر. سئویملی شاعیریمیز او. ساریوللی آشیق امراه ی کوراوغلو، کرم و روستمزال کیمی قییمتلندیرمیش، دونیامالی کرم آشیق امراه ین «ساری تئل»، عوثمان احمدوغلو «یورد یئری» هاواسینی میثیلسیز چالدیغینی کؤستئرمیش، اونو عاباس آبدوللا «ساز چالماقدا بیر آلینماز قالا»، زلیمخان یاقوب «اؤلمز اوستاد»، الیخان دوشگون «اشیق سوننتی نین ماهیر اوستاسی» آدلاندیرمیشدیر. الیخان دوشگون حله ۱۹۶۰ جی ایلده یازمیشدیر:

آشیق امراه، بیر لوغمانا بنزه ییر،
شیقیدیقجا تئلدنتئله بارماقلار.
یاش آرتدیقجا کؤنول کیمی اینجه لیر،
جاوانلاشیر ایلدنایله بارماقلار.
...وارمی بو دونیادا بئله بارماقلار؟!

سیغاللاییر هر هاوانین جنگینی
دانشدیریر باهار کیمی رنگینی.
چالدیقجا زامانین قدیم زنگینی
روح پایلاییر ائلدن ائله بارماقلار.
...یاشاسین، وار اولسون بئله بارماقلار!

اوستاد آشیق امراه گولممدوو ۱۹۸۷جی ایلین باهار گونلرینین بیرینده قفله تن دونیاسینی دییشیب، ابدیته قووشدو. آللاه رحمت ائلسین!

آذربایجان شخصیت‌لری معلّمم صمد

عزت اله دلالی ممقانی

آه ای ارس دیدی چه بد کردی؟
رود حسد،مرگت رسد،کاری از این بهتر ندانستی؟
آخر تو مارا بی صمد کردی.

هفته اوّل مهرماه معمولاً تعداد اندکی از دانش آموزان ممقان در مدرسه حضور داشتند چراکه موقع برداشت محصول بود و چرای گوسفندان پرواری و مشکلات کاری کشاورزان. هفته‌ی دوّم مهرماه سال ۱۳۴۵ روز شنبه راهی مدرسه شدم.کلاس اوّل دوره ی اوّل دبیرستان و به اصطلاح امروزی اوّل راهنمایی.بعد از یک هفته تعدادی از دبیران مدرسه به تبریز انتقال یافتند.معلم علوم،تاریخ،ادبیّات فارسی و...چند روز گذشت.به کلاس که رفتیم دبیر ادبیّات فارسی وارد کلاس شد.معلّمی جوان،عینکی با کت و شلوار سرمه ای و سبیل.سکوت بر کلاس حکمفرما بود.هیچکس حرفی نمیزد و کسی صدایش در نمی آمد.منتظر بودیم که معلّم ادبیّات چه میخواهد بگوید.

به طرف تخته سیاه برگشت.گچ را برداشت و با خطّی خوانا روی تابلو نوشت:صمد بهرنگی.

بچّه‌ها به همدیگر نگاه کردند.اسم بچّه ها را یکی یکی پرسید.نوبت من که رسید،با مهربانی گفت:عزّت؟!گفتم بلی آقا و تعجّب کردم.گفت:چه اسم خوبی.گفتم:چطور مگه آقا؟گفت:اسم پدر من هم عزّت است.بعد از آشنایی با بچّه ها،کیف مشکی اش را باز کرد.چندتا روزنامه درآورد و به هر کدام یک ورق روزنامه داد و گفت بخوانید و هرجا سؤالی داشتید بپرسید.این را هم بگویم که صمد در کلاس ترکی حرف میزد و بیشتر ترکی تدریس میکرد.راستش من خواندن روزنامه بلد نبودم.اوّلین بار به شعری برخوردم با نام:آخماجا.شعری بود از علیرضا اوختای که در روزنامه مهد آزادی چاپ شده بود.ستون اوّل را که تمام کردم،نمیدانستم دنباله اش کجا نوشته شده است.صمد درکلاس میگشت و دانش آموزان را راهنمایی میکرد.بیشتر نوشته های روزنامه ی مهد آزادی مطالبی بود از معلّمان و دوستان صمد.یکی از همکلاسیها یواشکی بیخ گوشم گفت:«برادرم میگوید نویسنده است.چند سال معلّمش بوده.داستان مینویسد.کتابهای خوبی دارد.»

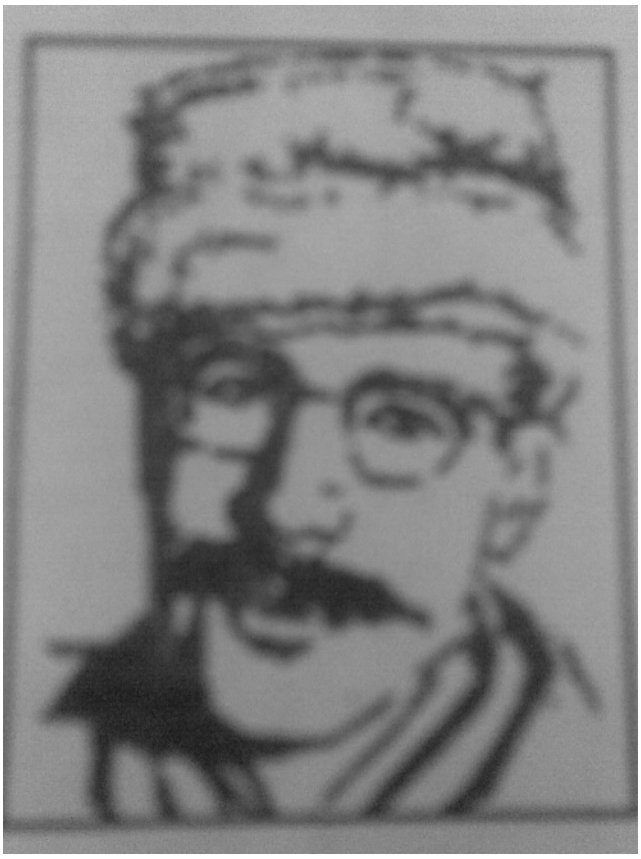
جلسه‌ی دوّم زنگ انشاء گفت:من یک داستان از کتاب برای شما میخوانم.دقّت کنید و برای جلسه ی بعد انشاء خلاصه اش را بنویسید و این مشکلترین انشاء برای من بود.اولدوز و کلاغها تازه از چاپ درآمده بود.در یک جلسه ی انشاء خواند و برای جلسه ی بعد خلاصه اش را نوشتیم.دلمان میخواست کتاب مال خودمان باشد.بخریم و در خانه برای پدر و مادرمان هم بخوانیم.صمد برای ما میخرید.برای کتابخانه مدرسه هم چند جلد خریده بود.میخواندیم و درباره اش بحث میکردیم و کتاب و قیمت آنرا نقد میکردیم.چرا قهرمان داستان کلاغ است؟یاشار؟اولدوز؟کتابهای داستان صمد را که میخواندم خود را جای قهرمانان داستان حس میکردم.چرا که این قهرمانان از متن زندگی ما برخواسته بودند.زن بابا،اولدوز و یاشار.چه انتخاب

بجایی.یکی از همشهریان ما اسم بچّه اش را از داستانهای صمد گرفته و یاشار گذاشته بود و رفته بود برایش شناسنامه بگیرد.مأمور اداره ی سجل احوال پرسیده بود:چرا یاشار؟جواب داده بود:چندتا از بچّه هایم در نوزادی مرده اند.اسم این بچّه ام را گذاشته ام یاشار تا زندگی کند.

یک روز من بودم و صمد و یکی از همکلاسیها.قرار بود شب خانه ی ما برویم.عصر رفتیم برای گردش در مزارع و باغهای ممقان.به چای قیراغئ که رسیدیم،صمد درخت بادامی را نشان داد و گفت:می دانید آن سنگ وسط شاخه ی درخت بادام برای چیست؟سنگی بود به اندازه ی حدودا هندوانه دو کیلویی.گذاشته بودند لای شاخه ی وسط درخت بادام و در اثر بزرگ شدن شاخه های درخت،لای آنها سفت شده بود.نمیدانستیم برای چیست.صمد گفت:این سنگ معنی اش این است که درخت بادام از این سنگ بترسد و بار بیشتری بیاورد.بعد گفت که سوژه ی یک هلو هزار هلو از همین جاست.

به اعتقادات و باورهای مردم روستا احترام خاصّی قائل بود.از شهر برخاسته بود ولی از زندگی با مردم روستا لذّت میبرد.دوست بچّه ها بود و هم صحبت پیرزنها و پیرمردهای روستایی.به خانه ی دانش آموزان میرفت،با روستاییان در یک کاسه غذا میخورد و تا پاسی از شب گذشته پای صحبت پیرزنها و پیرمردها می نشست و ادبیّات شفاهی و گفته های آنها را می نوشت.

زندگی ساده ای داشت.ساده می زیست و لباس ساده می پوشید.کت سرمه ای و شلوار سربازیش زبانزد آشنایان بود.هیچوقت عصبانی نشد.وقت کلاس را بیخودی تلف نکرد.درس گفت و کتاب خواند.سعی داشتیم در خواندن کتاب مثل او باشیم.اوقات فراغت کلاس،خواندن روزنامه که خود به کلاس می آورد و داستانهایی از نوشته های خودش بود.

دقیقه شماری میکردیم که ساعت درس صمد برسد.چه سؤالهایی که از او میکردیم که از دوستان و بزرگان و پدرو مادر نمیتوانستیم بپرسیم.به راحتی و گشاده رویی میپرسیدیم.بین معلّم و دانش آموز فاصله ای وجود نداشت.

یادم هست یک روز سه نفری رفته بودیم به باغ و به ما ضمن گردش درس زندگی، صداقت، نوع دوستی و درس خدمت به مردم میداد.رسیدیم به قنات «میرزه زینه سی».کت سرمه ای اش را انداخت دم چشمه،زانو زد و خم شد از چشمه با ولع تمام آب خورد.بلند شد و گفت:عجب چسبید.

یک روز صمد همه ی دانش آموزان را در یک کلاس جمع کرد و گفت:با اینکه از ته دل نمی خواستم ولی به تهران میروم.گریه کردیم.ناراحت شدیم.آخر چرا؟گفت:از من خواسته اند بروم تهران در دفتر کار کنم.برای بچّه ها بنویسم. نشانی خود را روی تخته سیاه نوشت:تهران،خیابان نادری،کتابفروشی دنیا.سفارش کرد برایش نامه بنویسیم و قول داد جواب نامه هایمان را بنویسد.خداحافظی کرد و گفت:هله لیک و رفت و ما با چشمان اشک آلود بدرقه اش کردیم.در مدّتی که او در تهران بود،بچّه ها برایش نامه می نوشتند و او جواب نامه ها را مینوشت.سابق بر این رسم این بود که ابتدا مقدمه ای برای نامه می نوشتند و بعد به سخن اصلی می پرداختند.صمد خیلی ساده نامه مینوشت و ساده نویسی را در نوشتن نامه به ما یاد داد.نامه ها را اینطور شروع میکرد:

دوست عزیز سلام،نامه ات رسید.باور کن کلّی خوشحالم کرد...

من هم مثل شما که نوشته اید به یاد من هستید،همیشه خاطره شما و کلاس درسمان را با خود دارم...

دوست عزیز، بی‌تعارف بگویم که نامه‌ات خوشحالم کرد...

دوست عزیز،برای من آقا هم ننویسی چیزی نمیشود چونکه من آقای تو نیستم.من فقط دوست توام...

عزّت و... عزیزان مهربانم،ناراحت نیستید که برای دوتایتان یکجا نامه می نویسم... و...

عزّت جان! دوست مهربانم،نامه محبّت آمیزت رسید و مانند آب گوارایی تشنگی ام را برطرف کرد....

یک روز کاظم سعادتی وارد کلاس شد.نامه ای از کیفش درآورد و گفت:گوش کنید از صمد نامه رسیده و شروع کرد به خواندن نامه:«من هم مثل شما که نوشته اید به یاد من هستید،خاطره شما و کلاس درسمان را با خود دارم.می دانید که من چقدر کلاس و شاگرد و یاد دادن را دوست دارم... ۴۶/۹/۲۴.

من هم بعد از مرگ صمد نامه ها را به مجلّات مختلف فرستادم و چاپ شدند که در کتاب نامه های صمد بهرنگی گردآوری شده است.

بچّه ها به دلیل مهرو محبّتی که به صمد بهرنگی داشتند،او را بیشتر «صمد» صدا میکردند نه آقای بهرنگی.

دو نفری روزنامه دیواری می نوشتیم و آخر هر ماه بچّه ها گوش به زنگ بودند که در ورودی سالن مدرسه جنب کتابخانه روزنامه ی دیواری را بخوانند.مطالب روزنامه از چند قسمت تشکیل می شد:چند ضرب المثل ترکی با معادل فارسی شان،معرفی یکی از نویسندگان یا شاعران،یک داستان کوتاه و خواندنی و یک معمّا که بیشتر نام یکی از بزرگان در می آمد.یک روز صمد را در سالن مدرسه دیدم و از او خواستم مطلبی هم ایشان ارائه دهند تا در روزنامه دیواری بنویسیم.دستش را کرد توی جیب کوچک کتش و کاغذی درآورد و داد به من و چیزی نگفت و رفت به طرف دفتر مدرسه.داستانی بود از ناظم حکمت شاعر بی بدیل ترک که به فارسی برگردانده بود.من داستان را در روزنامه ی دیواری نوشتم.صمد داستانها را با مداد مینوشت.میگفت به راحتی میشود پاک کرد و اصلاح کرد.داستانی بود با نام «پسرم راه برو بی آنکه خسته و تشنه

شوی».بعد از مرگ صمد داستان را به مجلّه فردوسی فرستادم و چاپ شد.

در یکی از روزهای سرد زمستان کاظم از پدر من اجازه گرفت و من با دوستم به خانه ی کاظم رفتیم.صمد هم آمده بود.عصر به سینما رفتیم.اوّلین فیلمی که من در عمرم دیدم.بعد از صرف شام،کاظم و صمد مارا به قهوه خانه ی حسین تیرانداز که روبروی باغ گلستان بود بردند.صمد از عاشق خواست آهنگ «قاراباغ شیکسته سی» را بزند.عاشق ساز میزد و می خواند و برای ما خیلی دلچسب و خوشایند بود.

دریکی از روزها صمد به من گفت که شب به خانه ی ما می آید.آخر او عضو خانواده تعدادی از دانش آموزان بود.من برادر کوچکم را که دو کلاس از من پایین تر بود فرستادم خانه که به مادرم اطلاع دهد که معلّم عزّت شب مهمان ماست.عصر که به خانه رفتیم دیدم مادرم همه جارا آب و جارو کرده و فرش اتاق را که رنگ و رو رفته بود عوض کرده است.گویا از همسایه مان آورده بود که پیش صمد سرافکنده نشود.بعدها که صمد را شناخت دید که صمد اهل این حرفها نیست.

شب صمد پای صحبت پدرم نشست.پدرم مردی خوش صحبت بود و قدیم ها ارابه داشته و در تبریز زیاد کار کرده بود.داستان و ماجراهای زیادی هم یادش بود.پای کرسی، همسایه ها می نشستند و برایشان تعریف می کرد.برای صمد هم تعریف کرد.از تبریز گفت.از گورستان گجیل گفت که چگونه خرابش کردند و باغ گلستان را درست کردند و او آنجا کار میکرده است.از سیل تبریز تعریف کرد:

سئل گلدی باشدان آشدیئ،
ممدی گؤتدو قاشدیئ.
منجّم کؤرپوسونده
ممدخان گؤزون آشدیئ...

شعری که در مورد سیل تبریز مردم در کوچه و خیابان می خواندند.از بالا باغ گفت.از حاج صمدخان شجاع الدوله که چه رعب و وحشتی در دل مردم ایجاد کرده بود و مردی خونخوار بود و از عبدالله خان طهماسبی تعریف کرد و شعری را که در مرگ وی سروده بودند را خواند:

ظاهرا گرچه اؤلوب عبدالله خان طهماسبی
اسمی قالمیش یئراوزونده باقی بان طهماسبی
کوه قافلان،کوه شیبلینی سن ائتدین پایدار
کی گله راحت کئچه بو کاروان طهماسبی...

و من بعدها اوّلین سال دوران معلّمی ام در یکی از روستاها با پیرمردی آشنا شدم که فروشنده ی دوره گرد بود،ساکن روستا و اهل تبریز.گفتم چه عجب؟!تبریزی هستی و ساکن اینجا؟گفت:پدرم برای پدرعبدالله خان طهماسبی کار میکرد.نوکرشان بود و من هم پیش او کار میکردم.کار من این بود که عبدالله خان را به مدرسه برسانم.او را تا مدرسه می بردم.درسش را میخواند و بعد از تمام شدن درس به خانه می رساندمش.زمانیکه کلاس درس شروع میشد،من پشت در یا پنجره کلاس می نشستم تا درس تمام شود ولی اجازه ورود به کلاس را نداشتم.آقا ناراحت می شد.یک روز از پنجره به کلاس نگاه میکردم.معلّم مرا دید و خواست که به کلاس بروم.گفتم من اجازه ندارم.گفت:من اجازه میگیرم و مرا به کلاس برد.من کنار عبدالله خان نشستم و

شروع کردم به خواندن درس.خیلی زود درس را یاد گرفتم چون زرنگ تر از عبدالله خان بودم.هروقت معلّم امتحان می گرفت،من چندتا سؤال را که جوابش را بلد بودم،جواب نمیدادم تا نمره من بیشتر از عبدالله خان نباشد چون من نوکر عبدالله خان بودم.

صبح اوّل وقت،زنگ اوّل،درس املاء صمد وارد کلاس شد و در حالیکه غمگین به نظر میرسید رفت طرف تخته سیاه و روی تابلو نوشت:تنها صداست که می ماند.گفت دفترهای املاء را درآورید و املاء بنویسید:«فروغ فرخزاد،شاعره ی جوان و پرکار،از شاعران بزرگ کشورمان،دیروز در تهران در اثر تصادف ماشین درگذشت.» و بعد از گفتن شرح زندگی فروغ و معرفی او و فعالیت های وی در تبریز،از جزامیان بابا باغی تبریز و فیلمی که از زندگی جزامیان ساخته بود،تعریف کرد.متأسفانه از میان کتابها و دفاتر دره ی محصلی ام متن املاء را پیدا نکردم.

در سالهای دهه ی چهل،زمانیکه صمد معلّم روستاهای منطقه ی آذرشهر بود معلّمان دیگری همچون سعادتی،دهقانی،فرنود،خشکباری ،دولت آبادی و دیگران از معلّمان این منطقه بودند که این امر باعث شده بود هر دانش آموز ممقانی هوس معلّم بودن را در سر خود بپروراند.بطوریکه از میان ۳۲ نفر دانش آموز که همکلاسی ما بودند، ۲۲ نفرشان بعدها شغل معلّمی را اختیار کردند.

صمد الفبای کریل را به تعدادی از شاگردانش یاد داده بود و آنها کتابهای «کرکوکون بایاتیلارئ» ،«گلستان سعدی» که به ترکی ترجمه شده بود، «دانا باش کندی نین احوالاتلارئ» نوشته جلیل ممدقلی زاده، «سارئ آشیق» و روزنامه اینجه صنعت را بخوبی می خواندند و کتاب حیدربابایه سلام به لهجه و الفبای ترکی استانبولی هم خواندنش برای ما مشکل نبود.

مکاتبات شعری شهریار و شاعران جمهوری آذربایجان_ که در آنزمان جزئی از اتّحاد جماهیر شوروی بود _ از جمله محمد راحیم بصورت جزوه در کیف صمد بود و در کلاس خوانده بود.در آن سال نمایشنامه گرگها از کتاب پنج نمایشنامه نوشته گوهر مراد و به کارگردانی فرنود توسط شاگردان کلاس سوم به روی صحنه رفت.در کنار نمایش، برنامه های دیگری هم اجرا شد.چند شب نمایشنامه برای بانوان،مردان و دانش آموزان روی صحنه بود.رئیس فرهنگ مخالف این برنامه بود ولی از پس صمد برنیامد و در سالن دبستان عنصری ممقان اجرا شد و چه غوغایی به پا کرد.هنوز هم خاطرات آن فراموش نشده است.

رئیس فرهنگ با صمد میانه خوبی نداشت و بارها می دیدیم که به مدرسه سرمیزد و صمد او را با اصطلاح خاصی نام می برد.مدیر مدرسه بارها شاگردان را به دفتر مدرسه فرا میخواند و درباره ی رفتار صمد می پرسید و مدام کنترل میکرد.صمد معلّم ادبیّات بود ولی گاهی تدریس درسهای دیگری هم به او محوّل میشد.یک روز زنگ علوم تجربی بود که صمد تدریس میکرد.موضوع درس گرده افشانی بود و چه نیکو درس میداد.وسط زنگ علوم،مدیر مدرسه همراه رئیس فرهنگ و آیت الله حاج شیخ یوسفعلی ممقانی تنها مجتهد آنزمان ممقان وارد کلاس شدند و به تدریس وی نظاره کردند و اینکه چرا این روحانی مجتهد به کلاس آمده بود برای ما معمّایی شد.جلسه ی بعد معلّم علوم تجربی عوض شد و ما افسوس

خوردیم.

روزی صمد چند برگ کاغذ که با مداد نوشته بود به من داد و گفت که بنویسم و پس بدهم.

ترانه معلّم از آشیق احمد:

دئمه قوجالمیشام ساچلار آغاردئ
داغین یوکسکلیین بیلدیره ن قاردئ.
سندن درس آلانلار نه بختیاردئ
یوْل چکیرلر آیا – گونه معلّم
منه الیفبانئ اؤیره دنده سن
آتا اولدوم بیلدیم نه لر چکمیسن.
شعریم،ایلهامیم،طبیبیم سن سن
دئمیشم،دئیه رم یئنه معلّم.
...
آشیق احمد دئییر سنه هر زامان
میّنت داریق دؤنه- دؤنه معلّم.

و ترانه حصیرآباد که در کوچه و بازار،مردم زمزمه میکردند.حصیرآباد منطقه ای بود نزدیک راه آهن تهران و هر کسی از حلبی و حصیر برای خود پناهگاهی ساخته بود و در آن زمان شاعر موقعیّت تهران را در قالب ترانه به تصویر کشیده بود:

واردئ تئهراندا دمیریول یئکه بیر کؤرپوسو وار
گئجه–گوندوز اورا اوْن مین دانا بیکار ییغیشار.
هامیسی سبزی–سوْغان یا کی یئر آلماسئ ساتار
چؤرک آواره سیدیر ناله یی افغانیمه باخ!
سنگر جبههیه بنزر حصیرآبادیمه باخ!
...

سیزیندی – بیزیمدی:
آیدا اوچ یوز اللی تومن سیزیندی
بیل ووران گون آلتئ تومن بیزیمدی.
ارج مالئ بخاری لر سیزیندی
کورسو آلتدا دومان سالماق بیزیم دی.

با کشاورزان نان و چایی میخورد و بر سر مزرعه با آنها گپ میزد بطوریکه همه او را می شناختند و به رفتار،گفتار،باورها ،عقاید، آداب و سنن و رسوم آنان ارج مینهاد و می نوشت و قهرمانان داستانهایش را از میان کشاورزان و اعضای خانوده شان انتخاب می کرد.

اتاق کوچکی اجاره کرده بود و بندرت شبها در آنجا میماند.اتاقی بود با وسائل زندگی خیلی ساده و محقرانه که کلّ وسائل خانه عبارت بود از یک بالش،لحاف،تشک و نصف اتاق یک پتوی سربازی بود بجای فرش.یک کاسه و قاشق و لیوان و سفره ی رنگ و رو رفته هم داشت.دور اتاق پر بود از کتابها و نوشته ها بطوریکه حجم کتابها و نوشته ها بیشتر از وسایل منزل بود.شاگردان عصرها به منزل صمد می رفتند و از او کتاب می گرفتند و می خواندند.

دیوان شعر دست نوشته علیرضا را به من داده بود که بخوانم و چند تا از اشعار او را نوشتم:

من بیر کیچیک چرده ک ایدیم
اویانا قاچدیم سیخدیلار
بویانا قاچدیم ییخدیلار
منی یاندیریب یاخدیلار.
من یادلارا قاتیلدیم
باغبانلارا ساتیلدیم
باغبان ییغدئ بوغچایا
...

صمد برای کودکان مینوشت ولی بیشتر خوانندگان آثار او بزرگسالان بودند و علاقمند بودند و لذّت می بردند.یکی از همکلاسیهای ما

می گفت وقتی داستانهای صمد را میخوانم خود را به جای قهرمان داستان حسّ میکنم.

در سالن مدرسه دو تا کمد بود که کتابهای مدرسه درون آن قرار داشت و کتابخانه ی مدرسه بود.کتابخانه در ورودی مدرسه قرار داشت.پر بود از کتابهای خوبی که شاگردان آنها را میخواندند و انتخاب کتاب و خرید آنها به عهده ی صمد و کاظم بود.من و دوستم متصدّی کتابخانه بودیم و هر کدام مسئولیت یکی از کمدهای کتاب را به عهده داشتیم.در انتخاب کتاب به شاگردان کمک می کردیم و تقریبا همه ی کتابهای کتابخانه را خوانده بودیم.مشکلات مربوط به کتاب و کتابخانه را از صمد و کاظم می پرسیدیم.بچّه ها خیلی کتاب می خواندند و صمد در یکی از نامه هایی که برای من و دوستم یکجا نوشته بود،توصیه کرده بود که «کتابخانه را زنده نگه دارید».

علاقه داشتیم بخوانیم و بنویسیم.بخصوص نوشتن و یادداشت مطالب مربوط به ادبیّات عامیانه و شفاهی برای ما بسیار خوشایند بود.صمد هم نوشته های مارا می گرفت،می خواند و اصلاح می کرد.او توصیه می کرد و می گفت بیشتر بخوانید و بنویسید.مطالعه یکی از زیباترین و بهترین روشهای گذراندن اوقات فراغت برای شاگردان صمد بود.هر دانش آموز در بین کتابها و دفاتر توی کیفش کتاب داستان داشت.

عناوینی که برای درس انشاء برمی گزید،بیشتر حالت ملموس داشتند و اختیاری بودند.هر شاگردی می توانست با استفاده از تجارب خود انشاء را بنویسد:سرگذشت یکی از اشیای دور و برتان را بنویسید،سرگذشت دانه ی برف،خلاصه کتابی که در این هفته خوانده اید بنویسید.گاهی هم نوشته های خودش را قبل از چاپ در کلاس می خواند و از ما می خواست هرچه به یاد داریم بنویسیم.این امر ما را به خواندن و نوشتن علاقمند می کرد.

صمد به سفر به روستاها بسیار علاقه داشت.به روستاهای واقع در دامنه ی کوه قبله داغی،کنار دریاچه ارومیه(کوْخالئ،زینت لو و...) ،روستاهای بالای کوهها و کنار رودخانه ها میرفت و پای صحبت روستائیان می نشست.روی تخته سنگ کنار مزرعه یا باغ می نشست،کاغذ و مداد درمی آورد و می نوشت.شب مهمان روستائیان بود و پای صحبت پیرمردها و پیرزنها که گنجینه ای از فرهنگ عامیانه را با خود داشتند،می نشست.

صمد مترجمی توانا بود.اشعاری از شاعران فارسی گوی ایرانی را به زبان ترکی ترجمه می کرد و در کلاس قبل از چاپ می خواند.شعر «هست شب» نیما یوشیج به زبان ترکی را شاگردان وی حفظ کرده بودند:

گئجه دیر دملنمیش تورپاق
رنگی اوزدن قاچمیش.
یئل بولوتلاردان،تورمه داغلاردان
یوگوروروب اوستومو آلمیش
...

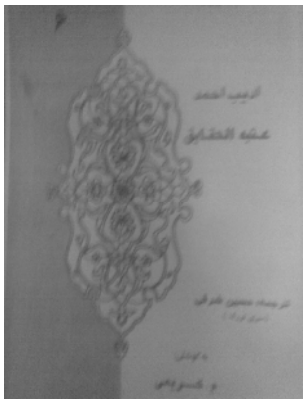
صمد این شعر را به فارسی و ترکی در روی تخته سیاه نوشته بود و ما یادداشت کرده بودیم.اردیبهشت ماه سال 1347 قرار شد مارا به اردوی تفریحی ببرند.مقصد کنار استخر «دؤندی گؤلو» واقع در ضلع شمالی مزارع ممقان بود و به فاصله دو کیلومتر از شهر.مدیر مدرسه بود و صمد و کاظم و چند نفر از معلّمان دیگر با همه ی دانش آموزان مدرسه.استخر پر از آب

بود.نزدیکیهای ظهر با اجازه ی مدیر مدرسه لباسها را درآوردیم و افتادیم توی آب برای شنا.آب بازی و شنا کردیم.بیشتر شاگردان شنا بلد بودند زیرا که در تابستان ظهرها در استخرهای محلّی که تعداشان در ممقان زیاد است و هر کسی به آنها دسترسی دارد،شنا می کردند.کاظم خود به آب پرید ولی صمد نمی خواست،زیرا او شنا بلد نبود.یواشکی از استخر درآمدم.از پشت صمد را هل دادم توی استخر و صمد افتاد توی آب و کاملاً خیس شد.لباسها را درآورد و شروع کرد به آب بازی.او بلد نبود شنا کند و ما برایش می خندیدیم.از دستش می گرفتیم و از او می خواستیم دست و پا بزند و شنا کند.آن روز به ما خیلی خوش گذشت.هنوز هم خاطره آن روز را با خود دارم.هر کس برای خودش غذایی برده بود.خوردیم و رفتیم به طرف کوه.کوه از استخر فاصله زیادی نداشت.سر راه سنگ بزرگی بود که کبکی در زیر آن لانه کرده و تخم گذاشته بود.دوستم کتش را درآورد و گرفت جلوی لانه کبک و ما به کمک دوستان دیگر کبک را گرفتیم با هجده عدد تخم کبک.خیلی خوشحال بودیم.صمد متوجّه شد.گفت رهایش کنید.بیچاره زحمت کشیده و با چه امیدی روی تخم ها خوابیده است.ولی ما رهایش نکردیم و به حرف صمد گوش نکردیم و گفتیم بعداً ولش می کنیم و نکردیم.کبک هم به خانه که بردیم روی تخم ها نخوابید.تخم ها فاسد شدند و بعد از مدّتی تنها رهایش کردیم و رفت.احساس می کردم که با چه کینه ای از ما دور می شود.

در ممقان مزرعه ای داشتیم که هندوانه و خربزه محلّی می کاشتیم و شب و روز در جالیز بودیم.دو تا جوال هندوانه چیدیم و بار الاغ کردیم و من به بازار ممقان در میدان عمومی شهر برای فروش بردم.بار را که از پشت الاغ گرفتیم،چند نفر از دوستان دورم را گرفتند.برای صمد چه اتّفاقی افتاده است؟ گفتم:نمیدانم.فکر کردم حتماً مربوط به چاپ کتاب اوست و از طرف ساواک اتفّاقی افتاده است.ولی آنها می گفتند که شایعه است که صمد مرده است.گفتم:کجا؟ گفتند:در رود ارس غرق شده است.خیس عرق شدم.بغض به گلویم فشار می آورد. از ناراحتی چیزی نگفتم.بعد شایعات شروع شد و ماجرای مرگ صمد در ممقان پیچید.نه تنها دانش آموزان بلکه بزرگسالان و دیگر افرادی که صمد را می شناختند از مرگ او متأثر شدند.یک روز در مزرعه با پدرم مشغول کار بودم که کاظم و فرنود دوتایی پیش ما آمدند.اواخر شهریور ماه بود.گفتند که قرار است مجله ی آرش ویژه نامه ای به مناسبت مرگ صمد چاپ کند.از من هم خواستند مقاله ای درباره صمد بنویسم.بعد سه تایی پیش چند نفر از دوستان هم به همین منظور رفتیم و پیشنهاد دادیم.شب در خانه باغ در روشنایی فانوس مقاله را نوشتم(آیا او را دوباره خواهم دید؟) و به آدرس کتابفروشی ابن سینای تبریز فرستادم.چند ماه بعد ویژه نامه چاپ شد.وقتی کاظم مجلّه را به من داد،گریه ام گرفت.

در اوّلین سالگرد مرگ صمد که من در بیمارستان بستری بودم،دکتری با کاظم پیش من آمد و درباره ی صمد صحبت کردیم.من افسوس خوردم که ای کاش صمد چند سال دیگر زنده بود.دکتر گفت:بالاخره یک اتّفاقی می افتاد.امکان نداشت.صمد اشباع شده بود.کلمه ی اشباع را بارها از زبان خود صمد هم شنیده بودم.

عتبه الحقایق و ادیب احمد

مقاله‌نی یازان: م. کریمی

ادیب احمد یکی از نخستین شاعران ترک‌زبان در قرن ششم هجری است. این ادیب بزرگوار ۸۰۰ سال پیش از این در ساحه ادبیات تلاشی پربار داشته و در پیوند ادبیات ترکی با فرهنگ و مدنیت اسلام گامهای استواری برداشته و توانسته است زبان ترکی را در همگامی با زبانهای عربی و فارسی در گسترش معنویت دنیای اسلامی آثار ارزشمندی تقدیم عالم بشریت نماید. ادیب احمد با تلفیق فرهنگ و زبان ترکی با معنویت اسلامی ادبیات غنی و پرباری را ارائه داده است.

احمد در روستای یوقناق از توابع تاشکند به دنیا آمد. پدرش محمود یوقناقی از صاحب‌منصبان دربار قراخانیان و شخصی عالم و محترم به شمار می‌آمد.

احمد به خاطر این که دانشمند بزرگ دوران بوده و در واقع به عنوان ادیب‌الادبا شناخته می‌شد با نام «ادیب احمد» معروف گشته است. او به دربار قراخانیان راه یافته و اشعاری نغز و پر از عرفان سروده است. در اشعار او مناجات، مناقب و مدایحی نوشته شده است و در این اشعار شاعر بزرگوار از احادیث نبوی، آیات قرآنی و احکام اسلامی بهره گرفته است. آنچه نام «ادیب احمد» را در تاریخ ادبیات کلاسیک جاودان ساخته است، کتاب ارزشمند و گرانسنگ «عتابه‌الحقایق» است. با آوردن نمونه‌هایی از شعر ادیب احمد به بحث خود ادامه می‌دهیم:

سونگه گله بیلیک تک ارنگه بیلیگ
ارن گوزگو عقل اول سونگه لینینگ بیلیگ
بیلیگ سیز، بیلیگ سیز سونگه‌ک تک کال
بیلیک سیز سونگه کله سونولماز بیلیگ

ترجمه: علم برای انسان همچون مغز استخوان برای استخوان است و زیبایی استخوان در مغز اوست. آدم بی‌علم چون استخوان بی‌مغز است و استخوان بی‌مغز به دردی نمی‌خورد.

در اشعار ادیب احمد نصیحت، پند و اندرز جای مهمی را به خود اختصاص داده است.

اوقوب سوزله، سوزونو ائوه سوزه‌له
سوزوه گیزله قانین باشینگ گیزلمه
مینگ اردوستون ارسه اوقوش گورمه‌گیل
بیرار دوشمان ارسه آنی آزلاما

ترجمه: ابتدا اندیشه کن آنگاه سخن گوی، تعجیل مکن اگر سرّت از دست دادی سرت را از کف منه. هزار دوست داشته باشی زیاد مبین اگر دشمنت یکی بود کم مبین.

گوته زگیل تیلینی، قیل آز قیل سوزونگ
گوته زگیل بوتیل گوته زگیل اوزونگ
رسول اونی اوتقا یوزین آتقوجی
تیل اوتیدی تیغ تیل یول اوتین اوزونگ

ترجمه: مواظب زبان خود باش و کمتر سخن گوی، زبان را نگه دار که خودت را نگه داری. زبان است که انسان را به آتش می‌اندازد، رسول گفت:

زبان خود را نگه دار تا خودت را نجات دهی.

عنابه‌الحقایق در وزن عروض و در بحر فعولون فعولون فعول نوشته شده است. این کتاب دارای ۲۵۶ بیت می‌باشد که شامل مناجات نعت رسول، مدح چهار خلیفه و آنگاه اندرزهای حکیمانه است. این کتاب پر از اندرز و نصیحت است و کتابی اخلاقی به شمار می‌آید.

ایکی نینگ بیریک بیر ارده قالی
بوکندی اول ارگه مروّت یولی
بیر اول یانقیشار ارسه گره‌کسیز سوزون
ایگینجی یالقان ارسه اول اونینگ تیلی

ترجمه: دو چیز چنانچه در انسان یکی باشد، راه مروت بر او بسته می‌شود. یکی درد سر دادن با سخنان یاوه و دیگری سخن دروغ گفتن.

لازم به قید است که ادیب احمد کتاب عتبه‌الحقایق را به «سپهسالار محمّد» حاکم سمرقند تقدیم کرده است و در مدح او نیز شعر گفته است و این کتاب ارزشمند یکی از چهار کتاب مهم ادبیات ترکی میانه به شمار می‌آید. این چهار کتاب عبارتند از:

۱- دیوان لغات الترک از محمود کاشغری
۲- قوتاقود بیلیک از یوسف بالاساغونلو (خاص حاجب)
۳- عتابه الحقایق از ادیب احمد
۴- دیوان حکمت از خواجه احمد یسوی

ادیب احمد ادبیات ترکی را با احادیث و آیات قرآنی تزئین کرده است. او مناجاتی دارد که خواندنی است:

الهی اقوش حمد آیور من سنگه
سنینگ رحمتینگتین اومار من اونقا
سنینگ بارلیقینا تانوقلوق بیرور
جومات جانوار اجاق یوکورگن لنگه

ترجمه: خدایا سپاس تو گویم که هرگونه شفا را از تو، از رحمت تو انتظار دارم. جاندارو بی‌جان پرنده و درنده تمامی مخلوقات به وجودت باور دارند.

در اشعار ادیب پیامهای اسلامی در ترنم است. خصوصیات شاعر در شعرش مترنم است و این خصوصیات عبارت است از اخلاق اسلامی، رفتار کریمانه و مردانه، پاکی و صداقت، درستی و امانت. او در قصاید، رباعیات و دوبیتی‌هایش از احکام اسلامی الهام گرفته و با روح بزرگوار خود تلفیق داده است.

او مردی دنیادیده است. سرد و گرم روزگار را چشیده و تجربیات خود را در لباس شعر به آیندگان تقدیم کرده است.

شعر او حاصل تجربیات اوست:

بوآچون مزه‌سی قاتلیق مزه
عزاسی اوقوشره‌ک مزه‌سی آزه
عسل قایدا ارسه بیله آریسی
آری زهری تاتار عسلدن اوزه

ترجمه: لذت این جهان در لذت آمیختگی آن است، جفای آن بیشتر از صفای آن است. هر جا که عسل باشد زنبور هم همانجاست، زهر زنبور را پیش از عسل می‌چشی.

تا امروز شش نسخه خطی از کتاب عتابه‌الحقایق به عالم ادب شناسانده شده است. نخستین نسخه را «نجیب عاصم» در سال ۱۹۱۸ م. منتشر ساخت که در کتابخانه ایاصوفیه نگهداری می‌شود.

آخرین نسخه را «رشید رحمتی آرات» در سال ۱۹۵۰ به همراه ترجمه استانبولی و به همراه فهرست واژگان، شرح و مقایسه شش نسخه خطی منتشر نمود. در این چاپ نسخه عتابه‌الحقایق با

الفبای اویغوری اساس گرفته شده است. بعد از آن تاریخ تا امروز دهها کتاب و صدها مقاله در مورد کتاب و نویسنده آن نوشته شده و اطلاعات جامعی ارائه شده است و توسط محققین مختلف جایگاه آن در ادبیات کلاسیک ترک زبان جهان مورد بررسی قرار گرفته است. جهت آشنایی با زبان و ادبیات ترکی میانه لازم می‌دانیم اشعاری چند برای نمونه در این جا ذکر نماییم.

نئجه یدر با اردی سیغیشماز اری
اری باردی قالدی قوروغ تک یئری
نئجه دانا اردی نئجه فیلسوف
قانی بوگول آنلار میگینده بیری

ترجمه: جایی هست که انسانها در آن نمی‌گنجند، آن انسانها مردند و جایشان خالی ماند. دانشمندان و فیلسوفانی بودند، امروز یک از هزار آنان نمانده است.

بو آجون گوره که گورواملوق تاشی
ولیکن ایچینده هزار ناخوشی
تاخیب تاش بزخ کین گوروپ سن موتقا
کونگول باغلاماق بیل خطادور باشی

ترجمه: ظاهر و بیرون این جهان زیباست ولیکن درون آن هزاران ناراحتی است. چون نگاه می‌کنی زیباییش را می‌بینی اما دل بستن به این زیبایی ظاهری خطاست.

بیلیگ بیلتدی بولتو ارەل بلگولوق
بیلگی سیز تیر یکله ییتیک قورخولوق
بیلیگ لیگ ار اولتو آتی اولمه تی
بیلیگ سیز ارگن آتی اولوق

ترجمه: انسان چون عالم می‌شود مشهور می‌گردد، آدم بی‌علم در حال زنده بودن هم زیبایی را از دست می‌دهد. آن عالم چو می‌میرد نامش نمی‌میرد، آدم بی‌علم هرچند که زنده بماند نامش می‌میرد.

این اثر در مرحله خاصی از تاریخ ادبیات ترکی خلق شده و از آثار مهم دوره قاراخانیان محسوب می‌گردد. در اواخر قرن ۱۹ و اوایل قرن ۲۰ دهها کنگره و سمینار برای بررسی و تحقیق پیرامون این اثر گرانبها در گوشه و کنار جهان تشکیل شد و دهها اثر تحقیقی به رشته تحریر درآمد و بارها به چاپ رسید و نتایج گرانباری از این پژوهشها به دست آمد اما هنوز هم تاریخ دقیق نگارش آن معلوم نشده است. بطوریکه برخی تألیف آن را به قرن دوم هجری و برخی دیگر به قرن ششم هجری نسبت می‌دهند اما نسخه‌های ششگانه‌ای که الان در دست داریم نخستین آن به خط اویغوری است و نسخه دوم به خط اویغوری که در زیر آن به خط عربی در قرن ۱۴ م. توسط ارسلان خوجا ترخان استنتاج شده است که ما در اینجا تصاویری از هر دو نسخه را آورده‌ایم. در این کتاب با متن اصلی عتبه‌الحقایق به خط لاتین و سپس خط عربی آشنا خواهید شد و در نهایت برای اطلاع دقیق از معانی آن برگردان ترکی آذربایجانی امروزی را ارائه داده‌ایم. این بخش اخیر را آقای حسین شرقی (سوی‌تورک) زحمت کشیده‌اند. لازم به ذکر است آقای شرقی این اثر را برای چاپ آماده کرده و مجوز آنرا دریافت کرده بودند که ما متن لاتینی و عربی را بر آن افزودیم. معتقدیم نخستین چاپ این اثر در ایران تلاش همه جانبه‌ای را در تحقیق و بررسی این اثر پدید خواهد آورد. امید آنکه راه را برای بهره‌گیری از فرهنگ و مدنیت ترکی در ایران اسلامی بگشاید و یکی از هزاران اثر جاودانه ترکی عنایت مشتاقان را جلب نماید.

سخاوتمندلیین مدحی و خسیس‌لیین بدلیی حاققیندا (۹)

تواضوع و تکبور حاققیندا (۱۰)

۲۴۱. خسیس حرام ایله چوخ قیزیل و گوموش توپلادی

۲۴۲. وبال یوکله‌دی اوزونه، اوسته‌لیک بیر ده سویوش آلدی گئتدی

۲۴۳. مالی باشقالاری آراسیندا بولوندو

۲۴۴. خسیس یالنیز پئشمانلیقدان پای آلدی

۲۴۵. ائی مال صاحیبی یاخشی و سخاوتمند آدام

۲۴۶. تانری سنه وئردی ایسه، سن ده وئر

۲۴۷. یئریلن و سویولن کیمسه، توپلاییب وئرمه‌یندیر

۲۴۸. توپلادیغینی وئررسن، توپلایا بیلدییین قدر توپلا

۲۴۹. طبیعت‌لرین ان یاخشی‌سی و عادت‌لرین عئییب اولمایانی

۲۵۰. جوانمردلیکدیر، بیل کی خسیسلیک بونلارین ان چیرکینی‌دیر

۲۵۱. اللرین ان سئویملیسی وئرن الدیر

۲۵۲. آلیب دا وئرمه‌ین ال اللرین سئویلمه‌یه‌نیدیر

۲۵۳. خسیسلیک درمانسیز بیر خسته‌لیکدیر

۲۵۴. خسیسین الی چوخ برک اولار

۲۵۵. آج‌گوزلو خسیسین گوزو توپلاماقلا دویماز

۲۵۶. مالینین قولودور و مالی اونا حاکیم‌دیر

۲۵۷. خالقین آراسیندا ان یاخشی آدام جوانمرددیر

۲۵۸. جوانمردلیک، شرف، ایقبال و جمالی آرتیرار

۲۵۹. اینسانلار آراسیندا سئویلمک ایسترسن

۲۶۰. جوانمرد اول، جوانمردلیک سنی سئودیرر

۲۶۱. خسیس آلچاق، خایین و مالی‌نین نوکری‌دیر

۲۶۲. توپلار (آنجاق) یئمز، ایچمز و اونو برک توتار

۲۶۳. ساغلیغیندا دوستونا حتتا دوز دا دادیرماز

۲۶۴. اولر، مالی قالار و آخیردا دوشمنی یئیر

۲۶۵. سنه بیر لازیم اولان سوزوم وار

۲۶۶. منه قولاق وئر اونو سنه سویله‌مک ایسترم

۲۶۷. او (سوز) بودور: تکببورو یئره آت

۲۶۸. تواضوعو سیخ توت و اونا گوجله ساریل

۲۶۹. تکببور بوتون دیللرده یئریلن بیر خویدور

۲۷۰. خویلارین یاخشی‌سی آلچاق کونوللولوکدور

۲۷۱. اولولوق تاسلایان و منیم دئین کیمسه‌لری

۲۷۲. نه الله و نه ده قول سئور

۲۷۳. دونیا مالینی قازانانلارین هامیسی

۲۷۴. اونو یئمه‌دن گئتدی، حاللارینی گورون

۲۷۵. قادینی باشقا بیر کیشی ایله قالیب

۲۷۶. اونون یانیندا یاتاراق ووجودوندان فایدا وئریر

۲۷۷. تکببور پالتارینی گئیمیشسن‌سه، درحال چیخار

۲۷۸. خالقا قارشی سویوش دئدین درحال دیلینی دوزه‌لت

۲۷۹. مومین‌لیک نیشانی تواضوعدور

۲۸۰. اگر مومین‌سن موتواضیع اول

۲۸۱. تواضوع گوسترەنی تانری اوجالدار

۲۸۲. تکببورلو اولانی تانری آشاغا سالار

۲۸۳. اولولوق تاسلاما، چکیل، اولو یالنیز تانری‌دیر

۲۸۴. او «اولولوق منیم‌دیر، سیز اوزه‌رینیزه آلمایین» دئدی

۲۸۵. اولولوق تاسلامایین و اولولوغا دوغرو ال اوزاتمایین

۲۸۶. مالدان دولایی ایسه

۲۸۷. مالین فایداسی نه‌دیر کی، اوزون چیلپاق گئدرسن

۲۸۸. سبد و صاندیغین بورادا، گئری‌ده قالار

۲۸۹. اگر تکببور صاحیبی: «من اصیلم» – دئیرسه

۲۹۰. من اونون کسگین جاوابینی درحال وئره‌رم

۲۹۱. اینسانلار، آتا، آنابیر قارداشدیرلار

۲۹۲. یاخشی آراشدیریلارسا آرالارینداً بیر فرق یوخدور

جزا (۴)

حوسئین بالا میراعلم‌اوو

کؤیسه‌رکله آیچن ایسه بیربیرینی قوواقووا، تپه‌لردن کئچه کئچه، آشیریملاردان آشا-آشا، قاپیشا-قاپیشا، آج سوسوز اولدوقلارینی اونودا-اونودا گلیب ساکیت، کیمسه‌سیز بیر اووالیقدا مسکن سالدیلار...

مئشه‌نین قورتاراجاغیندا قار دیزدن یوخاری قالخیردی. قیش یوخوسونا گئتمیش خیرداجا کوللار آغاپیاق تایالاری خاطیرلادیردی. اونلارین یان یؤره‌سینده آددا-بوددا بیتمیش آغاجلارین کؤورک بوداقلاری قارین آغیرلیغینا داوام گتیرمه ییب، یا سینمیش، یا دا یئره قدر ائیلمیشدی.

مئشه‌نین ایچریلرینده آغاجلار سیخ و قوللو-بوداقلی اولدوغوندان، یئره قار آز دوشموشدو. کؤیسه‌رک جیغیرلا اوزواشاغی ائنرکن، گؤزونه بیر قارالتی دیدی. درحال آددیملارینی یئیینلتدی. نه واختسا یانی اوسته ییخیلمیش نهنگ پالید آغاجی‌نین آلتیندا بالاجا بیر ماغارا وار ایدی. قیش بویو یاغان قار ماغارانین آغزینی خئیلی دارالتسا دا، تام اؤرته بیلمه‌میشدی. کؤیسه‌رک باشینی احتیاطلا ماغارانین ایچینه سوخدو و هنیر دویدو. ایستی، یومشاق قوخو بورنونو قیجیقلاندیردی، آما، ندنسه، ایچری گیرمه‌یه جورأت ائتمه‌دی. ماغارانین آغزیندا اوزون مودت ییغیلیب قالمیش و بوز کیمی برکیمیش قاری ایتی جایناقلاریلا بیر حمله‌ده ووروب داغیتدی. سونرا باشینی یئنه آزجا ایچرییه سالدی، پاریلدایان گؤزلرینی اور-بورا زیللیه‌رک، یئنه هاوانی ائیله‌دی و بیر آن یئرینده حرکتسیز قالدی. اطرافی دیقتله دینشه‌دی، ماغارادا گؤزونه بیر شئی دیمه‌سه ده، یاغیش دامجیسی‌نین سسینه بنزر یومشاق تاپپیلتی ائشیتدی. آزجا گئرییه چکیله‌رک، حیرصله، هم ده ائحتیراصلا گاه اللری، گاه دا آیاقلاری ایله یئنه ماغارانین آغزینداکی قاری ائشیب گئرییه سووووردو. بو زامان ماغارانین ایچینده هیجاندان تیتره‌ین بیر قاراتویوق اوچوب چؤله چیخماق ایسته‌دی، آما تلسدیگیندن، یا دا اؤزونو ایتیردیگیندن قانادلاری ماغارانین گیره‌جگینده کی داشا توخوندو و او، مووازینتینی ایتیردی. خوشبختلیکدن، تئز ده اؤزونه گلدی، ایکینجی دفعه سیویشیب آرادان چیخماق ایسته‌دی، لاکین کؤیسه‌رک اونو بیر گؤز قیرپیمیندا قامارلادی و باشینی تزه‌دن ماغارایا سالیب ساکیتلیگی دینشه‌دی. بایاقکی یاغیش داملاسینین سسینه بنزر یومشاق تاپپیلتینی یئنه ائشیتدی هاواداکی خوش، ایشتاه آچان قوخو اونو مست ائتدی. احتیاطلا ایره‌لیله‌دی، یووادا بیربیرینه قیسیلاراق قورخو و تلاش ایچینده تیتره‌ین بیر جوت دووشان گؤردو. بورنونو اونلارا یاخینلاشدیراندا، دووشانلاردان بیری سیچراییب قاچماق ایسته‌دی. کؤیسه‌رک اولجه اونو، سونرا دا یئرینده دونوب قالمیش ایکینجی دووشانی توتدو و درحال اؤزونو یووایا قارنی بالالی آیچه‌نین یانینا یئتیرمک اوچون یئریندن گؤتورولدو...

کؤیسه‌رک گونلرله داغلاری دولاشیر، اوت، آغاج بیتمه‌ین چیلپاق اووالیقلاری الک اولک ائله‌ییر، آنجاق یئمه‌یه بیر شئی تاپا بیلمیردی. بئله ده، حیرصیندن دیشی باغیرساغینی کسیر، وار گوجو

ایله آرامسیز اولاییردی. آخی، قارنی بالالی آیچن آج ایدی ایندی اونون قیدالانماغا داها چوخ احتیاجی واردی. کؤیسه‌رک، نه قدر تهلوکه‌لی اولسا دا، آشاغیلارا چیینی یاپینجیلی، الی دینکلی مخلوقلارین مسکن سالدیقلاری اوتلاقلارا ائنمک قرارینا گلدی. او، هله مئشه‌نین دووشانلا، الیکله، ماراللا دولو واختلاریندا او خوش و فیروان گونلرده گؤرموشدو کی، اورک بولاندیران، باش گیجللندیرن دمیر قوخوسو وئرن او یئرلرده سایاحسابا گلمه‌ین چوخلو اینک، جامیش، آت، قویون، کئچی وار. اینستینکت طاقتدن دوشموش آیچه‌نین آج یالاواج حالی، بطنینده آراسیرا ترپنن بالالاری‌نین طالعیی اونو غئیری عادی فداکارلیغا سؤوق ائدیردی. کؤیسه‌رک وار گوجو ایله اوزواشاغی گؤتورولدو. ایندی اونو یالنیز بیر شئی قارشیسینا چیخاجاق اوو بو تهلوکه‌لی نیتیندن دؤندره بیلردی. اوو ایسه یوخ ایدی قحطه چیخمیشدی.

کؤیسه‌رک دورمادان قاچدی، بیر واختلار اجدادلارینا قانیقلارا مخصوص اولان یئرلردن کئچدی، نهایت، گون اَییله اییلده لهلییه لهلییه همین دیکدیره قالخدی. غئیری ایختییاری شؤنگودو، دینجینی آلماق ایسته‌دی. او، دوغرودان دا، خئیلی مسافه قطع ائتمیشدی و برک یورولموشدو. نفسینی دره دره آشاغیلارا باخدی. بورنونا دمیر قوخسو دیدی. آنجاق، ندنسه، بو، اونو قورخوتمادی. آشاغیداکی یامیاشیل چمنده چوخلو اینک، جامیش واردی، قویونلار کؤلگه‌لیکده آغاجلارین آلتیندا یاتیشمیشدیلار، گومراه، جانتاراق آتلار عینادکار و زهله تؤکن مئشه میلچکلریندن جانلارینی قورتارماق اوچون قویروقلارینی یئله یئله‌یه ائله آیاق اوستجه مورگو دؤیوردولور، جاناوارابنزر ایتلر ایسه ایستی‌نین تاثیریندن تنبل-تنبل اسنه ییردیلر. کؤیسه‌رک اونلاردان او قدر ده احتیاط ائلمیردی، آما چیینی یاپینجیلی، الی دینکلی مخلوقلاردان چکینیردی، حتّی، آز قالا، آجلیقدان قودوزلاشمیش بو واختیندا دا...

او، یئره سیندی و مقام گؤزله‌دی. جاوان دایچالاردان، کؤرپه بوزوولاردان و یاخود قویونلاردان بیرینی چیرپیشدیرماق اولاردی. نهایت، او، چتین ده اولسا، بیر قرارا گلدی و اؤزونو کؤلگه‌لیکده آغاجلارین آلتیندا یاتیشان قویون سوروسونه ووردو.

مالقارا هنیر دویوب هورکوشدو، قویون قوزو ملشدی، آتلار کیشنه‌دی، ایتلر هوروشدو. کؤیسه‌رک جلد اتلی توغلولاردان بیرینی بوغازلادی، بئلینه آتدی و قاچماغا باشلادی. سس کویه آلاچیقلاردان چیخان چوبانلار دالبادال گوللە آتدیلار اونلاردان اوچدؤردو کؤیسرگین لاپ یاخینلیغیندا یئره دوشدو. اطرافا باریت قوخوسو یاییلدی. او سورعتینی بیر آز دا آرتیردی ائنسیز چایی کئچیب، قاراغات کوللاری‌نین آراسی ایله اوزویوخاری گؤتورولدو، سونرا قارتاللارین و داغ کئچیلری‌نین مسکن سالدیقلاری چیلپاق، سرت قایالیقلارین آراسیندا گؤزدن ایتدی.

گوللـه‌لرین زهملی سسی آرتیق سوسموشدو. کؤیسه‌رک بوغازلادیغی توغلونو یونگول بیر شئی کیمی تزه‌دن بئلینه آتیب، دار، اَیری اویرو چیغیرلا یوواسینا ساری ائنمه‌یه باشلادی...

آیچن اولارتی ائشیدن کیمی ائشییه چیخدی. کؤیسه‌ریین یئره آتدیغی توغلونون بوغازیندان آخان قانی آج‌گؤزلوله یالادی، قارنیی دیشله‌دی. الدن دوشموش کؤیسه‌رک آرامسیز لهله‌ییردی و ناراحات

ناراحات اطرافینا باخیردی، سانکی چیینی یانجیلی، الی دینکلی مخلوقلارین اونو تقیب ائدجکلریندن، اینتیقام آلاجاقلاریندان احتیاط ائدیردی، آمما عبث یئره او قورخو اورکو، او اورک بولاندیران، باش گیجللندیرن دمیر، باریت قوخوسو چوخ چوخ اوزاقلاردا قالمیشدی...

توغلو لذتلی ایدی. کؤیسه‌رک و آیچن قارینلارینی مؤحکمجه دویوردولار. ایندی بیر نئچه گون اتسیز کئچینمک ده اولاردی...

اگر سونرادان کؤیسرک سوروسورنو ایتیرمیش تک تنها قالمیش الییله، دالینجا دا باپبالاجا قابان بالالارینا راست گلمه‌سه‌یدی، یقین کی، نالاج قالیب، دمیر و باریت قوخولو همین یئره بیر ده گئده‌جکدی...

نهایت، گونلرین بیر گونو آیچن بالالادی. بدنی یونگوللشدی. بونا باخمایاراق، او، هله ده، یوواسیندان بایرا چیخمیر، گؤزلری تام آچیلمامیش بالالارینی یالایا-یالایا، بورونلایا-بورونلایا نؤوبه ایله قارنینا یاپیشمیش امجکلرینه ساری ایتله‌یر، اونلارین میققیلدایا-میققیلدایا زینگیلدمه‌سیندن، مارچا-مارچلا، هم ده آجگؤزلوکله ممه‌لرینی سورتوقلاماسیندان خوشحاللاندی. آنجاق هر دفعه بالالاری اونو امدیکجه، گؤزلرینین نورو آزالیر، بدنی طاقتدن دوشوردو.

کؤیسه‌رک ایسه، بوتون گونو اورابورا قاچیر، اوو آختاریر، اؤز آیچه نینی آج قویماق ایستمیردی...

تولکو قاسیم آغاله‌نین نه دئیه‌جگینی صبرسیزلیکله گؤزله‌ییردی. بو کوبود، توندمجاز آدامدان هر جور جاواب ائشیتمک اولاردی. او، آغاله‌نین زهملی صیفتینه یاواش یاواش تبسسوم یاییلدیغینی گؤرنده راحات نفس آلدی.

اه، قاسیم، دوغرودان دا، سن تولکودن چوخ بیلیرسن. دئه گؤروم، بو فیکیر هاردان عاغلینا گلدی؟ آغاله‌له سوروشدو.

تولکو قاسیمین چنه‌سی، ائله بیل، سینه‌سینه بیتیشمیشدی، بورنو ایسه، باپبالاجا و یاستی ایدی. نه جور قورو یئرده یئریسه ده، اوستو آغارمیش نیمداش آیاققابیلاریندان سس چیخمیردی. سانکی اونلارین آلتلارینا یومشاق یاستیقجیقلار قویموشدو. اودور کی، بو خوصوصیتلرینی نظره آلیب، ائل آراسیندا اونا پیشیک قاسیم دئییردیلر. آما آغاله‌له، یاستی یاستی، سینه‌سینه یئریدیگینه، نازیک صیفتینه، کورنلیگینه و هم ده، سون درجه بیچ، حیله‌گر اولدوغونا گؤره، اونا «تولکو» لقبینی وئرمیشدی. ایشچیلر ده، مودیرین اورگینجه اولسون دئیه، همیشه محض بو لقبی ایشله دیردیلر. ائله هئی دئییردیلر:

«تولکو گلدی، تولکو گئتدی، تولکونون ایشیدیر... »،

سونرادان بو دئییم بوتون «پالیدلی» قصبه سینه یاییلدی و بئلجه، «تولکو» لقبی «پیشیک» لقبینی سیخیشدیریب بیریوللوق سیرادان چیخاردی.

آغاله‌له اونون جاواب وئرمه‌سینی گؤزلمه‌ییب و ندنسه، اوزگؤزونو تورشودا تورشودا آراملا سوروشدو:

یاخشی، ایندی نه لازیمدی؟

هئچ نه. بیر یوک ماشینی، اوچ دؤرد ده آدام...

آغاله‌له آیاغا قالخدی:

اوچ دؤرد آدام؟ بیری اودونچو بشیر، بیری کؤمورچو خیدیر، بیری بالیقچی‌یدی، اوفیسیانتلاردان دا کیمی ایسته‌ییرسن، گؤتور. ماشین دا، بیزیم قارداش اوغلو فیروزا نه واخت دئییرسن، زنگ ووروم، گلسین.

تولکو قاسیم چنه‌سینی اووشدورا- اووشدورا: اوندا، ائله گونو صاباح گلسین. دای نییه گئجیکک کی؟ دئدی.

آغاله‌له موبیل تئلئفونونو چیخاریب زنگ ائله‌دی.

بئله اوولارین دلیسی اولان تولکو قاسیمین، ائله بیل، چیچگی چیرتلادی.

بوغازی‌نین آلتیندان سینه‌سینه جن' قارامتیل زولاق اوزانان کؤیسه‌رک چیگینلرینده قارا دمیر گزدیرن مخلوقلاری چوخ یاخشی تانییردی. اونلاری گؤرن کیمی درحال اوشاقلاشیردی و بیلیردی کی، مئشه ساکینلرینی ببیرلری، آییلاری، مارالاری، الیکلری، تولکولری، دووشانلاری، ککلیکلری، توراجلاری تالایان قانینا قلتان ائله‌ین بو نااینصافلاردان هر جور خاطا گله بیلر. چونکی بونلارین حرکتلرینده کی شادلیقدان-شادیانالیقدان آچیق آشکار حیسس اولونوردو کی، اوو اوولاماق قان تؤکمک اونلاری حدسیز درجه‌ده جوشدورور و سئویندیریر.

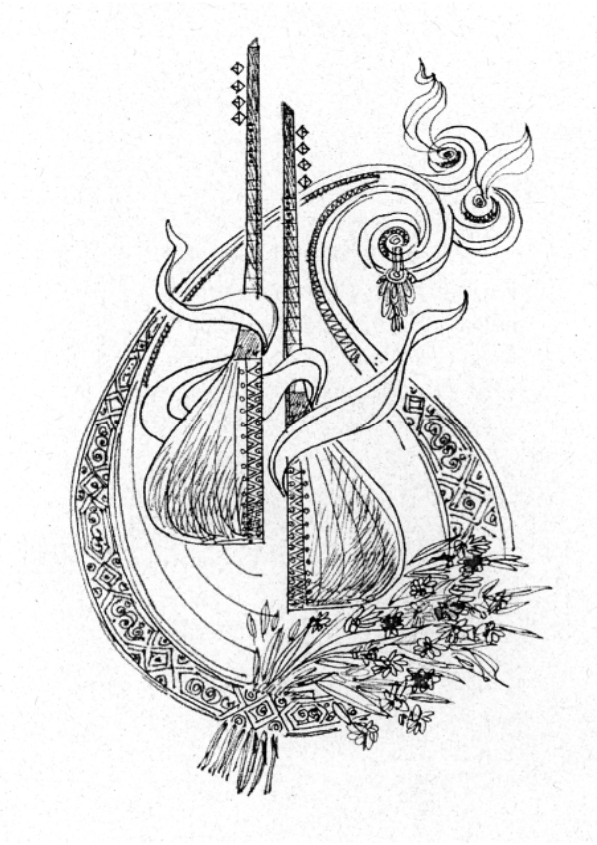
بلکه ده، بو مخلوقلارین الینده اود پوسکورن او سیرلی و سِحرلی دمیر قیریغی اولماسایدی، کؤیسه‌رک بیر سیچراییشلا اونلاری خیرتدکله‌ییب یئره سرر، بوغوب پارچالایار و قانلارینی لذتله ایچردی. او کی، قالدی، جاناوارا بنزر آوارا ایتلره، اونلار کؤیسرگین هنیرینی آلان کیمی قفیلدن گئریبه تپیلیر، قویروقلارینی پارالاری‌نین آراسینا قیسیر و پیشیک کیمی تیتره‌ییردیلر.

کؤیسه‌رک دفعه‌لرله مئشه‌ده موروق، چییلک ییغان یئنییئتمه‌لره، شر قاریشاندا بئلینه اودون شله‌له‌ییب، قارانلیق دره‌دن کئچن آهیللارا، قیشین اوغلان چاغیندا صوبح تئزدن کنددن آرالیداکی چایدان سهنگینی دولدوروب گئری قاییدان تنها گلینله‌ره راست گلمیشدی، آما، آج اولماسینا باخمایاراق، هانسیسا بیر دویغو، هانسیسا گیزلی بیر اینستینکت بلکه ده همین اورک بولاندیران، باش گیجللندیرن دمیر قوخوسو اونو هوجوم ائتمکدن چکیندیرمیشدی. غریبه دیر، دمیر گزدیرن بو آجگؤز مخلوقلار سورو-سورو قویون-قوزونو، ناخیر-ناخیر مالقارانی، سایسیز-حسابسیز تویوق-جوجه‌نی یئییب، گؤزلری دویموردوسا، بس، اوندا، کؤیسرگین آزیب چؤلده قالمیش بیر خسته، بیر آریق-آخساق قویونا طاماح سالدیغینی گؤرنده، نییه بو قدر هایکوی قالدیریر، پارتا-پارت سالیردیلار؟

کئچن ایل بو مخلوقلار کؤیسرگین گؤزلری اؤنونده (او بیر کوللوغون ایچینده یئره سینیب گیزلنمیشدی) بیر گنج جاناوار عاییله‌سی‌نین اوچ گؤزل گؤیچک بالاسینی کیسه‌یه دولدوروب آپارمیشدیلار. البته، گنج جاناوار عاییله‌سی سونرادان بو مخلوقلاردان قیصاص آلمیشدیلار: یاغیشلی چیسکینلی بیر گئجده ایتلرینی بوغوب اؤلدورموش، سورولرینی هورکودوب قاباقلارینا قاتمیش، آپاریب اوچورومدان اوزواشاغی تؤکموشدولور.

نئچه ایللر ایدی کی، دؤرد یانی داغلارلا احاطه اولونان بو قصبه‌ده یاشایان اینسانلارین، بوتون گونو اؤروشدو مالقارا، قویون-قوزو اوتاران چوبانلارین، قیش آیلاریندا سوبادا یاندیرماق اوچون مئشه‌دن اودون داشییانلارین قولاغینا جاناوار سسی دیمیردی. تولکو قاسیم اونلارین کؤکونو بیریوللوق کسمیشدی. او، ووردوغو هر جاناوارین دریسینه گؤره موکافات آلیردی و بو هامیدان چوخ چوبانلاری، مالقارا، داوار ییه‌لرینی سئویندیریردی.

شئعریمیز

منیم یوردوم

ح.ش سوی تورک

ایندی کی کیتاب صحیفه‌لرینده یوخ!
پولیتیکا چرچیوه‌سینده یوخ!
اوزاق، اوزاق ائللرین کونلونده یاشایان
بویوک بیر سینیری اولان
ایستانبولدان دوغویا،
آذربایجاندان گونئیه
خزردن اورتا آسیایا یئنه دوغویا
اسلاو سومورقانلیغیندان قورتولموش تورکوستان
یئنه دوغویا
چین سومورقانلیغیندان دردلی یاشایان
یئنه تورکوستان
سایان، کینگان داغلاریندان
ژاپونیا دنیزلرینه، سونرا،
قوزئیدن یوخاری دوغرو
دونموش اوکیانوسا (قوزئی) سونرا
گئری دونموش باتیا بالتیک، فینلاند جیوارلاری،
مجار، بولغار یوردلاری یئنه ایستانبول.
یئنه قووشوق، هردن آیری
آذربایجان گونئی، قوزئیدن
کریم تاتاردان، باشقیر اویغوردان
کیم‌لریک بیز
توهمت‌لر بومباردیمانیندا
یوخ ائدیلیب آتالاریمیزین
ایزلری.... ایزلری....
بیز تاریخ درین‌لییینده بیر سوی
گوزل بیر سوی، فخردیر می بئله بیر
آد، او دا تورکوک،
یوردوم توران کوکوم تورکدور
منیم یوردوم تک آذربایجان یوخ
اینان بوتون سادالادیغیم‌لاردیر
آتالییام، بابالییام، تومروس آنالییام
بابک قئیرتلی، قورقود عاغیللی
اصیل سویلویام،
دوزنلی، دنیزلی، اورمانلی
اوجا، اوجا داغلی‌دیر
یوردوم منیم
اولمز، ائنمز یوردوم منیم
تورانسیز جانیمدا
دویونمز قلبیم منیم.

☼☼☼

ائلیاد موسوی - سلماس

۱

نه بابامین توفنگی،
نه منیم شعرلریم...
دونیا دَییشیله‌سی دئییلدی،
بوشونا یوخو گؤروردوک.
کوت دَییرمان‌لارا سورتوردوک باشیمیزی،
یاتیردیق گون اورتایا دک.
اولدوقجا ایلقارلی،
یئترینجه اینام‌لی اولانلار،
اؤیرتدیلر بونو بیزه.
سحر یوخودان دوراندا،
اؤلموشودوک.
باشیمیز اوستونده فاتیحه اوخویوردو،
"دون کیشوت".

۲

یالنیز شاعیرلیگیم دئییل.
بئله لاپ بئله اؤزوم ده،
یالنیزلیغیمدان،
یونولموشام.
(اول دئییب لر منه)
اولموشام!

دوشدورسه نیز سه
باخیشلارینیزی.
دومبه لن دوز،
تانرییام.

Made in:
(نم نه بیلیم هارا؟)
باشماقلاریملا،
گیزلیجه گزیرم کوچه لرینیزی.
-
- مدرن تانریلارین دیبینه داش آتیبمیش
- بؤیوموش اوشاقلار
-
اللریمده وئرمه لی،
-اووووی-
جیبلریمده گیزله مه لی،
نه اولسون ؟! اولاجاقمیش آخی؟

اول دئییب لر منه اولموشام.
بئله (باخ) ماساندا،
اول دئییب لر اوشاق لار.
دونن،
اوستوموزدن کئچه ن یارین لاری
دوشونمه دن
دوشونه بیلمزلردن،

شئر یا خط --
آتماق اول- م- ور
توتماق اولمور.
بیری بیریمیزده قالمیشیق.

- شئر یا خط -
بیر بیریمیزین الینده قالمیشیق.
آتا بیلمه دیکلرینیز کیمی،
توتا بیلمیرم،
سُنیزی.

.
دوود دووود(No Answer)
(دوود دوودto paging)مشترک مورد نظر در
(دووووود اِ)مورد نظر خاموش.
.

.
.

د ووود د ووود دووود

-سلام

:بو گونده اولمادی اولسون. یارین گؤروشمه‌یه حاضیر(اول)

-اولدو

اولموشام،

اولدوروووولموشام...

۳

قول ساعاتیمدان سونرا،

قاپینی آچدیم.

–

بوراسی زامان دیشاریسی.

***

آنام گوزگوده گؤزللیگینه باخیر.

من نوه لریمله شاهماتا دوزولموشه‌م.

سنین ۱۴ یاشین وار،

و گؤی گئییمینله،

اوخولدان دؤنه جک سن بیرآزدان.

آلفا بئتله توتون یئنی جه کشف اولوب.

هوسله ال چکمک اولور سنین آدینا.

...

***

قاپیدان سونرا،

قول ساعاتیمی باغلادیم.

–

توزلو گوزگو ده،

آغ بیرچک‌لرینی،

قارا لچه‌ک آلتیندا،

گیزله دیر،

سنه اوخشایان بیر قادین.

۴

-۱-

اوتوروبسان بیر رسیم بومونون ایچینده،

تانری اوغرون –اوغرون سنه باخیر،

ندنسه آلمانی دوشونور،

یئر کوره‌سی یارانما ییب هله.

-۲-

اوتوروبسان آلما آغاجینین آلتیندا

آدم بابام سنه یاخینلاشیر

ند نسه تانرینی دوشونور

من یارانمامیشام هله

-۳-

موبل اوستونده لمله‌نیب

منه آلما سویورسان

من نارینجی کؤینه گی‌نین آچیق یاخاسیندان

گؤرونن

دؤش‌لرینین ایزینی دوشونورم.

یادیمدا قالسین گئجه یاتاندا

– ساغول تانری

دئیه جه ییک.

☼☼☼

حئیران قالمیشام

حمدالله مددی (للـه‌لی یئتیم) – شهریار

آللاهین وارلیغی یقیندیر منه

من کی قودرتینه حئیران قالمیشم

ال آچیب اوز توتوب مطلب ایسته‌ییب

یالوارا–یالوارا اوندان آلمیشام

بیرلیکده بیرجه‌دیر آند ایچیم یازیم
اوندان قئیری نه آختاریم نه گزیم
دیندیرسن یاش توکر شادلیقدان گوزوم
بئله‌جه بولود تک یوخسونا دولموشام

یئتیمم بیر زامان یاییلار سوزوم
شئیطانین داشینی اتکدن قازیم
آللاهی گورمه‌سه کور اولسون گوزوم
دادیما یئتنده بیرده گورموشم

ابولفضل عطالو – اهر

۱

بو گون من،
او قدر چئینه دیم ساققیز کلمه سینی کی،
دوداقلاریم دا،
ساققیز رنگی آلمیش.
آسلانیرام اونا – یالواریرام بونا،
بیرینین آردینجا قاچیب،
بیرینه ده باخیشلاریم یالواریر...
دیزلریم ده کی گؤزلر سوسقون.
سنه گؤز دیکیر،
سنی یوکسلدیب اؤزومو یئندیریرم،
بلکه مندن بیر ساققیز آلاسان!
اوشاقلیغیمین سئوینجینی ساتیرام،
اوجوز اوجوز...
آلماییرسانمی ؟
سون ساققیزیم، الیمده قالمیش...

.
.
...و بوگون سن
باشین، سیگارا دومانی ایچینده،
بوشالان قدح لره دولان دردینی،
ووروب دووارلارا عوصیان ائدرکن،
یول قیراغیندا اوتورموش اوشاغین،
باشماقلارینین پلتک دیلینی آنلاماز؛
بیر... ایکی... اوچ... آددیم گئچرسن.
دایانارسان ، دؤنرسن،
ساققیز آلارسان.
سیگاران منی یاخار،
ساققیزیم سنی !
او آخشاملی یاغمور دا بیر شئی لر دوشونمکده،
ساققیز دیشلری آغارتماغا آلینمادی کی!
دوداقلاری قاناتماغا،
قان آتماغا...

۲

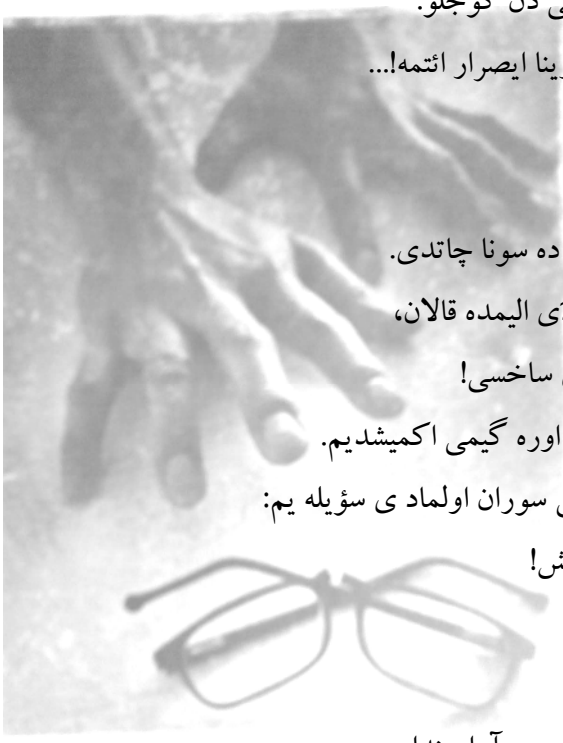
یاشام؛
ایکی سیخیلمیش،
ایکی یومروقلانمیش،
ایکی گیزلی آووج دا دیر!
ساغی چالارسان بوش گلیر،
سولو چالارسان بوم بوش...
گیزله میش گول،
اوره گینین آرخاسیندا...

۳

ایکی داملا یاش،
دؤرد گؤز،
بیر کارت پوستال:
"آیریلیق دونیانین سونو دئییل "

.
.

.
ایکی ساری گول،
دؤرد قیرمیزی،
بیر، ایکی دن گوجلو.
آرزولارینا ایصرار ائتمه!...

۴

بو گون ده سونا چاتدی.
ساتیلمادَی الیمده قالان،
قیرمیزی ساخسی!
ایچینده اوره گیمی اکمیشدیم.
ده یرینی سوران اولماد ی سؤیله یم:
بیر باخیش!

۵

سن ایله ، من آراسیندا،
یالنیز اون بئش حرف قالدی.
اوچ میصراع،
اوچ سطیر.
جاده نین بیاض سطیرلرینی،
تورکو- تورکو،
یازا- یازا گلمیشدیم.
بیردن قیرمیزییا دؤندو ترافیک ایشیقلاری.
سن کئچدین.
من سه،
یاریم قالدی تورکولریم !

آتیلا کیشی زاده - اردبیل

۱

او ایللری، نئجه یالقیز یاشادین؟
داغلارسیز، کؤوشنسیز، چنسیز ایللری.
سن میشسن، بوشلوقموش، یئنه بیرده سن،
آنلایا بیلمیرم، سنسیز ایللری.

آنام دئییر منه:"دوغولدوغون گون،
گئجه صوبحه قدر آوونمادین سن!
یوخلوقدان، وارلیغا آددیم آتارکن،
آیاق ایزلرینی گؤروبموشم من.

بیر آغری باغریمی قاپسایی، بیچیر،
بو، آجی گئرچه یی نه گئج بیلمیشم.
چاتا بیلمه یه جم سنه هئچ زامان،
من سندن میلیون ایل سونرا گلمیشم.

۲

سنین هم کؤوشه نینم بورداکی داغدان گلیرم،
او قده ر دوغماجانام، قونشو یولاقدان گلیرم.
هارداسا، بیر قارا اَل یولدو قرنفیل لییینی،
میلیون ایل دیر زینه یم، قانلی بولاقدان گلیرم.
گیزله دیرسن نییه مندن ساچینی ، تئللیجه قیز؟!
سنه من اؤزگه دئییل، تاختا داراقدان گلیرم.
ساوالان داغلارینی سال یادا، قارداش دئدیین،
ائله داغلار باجیسی! من ده او چاغدان گلیرم.
قوروماقچون سنی تورک ائللی قیز آللاهلیغینی،
من ایپک دن، لالادان، قانلی پیچاقدان گلیرم.

۳

اوره ییمدن سو قوخور، یار منی کهریز له ده جک،
ائله بیل نار باخیشین، کؤوشنی نرگیز له ده جک.
آن جا باخسان، آرامیزدا بو یالین فاصیله لر،
یئشه ریب گوللّه نیبن، گنجه نی تبربزله ده جک.
آن جا باخسان، آل اوفوقده خیغاتئل توزلوغونا،
گؤزلرین، دورنالارین اوغرونو چنسیز له ده جک.

و سنین گؤزلرینین داغداکی جئیران باجیسین،
اووچو وورسا ،اوخو آللاهی گلینسیزله ده جک.
باشیمی قاتماسا بیر گون بو غززللر بیلیرم،
اوره ییمدن سو جوشوب، تورپاغی منسیزله ده جک.

ارسطو مجرد - موغان

۱

سن کیمدی؟
اوندا ایتیرسن من.
بو گئجه یاریسی گوندوزده ،
قیپ قیرمیزی ماوی بیر آغ ؛
سونوندا باشلاییر ،
سویوق گونش کیمی.
باخیرسان
گؤرمز گؤزلریمله،
سنه من.
کیم سن دی؟ !
سویو ایچیر سوسوزلوغومو،
قوپ قورو یاغمورلار آلتیندا...
آمان!
آپاردی قولاغیمی لال ایشیقلار ،
بو یوللار هارا قاییدیر؟

۲

بوگون ده گونشی ،
کولک لری، پنجره نی ،
دووار اوسته پیشیک لری ،
اوشاقلارین مکتب سئرویسینی دویدوم !
بوگون ده تئلئفون زنگینی ،
تلویزیون تاماشاسینی ،
ایشیق آغاجی اوزه رینده
قوجا قارقانین اسکی ماهنیسینی ،
تاکسی سیرالارینی،
و خیردا چؤرک آل وئرچیسینی،
یئنی یئتمه اوغلانلارین قیشقیریغینی دینله دیم.
بوگون ده ،
بو گون ده امدیم هاوانی وارلیق دؤشوندن ،
یازیلار اوخودوم.
دویغودان دویغویا کئچه ر ک،
بو گون ده آجی ،
بو گون ده شیرین سؤزلر اؤتدو دریم دن.
بو گون ده ایش یئریم سویوق ،
ایش یئریم بوش ،
بو گون ده شه هر منی گؤردو ،
دوستلاریم دا ،
بو گون ده تانیق اولدوم.
گؤزل قیزلارا ،
مئیدان فهله لرینه ،
ایفلیج اوشاغی قونشوموزدا،
بوگونده گؤردوم.
سلام ماریا !
داریخیرام ،
ویزالارا داریخان،
پاسپورتوم کیمی...

۳

سس‌لن
سنم،
آی ناز!
قارا لاکلی دیرناقلارین،
هانکی چیگین لره یاسلی دیر؟
باغیر،

او آغ چانتاندا، کیمین ایتگین مئییدینی داشییرسان؟
!
بوینونداکی زینجیر،
هانسی قرینه نین تؤرمه باداغی دیر !
و سنده،
او، تانا
هانکی قارا قولدان دانیشیر؟ !
آی ناز !
یولدا آواریبا اؤلوسو واردی ؛
چادرانی،
اوزه‌رینه چکیر –
گلیب سنمی ؟
قورخونو نئیله دین؟
رنگین هارا قاچیب؟
باغیر آی ناز !
پاتلادی اوره‌گیمیز...

اکبر شفیعی - تبریز

۱

لیلام! سوزولور بال، سنین آپ – آل دوداغیندان،
مجنون کیمی، منسه یانیرام سئوگی داغیندان.
ان ایلک گؤروشده بئله فیکر ائیله میشم کی ؛
ایللردی سنینله تانیشام – کؤرپه چاغیندان.
سئوگیم! اوتاغین سینه مین ایچره تیکیلیب‌دیر،
گل! گل گؤزلیم! گلسه خوشون اؤز اوتاغیندان.
باشدان – آیاغا گولسن اؤزون، منله قالارکن،
سؤیله نه اوچون گول گتیریم اؤزگه باغیندان؟!
بیر طرحیله قویما آیاغین تورپاغا دوشسون،
باغریم یاریلیر تورپاق اؤپنده آیاغیندان.
آیدین دی گولوم! آلمالارین رنگ لمه سینده،
تانری منه تای ایلهام آلیبدیر یاناغیندان.

* * *

ظولمت گئجه ده، منسه ناغیل‌لاردا اولان تک،
آرزیم بودو؛ سئودامی قاچیردام یاتاغیندان.

۲

نئچه آی چایلار تک، هر یئردن آخیب،
یئتیشدیک دنیزه ، سئوگی‌یه ، بیزده.
بیردن نه لر اولدو عشقی بوراخیب،
نیفرته ایناندیق بیز ، ایکیمیزده ؟!

سانمیشدیم؛ مهربان- ایستی اللرین،
گونش‌له دولدورار بو ایل قیشیمی.
یازیقلار اولسون کی، واختسیز گئتمه گین،
جهنّم ائیله دی یاشاییشیمی.

ایندی من؛ اللریم سنی آختارير،
ایندی سن؛ گؤزلرین یوللاردا قالیب.
ایندی بیز؛ بولود تک گؤزلر آغلاییر،
بیلمیرم کیم بیزی بو حالا سالیب؟!...

* * *

اؤزومه باخماکی غرور وار منده،
دؤزمورم هئچ کیمین دانلاقلارینا.
کؤلگه م مغرور دئییل، سنی گؤرنده،
یئنه دؤشه نه جک آیاقلارینا...

غم یئمه! نه قده ر آیری قالساقدا ،
رؤیالاریمیزدا اؤپوشه جه ییک.
یئر – گؤی، اَل بیر اولوب آیریلیق سالسا،
گئجه لر یوخودا گؤروشه‌جه‌ییک...

۳

دون گئجه یوخودا گؤرموشم سنی،

سانیرام یوخومو، ائوین بیلمیشدین.
سونونجو شئعریمی دینله‌مک اوچون،
دون گئجه یوخوما قوناق گلمیشدین.

سن هارا؟ کابوسلو یوخولار هارا؟
دون گئجه دئیه‌سن یول ایتیرمیشدین.
ظولمتی سؤندورن چیراقلار کیمی،
قارانلیق گئجه‌مه نور گتیرمیشدین.

سؤز آچدیم – سئوگیدن، سؤز آچدیم سنه؛
سئوگی زنجیرینده اسیرم دئدیم.
دیلیم سؤزلریمی توتا – توتمایا،
سسیم، اسه – اسه، «سئویرم» دئدیم...

اویاندیم، فیکیرلر بورودو منی،
یوخومو عؤمرومون حسرتی ساندیم.
سنینله برابر اولان یوخودان،
اؤزومده بیلمیرم، نییه اویاندیم؟!

محبّت دونیادان کؤچمه‌یِب اَیَر،
بس نییه سئوگیمیز یوخونو سئچیر؟!
بلکه گئرچک یوخو، حیاتیمیزدی؛
بلکه گئرچک حیات یوخودا کئچیر!

ایندی سون شئعریمی اوخویوب سنه،
یوخومو آلارام حیاتیمیزا.
او شیرین یوخودان، شئعرین گوجویله،
بیر کؤرپو سالارام حیاتیمیزا.

دون گئجه، یوخوما گلمیشدین، دئمک،
یوخودا گؤررمیش سئون – سئوه نی.
سئوگیلیم! سؤزومو غوربته سالما،
دون گئجه یوخودا سئومیشم سنی...!

پریسا اسلام وند - تبریز

۱
آی منی تانریدان کوسگون سالانیم!
بیر داها قلم گؤتور یاز.
نه یازیرسان یاز،
ایسترسن،
منی سئومه دییینی یاز.
یاز؛ گؤی گؤزلریمیزده باریشماسا،
یازیلاریمیز باریشسین.

۲
آه گؤزلیم!
نه یالانلار سؤیله دین ساچلاریما!
دیلینه قییمادان،
ساچلاریمی چالدیم.

۳
منی باغرینا باسماغا تلس!
یوخسا توپراق اولارام گولوم.
سنیده توپراغا تاپشیرارلار بیر گون...

باش ساغلیغی

جناب آقای خسرو سرتیپی

درگذشت مادر جنابعالی را به شما و خانواده محترم تسلیت می‌گوییم. روحش شاد...

دکتر حسین شرقی – دکتر سیاوش مددی

باش ساغلیغی

دیرلی دوستوموز ایمان ایمانی جنابلاری

عاییله‌نیزین بویویو رحمت‌لیک قارداشینیزین دونیاسینی دییشمه‌سی موناسیبتی ایله سیزه باش ساغلیغی دیله‌ییریک. مرحوما رحمت، قالانلارینا اوزون عومور آرزو ائدیریک.

خدافرین درگیسی امکداشلاری: دکترحسین شرقی و علی محمدنیا

آشنایی اجمالی با پروژه بنیاد بین‌المللی مدارس دوستی (لایف لینک)

یازار: وحید یعقوبی

تاریخچه بنیاد

بنیاد بین‌المللی مدارس دوستی لایف لینک یک سازمان پژوهشی-آموزشی، غیردولتی، غیرسیاسی و غیرانتفاعی است که در سال ۱۹۸۸ آغاز به کار نموده است. این بنیاد هم اکنون یک پروژه بین‌المللی پژوهشی-آموزشی با عنوان «آب برای زندگی» را برای دانش‌آموزان سنین ۱۲ تا ۱۹ سال در ۸۰ کشور جهان هدایت می‌نماید. مقر بنیاد در کشور سوئد است.

بنیاد لایف لینک انعکاسی از آرمانها خواسته‌ها و آرزوهای پاک نوجوانان و جوانان جهان برای بهبود کیفیت زندگی و اصولا زندگی مسالمت‌آمیز در هزاره سوم است، بنابراین موسسین واقعی بنیاد لایف لینک، همین قشر از اقشار جامعه جهانی هستند. ولی سنگ بنای اولیه بنیاد توسط پزشکی بنام دکتر هانسی لواندر از کشور سوئد، با همکاری تعدادی از علاقمندان به این آرمان از کشورهای مختلف جهان، به همراه مدیران و مربیان مشتاق پی‌گذاری شده است.

دیدگاههای فلسفی و اخلاقی بنیاد لایف لینک

در مجموعه فعالیتهای بنیاد که در آن طیف‌های وسیعی از اخلاق و معنویت وجود دارد اعتقاد بر آن است که جهان بدون تعلیم و تربیت صحیح هرگز روی صلح و امنیت را به خود نخواهد دید و فقط از طریق آموزش و پرورش صحیح و پاشیدن بذرهای صلح و محبت در قلوب انسانهاست که می‌توان به آینده‌ای بهتر دست یافت و به ایده‌آل‌ها و کمالات بشر جامه عمل پوشید. این دیدگاه اخلاقی و فلسفی در عرصه عمل بشکل همکاری در زمینه مسائل مشترک جهانی، با در نظر گرفتن تفاوت‌های موجود در بین ملت‌ها، چه عقاید و اعتقادات دینی و چه از نظر سیاسی و غیر تجلی یافته است. به دیگر سخن در فلسفه لایف لینک هیچ کشوری در حال تحمیل ارزشهای فرهنگی خود به دیگران نیست، بلکه فرصتی است که هر کشوری ارزشهای فرهنگی و اجتماعی خود را آنگونه طرح و معرفی می‌نماید که خود را به نحو شایسته به دیگران بشناساند و سپس با انتخاب موضوعات مشترک که توام با منافع متقابل باشد با دیگران همکاری نماید.

اهداف و محورهای اصلی فعالیت بنیاد لایف لینک

اهداف و محور اصلی فعالیتهای بنیاد لایف لینک، همکاری دانش‌آموزان جهان در زمینه‌های مشترک و مورد علاقه مانند حفظ محیط زیست، صلح و تفاهم، احترام متقابل، گذشت وسعه صدر، بهداشت و تندرستی، پرهیز از خشونت، رافت و عطوفت نسبت به دیگران، دوری جستن از مواد مخدر، حساسیت و واکنش‌های مطلوب نسبت به مسائل ملی و بین‌المللی و سایر موضوعات مشابه می‌باشد که در قالب ۵۳ پروژه پژوهشی-آموزشی شکل گرفته است.

فرآیند شکل‌گیری مدارس دوستی لایف لینک و پروژه‌های پژوهشی-آموزشی مربوط به آن

فرآیند شکل‌گیری مدارس دوستی لایف لینک به این صورت بوده است که ابتدا در سال ۱۹۹۶ میلادی پرسشنامه ساده‌ای از جانب بنیاد به وزارت آموزش و پرورش کشورهای مختلف جهان ارسال گردید تا دانش‌آموزان مدارس در آن کشورها، آرمانها، آرزوها و خواسته‌های خود را برای یک زندگی بهتر و آینده‌ای مطلوب در جهانی که در آن زندگی می‌کنند اظهار نمایند. این پرسشنامه در اقصی نقاط جهان از جمله کشور ما در تعدادی از مدارس منتخب تکمیل و به دفتر بنیاد در سوئد عودت داده شد، مجموعه این آرزوها و خواسته‌ها، که تعداد آنها در ابتدا ۱۸۰۰ مورد بوده است بوسیله متخصصین آموزشی، جامعه‌شناسان، پزشکان و سایر صاحبنظران ذیربط، با مشورت افراد علاقمند به این آرمان از کشورهای ارسال‌کننده پرسشنامه مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار گرفت و سپس محتوای آن در قالب ۵۳ پروژه پژوهشی-آموزشی تنظیم گردید تا این پروژه‌ها از سال ۲۰۰۰ میلادی به بعد توسط خود دانش‌آموزان اجرا گردد و از آن به بعد به داد و ستد و انتقال تجارب خود در زمینه اجرای پروژه‌ها در مدارس عضو بپردازند و بدین طریق با مشارکت در مسائل مشترک جهان ضمن آموزش از همدیگر نوعی همکاری را نیز در ورای مرزهای جغرافیایی تجربه کنند تا در آینده بتوانند این همکاری را در سایر سطوح اجتماعی فی‌مابین کشورها استمرار بخشند.

مجموعه ۵۳ پروژه مدارس دوستی لایف لینک تحت عنوان ۴ موضوع کلی طبقه‌بندی شده است که عبارتند از:

۱- مراقبت از خود، مفاهیم

۲- مراقبت از دیگران، مفاهیم ارتباط صحیح اجتماعی با دیگران، همکاری و رضایت خاطر از بودن در کنار دیگران

۳- حفاظت از محیط زیست که ابتدا افراد را با این ضرورت قرن آشنا می‌سازد و سپس سبب برانگیختن حس مسئولیت برای حفظ محیط زیست در آنها می‌شود.

۴- ایجاد نوعی سازمان برای همکاری دانش‌آموزان که ابتدا این همکاری را در سطح یک کشور و سپس در سطح جهان هماهنگ می‌نماید.

ریز عناوین موضوع مراقبت از خود:

۱- تفکرات، تصورات، عقاید، نگرش‌ها و رفتار من
۲- چگونه می‌توان به آرامش دست یافت؟
۳- غذای سالم و عادت به تغذیه سالم
۴- صدای جوانان
۵- ادیان و صلح
۶- صلح و توصیف آن از طریق هنر
۷- کسب آرامش
۸- اعتماد به نفس
۹- مواد مخدر
۱۰- خشونت و تاثیر آن بر جسم و فکر
۱۱- تابعیت جهانی و پذیرش مسئولیت (جهانی فکر کنید و محلی عمل نمایید)
۱۲- اعتیادهای اجتماعی، مثل بعضی از بازیهای دارای برد و باخت، فیلم‌های سینمایی و غیره
۱۳- تحرکات و فعالیتهای جسمانی

ریز عناوین موضوع مراقبت از دیگران

۱- از فرهنگ جهان به فرهنگ صلح
۲-همکاریهای سازنده
۳-میانجیگری و یا وساطت
۴-مین‌های زمین و سلاح‌ها
۵-کمک‌های اولیه
۶-روز نیکوکاری و انجام یک عمل نیک در طول روز
۷-چندفرهنگی بودن
۸-کودک در جنگ
۹-حقوق کودکان
۱۰- روز همبستگی
۱۱- خدمات اجتماعی
۱۲- روز زن
۱۳- معلولین در جامعه
۱۴- خانواده من، استحکام خانواده
۱۵- فقر و غنا، اعم از علمی، اجتماعی، مهارتی و مالی

ریز عناوین موضوع حفاظت از محیط زیست:

۱- مراقبت از منابع انرژی
۲-روز جهانی محیط زیست «اقدامات و خدمات»
۳-روز جهانی پاکسازی
۴-حیوانات در معرض انقراض
۵-درختکاری و جلوگیری از توسعه کویر
۶-فاجعه‌های محیط زیست
۷-آب برای حیات
۸-وسایل حمل و نقل بصورت عام و مسائل آن در مدارس
۹-مدرسه باغ سبز
۱۰- مواد شیمیایی و طبیعت
۱۱- جلوگیری از سوزانیدن جنگلها و بوته‌زارها
۱۲- برنامه‌های میراث جهانی یونسکو
۱۳- تنوع زیستی، دستور کار ۲۱ کنفرانس استکهلم
۱۴- تماس با طبیعت

ریز عناوین ایجاد یک سازمان همکاری مابین دانش‌آموزان جهان

۱- امید و شادی
۲- برگزاری یک میهمانی و طرح مسائل و مشکلات محلی و جهانی
۳- جمع‌آوری اعانه از طریق اجرای برنامه‌های هنری و هدایت آن بسوی نیازمندان
۴- کار گروهی از طریق بازی و پرسش و پاسخ
۵- مدیریت در پروژه
۶- انجمن بوم‌شناسی
۷- جشنواره موسیقی و شعر
۸- رسانه‌های گروهی
۹- هزاره جدید
۱۰- مدل آموزشی پارلمان در مدارس
۱۱- سازمان ملل متحد و سازمانهای بین دولتین
سازمانهای اقتصادی و مالی در جهان

منوچهر فضلی خلف «آزرائللی»دن حئکایه‌لر

بیچاق

بؤیوک اوغلوم عسگرلییینی بیتیردیکده، بیر تؤرن توتمالی، قوناقلیق قورمالی اولدوق. قوهوم-قارداش، دئدیلر: قاپی-قونشو بیملزلر کی، بیر جانلی جانیندان اولماسین دئیه، قوربانلیق کسدیرمک ایسته‌میرسن. دئیرلر: یا پولو یوخدو یا قیزیرغانیر. بیرده کی، اوغلون تهلوکه‌لی بیر سورجده عسگرلییینی ساغ-سالامات سوودوغونا گؤره قوربان کسمه‌گین گرک‌دیر!. آخی، اوغلوم، امریکا ایراغا گیرن سورجده، خوزیستان‌دا، ایران-ایراق سینیریندا عسگر ایدی.

آنجاق، سوره «نوبت»، قوربانلیغین باشینی کسمک سوره‌سینه چاتدیقدا، کیم کسه‌جک‌دیر؟ خانیم منی گؤسترەرک، دئدی: بونون کی، ایشی دگیل، چوخ قورخاقدیر، قان گؤردوکده، قورخار، قش ائدر!

ائویمیزده اولان قوهوملار هره‌سی بیر تهر، جوربه‌جور نه‌دن‌لر ایله، ایشین اوسته‌سیندن گلمه‌دیکلرینی دئدیلر. اؤرنک اوچون، بی‌بی‌م اوغلو سووغات «جهانگیر»، دئدی: شرایط موهییا دگیل! ژیلا خانوم «خدیجه» گؤرسه الیمه چاغو آلمیشام، قهر ائدر بیر ده آشتی ائتمز، بیزیم پئسر کوچیکه سوهراب دا، چاغودان چوخ- چوخ وحشت ائدر!

داییمین بؤیوک اوغلو حاج ابراهیم، گؤزلریمده‌کی یالواریشلاری گؤردوکده، دئدی: آللاه امواتینا قنی- قنی رحمت ائیله‌سین، قوربان- موربان کسمک بیلمه‌رم! خوت شالواریم قانا بله‌نر، حاجیه خانیم منی ائوه قویمازا!.

بؤیوک قارداشیم، دئدی: گؤزونوزو منه زیللەمه‌یین!، اوجا بویوما، ائشمه بیغلاریما دا اینانمایین، من، بیر میلچه‌یی اؤلدورمه‌یه ده قییمارام!.

بایرام دا، کی، سؤزون باشلانیشیندان ایسته‌ییردی بیر سؤز دئسین، اما، اونون اؤزونو- سؤزونو حئسابا سالان یوخ‌ایدی!. آرا سایخاشدیقدا، دئدی: باشینیزا دولانیم! نه سووقت‌نن- خدی‌نین آراسینا ساواش سالین، نه زؤهرابی قورخودون. نه ایبیش‌ین ال- ملینی، پال- پالتارینی قانا بله‌یین، قاپی دالیندا قویون. گئدین قصابدان نئچه کیلو ات آلین گتیرین، جانینیزی قورتارین.

باشینیزی چوخ آغریتماییم، صداقت-ی چاغیرماقدان باشقا چاره یوخ ایدی.

صداقت-ین بیر سیرا اؤزل ایشلریندن! باشقا، بیچاغینی قوروماسی دا چوخ گؤز چکیجی ایدی. بیر تهر کی، چای ایچدییینده بیچاغی یئره قویدوقدا، ایکی گؤز ده ساتین آلیب! دؤرت گؤزله بیچاغینی قورویوردو!. هر یئره گئدیردی، بیچاغینی دا اؤزو ایله آپاریردی. اینانین!، سو باشینا گئتدییینده بیچاغی دا اؤزو ایله ماوالا آپاردی!. بیر- ایکی دؤنه، گؤزل بیچاق‌دیر دئیه، آلیب بیچاغین ائن- بویونا باخمیش ایدیم، منجه، اؤزل بیر بیچاق دا دگیلدی.

اویغون بیر دوروم گؤزله‌ییردیم، صداقت‌دن، بیچاغینی بوقدر سئودییی‌نین نه‌دن-ینی سوروشام. صداقت، آزجیق ائیلم‌دن «فعالیت»دن، ایشله‌دیکدن یورولوب، رنگلی! چای ایسته‌دیکدن، ایکی لیوان قارامتیل چای قانتاردیقدان، کئفی یئرینه گلدیکدن سونرا، اونا دئدیم: بیلیرم سنین آغزیندان یالان سؤز چیخماز! هئچ بیر قییمته ده یالان دئمزسن، اما، سنی آندا وئریرم ایناندیغینا، بالالاری‌نین جانینا، بو بیچاغین نه اولدوغونو، هاردان گلدییینی، عزیزلییی‌نین نه‌دن-ینی «دلیل»ینی یئربه‌یئر، دئیه‌سن!

صداقت، اوزون بیر سوره دوموخدوقدان سونرا، دئدی: آی قارداش، باشینا دولانیم، نه‌دن آدامی چتین‌لییه دیره‌ییرسن!؟ بلکه هئچ دئمه‌لی دگیل...! بو بیچاغی چوخ سئویرم. بو... بیچا...ق... مکه‌ده... کروانیمیزین آشچیسی‌نین الینده ایدی. گؤزوم توتدو، اوقدر کی، هاردا، هانسی دوروم‌دا اولدوغوم دا، ایسته‌ییمین قاباغینی آلانمادی، بو بیچاغی مکه‌ده کروانیمیزین آشچیسیندان چالمیشام!.

۶ ماه ۸۰۰۰ تومان - یک سال ۱۶۰۰۰ تومان

فرم اشتراک ماهنامه فرهنگی اجتماعی (ترکی – فارسی) خدا آفرین

چنانچه تمایل به **اخذ اشتراک و دریافت ماهنامه خدا آفرین** را دارید، لطفاً فرم زیر را **تکمیل نموده و با واریز وجه مربوط به دوره اشتراک مورد نظر به حساب جاری ۷۸۶۵۴۷ بانک ملی ایران شعبه دانشگاه تهران کد۸۷ به نام ماهنامه خدا آفرین (قابل پرداخت در کلیه شعب بانک ملی ایران)، کپی رسید یا فیش بانکی** را همراه **فرم اشتراک** از طریق پست سفارشی به نشانی **نشریه**: تهران، خیابان انقلاب، ابتدای وصال شیرازی، پلاک ۹، طبقه سوم، واحد ۵ ارسال، و یا جهت تسریع امور، فرم و فیش مربوطه را به شماره ۶۶۴۹۳۰۸۴ با عنوان امور مشترکین ماهنامه خدا آفرین فاکس نمائید.

مشخصات مشترک

نام و نام خانوادگی: تاریخ دقیق تولد: / / ۱۳

نام: نام خانوادگی:

خواهشمند است نسبت به برقراری اشتراک: یک ساله ☐ / شش‌ماهه ☐ بصورت: پست عادی ☐ / پست سفارشی ☐ جهت: داخل کشور / خارج کشور اقدام فرمائید.

آدرس استان: شهرستان:

.....

.....

کد پستی ده رقمی: صندوق پستی: مدرک تحصیلی:

تلفن: فاکس: تلفن همراه: کد تلفن:

اشتراک جدید: ☐ تجدید اشتراک: ☐ شماره اشتراک قبلی: ☐

امضای متقاضی

مشخصات رسید بانکی

شماره سریال فیش بانکی:	تاریخ واریز وجه:
کد یا نام شعبه واریز وجه:	نام واریز کننده وجه:
مبلغ واریز شده (به حروف): ریال	به عدد: ریال

هزینه اشتراک	شش ماهه	یک ساله
- اشتراک ... شماره با احتساب هزینه‌های پست به صورت عادی برای تهران وشهرستانها		
- اشتراک ... شماره با احتساب هزینه‌های پست سفارشی برای تهران		
- اشتراک ... شماره با احتساب هزینه‌های پست به صورت سفارشی برای شهرستان		

مشترکینی که ۵ نسخه و بالاتر مشترک شوند ۲۰ ٪ تخفیف داده می‌شود.